

Analizy statystyczne

Statistical analysis

Wolontariat w 2016 r.

Volunteering in 2016

Główny Urząd Statystyczny Statistics Poland

Warszawa Warsaw 2017

Opracowanie merytoryczne

Content – related works

Główny Urząd Statystyczny, Departament Badań Społecznych i Warunków Życia
Statistics Poland, Social Surveys and Living Conditions Department

Urząd Statystyczny w Gdańsku
Statistical Office in Gdańsk

Zespół autorski

Editorial team

Marcin Czerwiński
Dorota Kazanowska
Magdalena Kazimierowska–Wasiołek
Anna Knapp
Milena Pragacz

Redakcja merytoryczna

Editors

Anna Knapp

Współpraca

Cooperation

Karolina Goś-Wójcicka
Piotr Łysoń

Publikacja dostępna na stronie

Publications available on website

<http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoieczna-wolontariat/>

Przy publikowaniu danych GUS prosimy o podanie źródła

When publishing Statistics Poland data – please indicate the source

100lat

Zakład Wydawnictw
Statystycznych

00-925 WARSZAWA, AL. NIEPODLEGŁOŚCI 208
Informacje w sprawach sprzedaży publikacji –
tel.: (22) 608 32 10, 608 38 10

Publikacja „Wolontariat w 2016 r.” prezentuje wyniki badania, którego celem był pomiar społecznego oraz ekonomicznego znaczenia pracy dobrowolnie i niezarobkowo świadczonej poza własnym gospodarstwem domowym. Reprezentacyjne badanie ludności „Praca niezarobkowa poza gospodarstwem domowym” (PNZ) zostało zrealizowane w pierwszym kwartale 2016 r. jako dodatkowy moduł Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności i objęło 21,5 tysiąca osób w wieku 15 lat i więcej.

Oddawana w Państwa ręce publikacja składa się z części analitycznej oraz części prezentującej metodologię badania.

W części analitycznej prezentowane są dane na temat zaangażowania obywateli w wolontariat różnego typu zarówno formalny (np. w organizacjach pozarządowych, wspólnotach religijnych), jak i nieformalny (np. na rzecz znajomych, nieznanym, środowiska naturalnego). Z lektury tej części czytelnik dowie się:

- ilu dorosłych Polaków angażują się w wolontariat w różnego typu strukturach organizacyjnych oraz poza nimi,
- jaki jest profil demograficzno-społeczny osób poświęcających swój wolny czas na różne formy wolontariatu,
- jakiego rodzaju prace wykonywano nieodpłatnie,
- na rzecz kogo lub w jakich organizacjach/instytucjach był świadczony wolontariat,
- czym wyróżnia się wolontariat w zależności od rodzaju odbiorców tych prac,
- jaki jest godzinowy wymiar wolontariatu świadczonego przez polskie społeczeństwo oraz ilu pełnym etatom odpowiada ta praca,
- jaka jest szacunkowa wartość wolontariatu.

W rozdziale metodologicznym omówiono koncepcję, zastosowane narzędzia oraz realizację badania, a także sposób uogólniania jego wyników. Uwzględniono kwestię zgodności badania PNZ z założeniami metodologii opracowanej pod auspicjami Międzynarodowej Organizacji Pracy.

Na zakończenie chcemy złożyć serdeczne podziękowania wszystkim tym, którzy przyczynili się do zebrania i opracowania zaprezentowanych w niniejszej publikacji danych, a w szczególności naszym Respondentom – za czas i wysiłek związany z udzielaniem odpowiedzi na pytania ankietowanych. Będziemy wdzięczni za Państwa sugestie dotyczące zawartości niniejszej publikacji oraz zakresu prowadzonych badań statystycznych. Wyrażamy nadzieję, że to opracowanie spotka się z Państwa przychylnym przyjęciem.

Dyrektor Urzędu Statystycznego
w Gdańsku

Dyrektor Departamentu
Badań Społecznych i Warunków Życia

dr hab. Jerzy Auksztol

dr Piotr Łysoń

Spis treści

Przedmowa	3
Ważniejsze skróty	8
1. Podstawowe informacje o wolontariacie	9
1.1. Portret statystyczny wolontariuszy	10
1.2. Średni czas przypadający na wolontariat	13
1.3. Łączny wymiar czasu przepracowanego w ramach wolontariatu	15
1.4. Średnia wartość godziny wolontariatu	17
1.5. Zagregowana wartość pracy wolontariuszy na tle gospodarki narodowej	17
2. Charakterystyka zaangażowania w wolontariat	19
2.1. Specyfika wolontariatu w organizacjach i instytucjach	21
2.1.1. Wolontariat w stowarzyszeniach, podobnych organizacjach społecznych, fundacjach i grupach nieformalnych	28
2.1.2. Wolontariat w podmiotach wyznaniowych	30
2.1.3. Wolontariat w związkach zawodowych, radach pracowników i pracowniczych kasach zapomogowo-pożyczkowych	31
2.1.4. Wolontariat w organizacjach samorządu zawodowego i gospodarczego	31
2.1.5. Wolontariat w partiach politycznych	32
2.1.6. Wolontariat w spółdzielniach i wspólnotach mieszkaniowych	32
2.1.7. Wolontariat w sektorze publicznym	33
2.2. Specyfika wolontariatu świadczonego indywidualnie	34
2.2.1. Wolontariat indywidualny świadczony na rzecz znajomych, przyjaciół lub sąsiadów	42
2.2.2. Wolontariat indywidualny świadczony na rzecz nieznanymych ..	43
2.2.3. Wolontariat indywidualny świadczony na rzecz społeczeństwa, środowiska naturalnego, miejscowości	43
3. Potencjał ekonomiczny wolontariatu	45
3.1. Wolontariat jako część krajowych zasobów pracy	45
3.1.1. Struktura łącznego czasu poświęconego na wolontariat według odbiorców tej pracy	45
3.1.2. Struktura czasu poświęconego na wolontariatu według podstawowych cech społeczno-demograficznych wolontariuszy	46
3.1.3. Struktura łącznego czasu poświęconego na wolontariat według rodzajów wykonywanych prac	51
3.2. Wartość pracy niezarobkowej	55
3.2.1. Średnia wartość wolontariatu – na godzinę i na osobę	55

3.2.2.	Wartość badanej pracy niezarobkowej w odniesieniu do podstawowych kategorii makroekonomicznych dla gospodarki narodowej	57
3.2.3.	Struktura wartości wolontariatu a struktura łącznego czasu poświęconego na wolontariat	58
4.	Metodologia badania	62
4.1.	Cel badania	62
4.2.	Definicja pracy niezarobkowej poza gospodarstwem domowym	63
4.3.	Organizacja badania	64
4.4.	Narzędzia zastosowane w badaniu	65
4.5.	Badana populacja, próba oraz uogólnianie wyników	68
4.6.	Podstawowe zmienne i wskaźniki	68
4.7.	Definicje pojęć stosowanych w publikacji	70
5.	Aneks	75
5.1.	Zastosowana w badaniu PNZ lista form organizacyjno-prawnych podmiotów, w których świadczono pracę niezarobkową	75
5.2.	Kategorie rodzajów pracy niezarobkowej zastosowane w publikacji a duże grupy zawodów (specjalności) KZiS 2010	77

Spis tablic

1.1.	Średnie, mediany i dominanty czasu pracy wolontariuszy według rodzajów prac wykonywanych w ramach wolontariatu	15
3.1.	Wartość pieniężna wolontariatu w 2015 r. i jego udział w hipotetycznych agregatach makroekonomicznych gospodarki narodowej, uwzględniających wolontariat	57

Spis wykresów

1.1.	Odsetek wolontariuszy wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia	10
1.2.	Odsetek wolontariuszy wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej według wieku	11
1.3.	Odsetek wolontariuszy według wybranych rodzajów prac wykonywanych w ramach wolontariatu	12
1.4.	Średnie, mediany i dominanty czasu pracy wolontariuszy według form wolontariatu	13
1.5.	Struktura czasu poświęconego na wolontariat w 2015 r. według wykonywanych prac	16
2.1.	Odsetek wolontariuszy w organizacjach lub instytucjach wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej według płci i miejsca zamieszkania	22
2.2.	Odsetek wolontariuszy w organizacjach lub instytucjach wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej według rodzajów wykonywanych prac i płci	23

2.3.	Odsetek wolontariuszy w organizacjach lub instytucjach wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej według wieku	24
2.4.	Odsetek wolontariuszy w organizacjach lub instytucjach wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego	26
2.5.	Odsetek wolontariuszy w organizacjach lub instytucjach wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej według płci i osiągniętego poziomu wykształcenia	27
2.6.	Odsetek wolontariuszy w stowarzyszeniach i podobnych organizacjach społecznych wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej według płci i wieku	29
2.7.	Odsetek wolontariuszy w ramach kościołów, wspólnot lub organizacji religijnych wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej według płci i miejsca zamieszkania	30
2.8.	Odsetek osób zaangażowanych w wolontariat indywidualny wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej według rodzaju odbiorców tej pracy	34
2.9.	Średnie, mediany i dominanty czasu pracy w ramach wolontariatu indywidualnego według rodzaju odbiorców tej pracy (w godzinach)	34
2.10.	Odsetek osób zaangażowanych w wolontariat indywidualny według wybranych rodzajów wykonywanych prac	35
2.11.	Odsetek osób zaangażowanych w wolontariat indywidualny wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej według płci i wieku	36
2.12.	Odsetek osób zaangażowanych w wolontariat indywidualny wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej według posiadanego orzeczenia o niepełnosprawności	38
2.13.	Odsetki osób zaangażowanych w wolontariat indywidualny wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej według zamieszkiwania z dzieckiem w jednym gospodarstwie domowym	39
2.14.	Odsetki osób zaangażowanych w wolontariat indywidualny wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej według aktywności ekonomicznej	40
2.15.	Odsetki osób zaangażowanych w wolontariat indywidualny wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej według głównego źródła utrzymania	41
2.16.	Odsetki osób zaangażowanych w wolontariat indywidualny wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej według najwyższego osiągniętego poziomu wykształcenia	42

3.1.	Suma czasu poświęconego na wolontariat w 2015 r. według rodzaju odbiorców tej pracy (w tys. etatów przeliczeniowych)	46
3.2.	Struktura czasu poświęconego na wolontariat w 2015 r. według rodzaju odbiorców tej pracy i płci wolontariuszy	47
3.3.	Struktura czasu poświęconego na wolontariat w 2015 r. według rodzaju odbiorców tej pracy i wieku wolontariuszy	48
3.4.	Struktura czasu poświęconego na wolontariat w 2015 r. według rodzaju odbiorców tej pracy i miejsca zamieszkania wolontariuszy	49
3.5.	Struktura czasu poświęconego na wolontariat w 2015 r. według rodzaju odbiorców tej pracy i poziomu osiągniętego wykształcenia wolontariuszy	50
3.6.	Struktura czasu poświęconego na wolontariat w 2015 r. według rodzaju odbiorców tej pracy i aktywności ekonomicznej wolontariuszy na rynku pracy	51
3.7.	Struktura czasu poświęconego na wolontariat w 2015 r. według rodzaju prac wykonywanych w ramach wolontariatu	53
3.8.	Struktura czasu poświęconego na wolontariat w 2015 r. według rodzaju prac wykonywanych w ramach wolontariatu i płci wolontariuszy	54
3.9.	Wartość godziny poświęconej na wolontariat 2015 r. na tle godzinowych kosztów zatrudnienia w sektorach gospodarki narodowej i sekcjach PKD	56
3.10.	Struktura wartości oraz struktura czasu poświęconego na wolontariat w 2015 r. według rodzaju odbiorców tej pracy	58
3.11.	Struktura wartości oraz struktura czasu poświęconego na wolontariat w 2015 r. według głównej dziedziny działalności organizacji, w których świadczone wolontariat	59
3.12.	Struktura wartości oraz struktura czasu poświęconego na wolontariat w 2015 r. według płci	60
3.13.	Struktura wartości oraz struktura czasu poświęconego na wolontariat w 2015 r. według poziomu wykształcenia osób świadczących tę pracę	61
3.14.	Struktura wartości oraz struktura czasu poświęconego na wolontariat w 2015 r. według wieku osób świadczących tę pracę	61

Spis rysunków

1.	Rodzaje pracy niezarobkowej poza własnym gospodarstwem domowym	63
----	--	----

Ważniejsze skróty

Major abbreviations

Skrót <i>Abbreviation</i>	Znaczenie <i>Meaning</i>
tys. <i>thous.</i>	tysiąc <i>thousand</i>
mln <i>mln</i>	milion <i>million</i>
mld <i>bn</i>	miliard <i>billion</i>
r.	rok <i>year</i>
zł <i>zl</i>	złoty <i>zloty</i>
p.proc. <i>pp</i>	punkt procentowy <i>percentage point</i>
BAEL <i>LFS</i>	Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności <i>Labour Force Survey</i>
CAPI	wywiad bezpośredni przy użyciu komputera <i>computer-assisted personal interview</i>
CATI	wywiad telefoniczny wspomagany komputerowo <i>computer-assisted telephone interviewing</i>
ICNPO	Międzynarodowa klasyfikacja działalności organizacji non-profit <i>International Classification of Non-profit Organizations</i>
KZiS <i>ISCO</i>	Klasyfikacja Zawodów i Specjalności <i>International Standard Classification of Occupations</i>
MMVW	Podręcznik do mierzenia wolontariatu <i>Manual on the Measurement of Volunteer Work</i>
MOP <i>ILO</i>	Międzynarodowa Organizacja Pracy <i>International Labour Organization</i>
PAPI	wywiad bezpośredni przy użyciu formularza papierowego <i>paper & pen personal interview</i>
PKB <i>GDP</i>	produkt krajowy brutto <i>gross domestic product</i>
PNZ <i>VWM</i>	Badanie Praca niezarobkowa poza gospodarstwem domowym <i>Volunteer work module</i>

Rozdział 1

Podstawowe informacje o wolontariacie

Badanie *Praca niezarobkowa poza gospodarstwem domowym* (PNZ) miało charakter badania reprezentacyjnego ludności Polski w wieku 15 lat i więcej, zamieszkującej w indywidualnych gospodarstwach domowych. Zrealizowane zostało jako dodatkowy moduł do *Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności* w I kwartale 2016 r. Okresem objętym badaniem były 4 tygodnie poprzedzający przeprowadzenie wywiadu. Dane prezentowane są zarówno dla wspomnianego już okresu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu, jak i w przeliczeniu na cały poprzedzający badanie rok – w przypadku tej edycji badania jest to 2015 r.

Przedmiotem analizy tego rozdziału jest wolontariat inaczej nazywany pracą społeczną. Wolontariat charakteryzowany jest jako aktywność podejmowana dobrowolnie i bez wynagrodzenia mająca na celu przyniesienie korzyści osobom lub grupie osób spoza gospodarstwa domowego (wyluczając rodzinę wolontariusza), może również być wykonywany na rzecz społeczeństwa, środowiska naturalnego, konkretnej miejscowości lub społeczności. Świadczenie wolontariatu wiąże się z poświęceniem na niego wolnego czasu. Czynność zaliczana do wolontariatu powinna mieć charakter pracy, to znaczy za jej wykonanie można byloby uzyskać zapłatę (wynagrodzenie), ale osoba wykonująca tę pracę nie oczekiwała za nią wynagrodzenia i nie otrzymała go. Wolontariat może być świadczony indywidualnie albo w ramach działalności organizacji/instytucji.

Według wyników badania PNZ, w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu około 10,8 mln osób dobrowolnie poświęciło swój wolny czas na wolontariat. Udział takich osób w populacji wszystkich mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej wyniósł 35,0%, przy czym prawie 4-krotnie więcej osób zaangażowało się w prace nieodpłatne, świadczone indywidualnie na rzecz osób znanych lub nieznanych, sąsiadów, społeczeństwa lub środowiska (bez pośrednictwa organizacji lub instytucji) niż w wolontariat w ramach organizacji, grup lub instytucji (odpowiednio 30,9% oraz 8,5% wszystkich mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej). W ramach wolontariatu indywidualnego częściej angażowano się w pomaganie osobom z najbliższego otoczenia. Biorąc pod uwagę całą populację to co najmniej co czwarta osoba (27,6%) poświęcała swój wolny czas na nieodpłatne prace na rzecz przyjaciół, sąsiadów i znanych. O wiele rzadziej deklarowano pomoc osobom nieznanym (4,1%) czy poświęcanie czasu na wolontariat na rzecz miejscowości, środowiska naturalnego lub społeczności (3,5%).

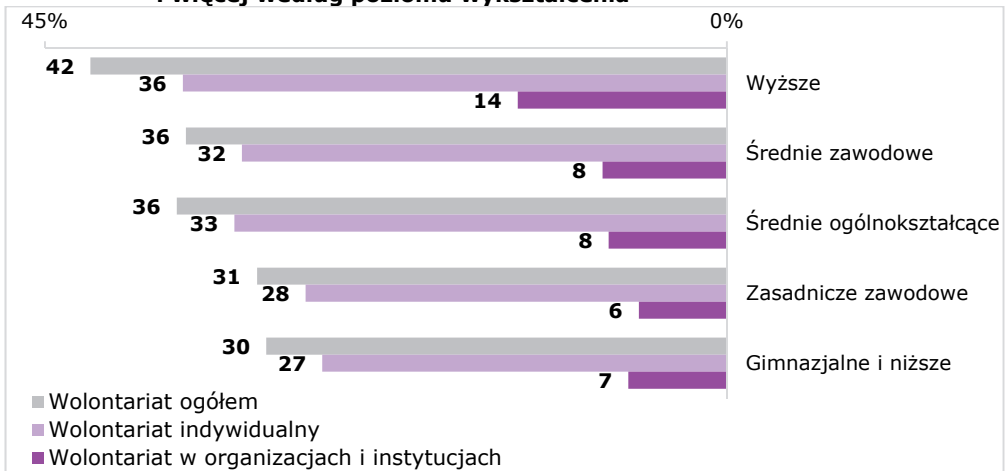
Natomiast w przypadku wolontariatu w organizacjach, zróżnicowanie poziomu zaangażowania w nieodpłatną pracę na ich rzecz było powiązane ze strukturą aktywnych organizacji społecznych w Polsce. Największym odsetkiem osób zaangażowanych w pracę

społeczną (4,0%), cechowała się najliczniejsza grupa organizacji non-profit, czyli stowarzyszenia, podobne organizacje społeczne oraz fundacje. Następnymi grupami podmiotów otrzymującymi najliczniejsze wsparcie wolontariuszy były kościoły, wspólnoty lub organizacje religijne (2,6% osób) oraz urzędy, instytucje rządowe i samorządowe (1,2% osób). Najniższym zaangażowaniem w prace społeczne cechowały się partie polityczne, należy jednak pamiętać, że jest to najmniej liczna grupa organizacji w Polsce.

1.1. Portret statystyczny wolontariuszy

Zaangażowanie w wolontariat było zróżnicowane ze względu na cechy społeczno-demograficzne osób świadczących ten rodzaj pracy. Kluczowy wpływ miał wiek wolontariuszy oraz ich wykształcenie. Im wyższy poziom wykształcenia, tym większa część osób angażowała się w wolontariat, zarówno ten świadczony indywidualnie, jak i w ramach organizacji.

Wykres 1.1. Odsetek wolontariuszy wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia

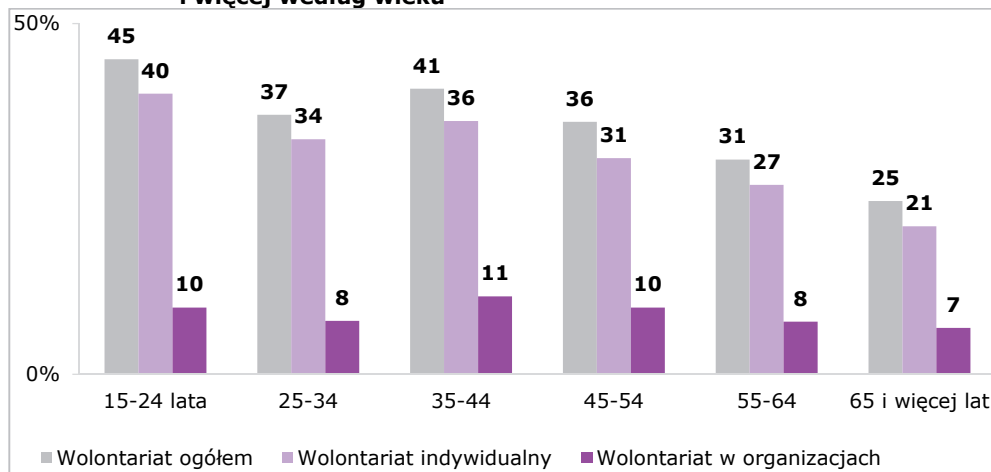

w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu

W nieodpłatną i dobrowolną pracę na rzecz innych częściej niż przeciętnie angażowały się osoby w wieku od 15 do 24 lat (44,9%), co mogło wiązać się z dysponowaniem przez nie większą ilością czasu wolnego, a także chęcią zdobywania doświadczenia zawodowego. Świadczyć może o tym fakt, że wolontariuszami wśród biernych zawodowo były osoby uczące się (46,5%), a wśród osób, którzy były w trakcie zdobywania wykształcenia studenci szkół wyższych (55,2%). Drugą najbardziej zaangażowaną w wolontariat grupą były osoby w wieku od 35 do 44 lat (40,7%), będące już najczęściej w stabilnej sytuacji zawodowej i rodzinnej. Mniejsze zaangażowanie osób w wieku od 25 do 34 lat (37%) może wiązać się z koncentracją w tym okresie życia na karierze zawodowej oraz zobowiązaniami związanymi z zakładaniem rodziny. Zauważalną

tendencją było niższe zaangażowanie w wolontariat osób starszych. Najmniejszy udział wolontariuszy był wśród osób w wieku od 65 lat (25%) – o ponad 20 p.proc. niższy niż przeciętnie.

Wykres 1.2. Odsetek wolontariuszy wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej według wieku

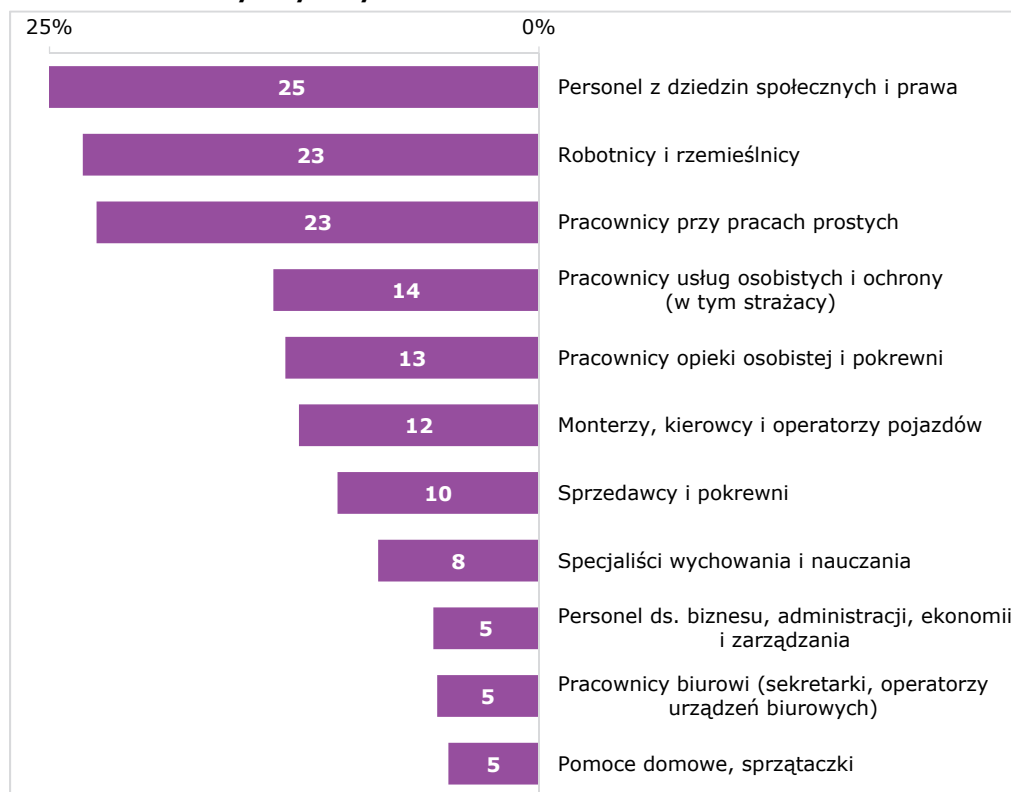
w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu

Wolontariat częściej świadczyli kawalerowie i panny (41,9%), oraz osoby zamieszkujące z dzieckiem (37,7%), mężczyźni (36,1%), a także mieszkańcy miast (35,7%).

Pod względem aktywności ekonomicznej częściej niż przeciętnie wolontariuszami były osoby bierne zawodowo ze względu na naukę (46,5%), bezrobotne (40,8%) a także pracodawcy (40,2%), natomiast najrzadziej w tego rodzaju pracę angażowały się osoby nie pracujące z powodu obowiązków rodzinnych (16,8%) – zwłaszcza kobiety (15,1%) oraz osoby na emeryturze (26,2%).

Zaangażowanie w tego rodzaju pracę deklarowało także 26,3% osób posiadających orzeczenie o niepełnosprawności. Częściej wolontariuszami były osoby z umiarkowanym bądź lekkim stopniem niepełnosprawności (odpowiednio 28,5% i 28,2%).

Analizując rodzaje prac, które wykonywane były w ramach wolontariatu można stwierdzić, że co 4 wolontariusz (25,3%) deklarował, że w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu poświęcał swój czas między innymi na zajęcia takie jak: rozmowy terapeutyczne, wsparcie psychiczne, udzielanie porad prawnych, udzielanie informacji, propagowanie wiedzy, organizowanie i prowadzenie imprez sportowych, zajęć taneczno-muzycznych, promocję i wspieranie wolontariatu, działalność artystyczną (przygotowywanie dekoracji, występy) zaklasyfikowanych do kategorii *specjalności z dziedziny społecznych i prawa*.

Wykres 1.3. Odsetek wolontariuszy według wybranych rodzajów prac wykonywanych w ramach wolontariatu^a

w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu

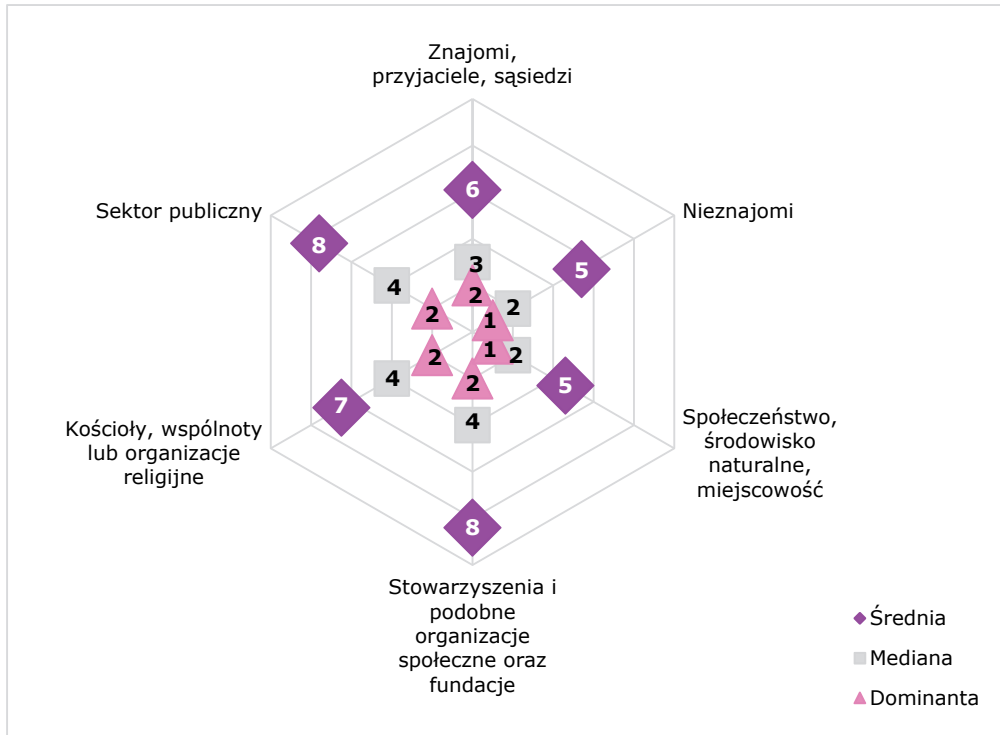
^a Dane nie sumują się do 100% ze względu na to, że respondenci mogli wykazywać więcej niż jeden rodzaj pracy wykonywanej w ramach wolontariatu.

Okolo 23,3% osób wykonywało w ramach wolontariatu prace odpowiadające zadaniom *rzemieślników i robotników*. Zajęcia te związane były między innymi ze świadczeniem usług remontowo-budowlanych, hydraulicznych, krawieckich, naprawą komputerów oraz sprzętów RTV i AGD, naprawą pojazdów, wyladowywaniem i przenoszeniem opału, przenoszeniem mebli. Podobną część (22,6%) stanowiły osoby pomagające poprzez opłacanie rachunków, wykupywanie leków, robienie zakupów, zamiatanie, sprząatanie klatki schodowej, zbieranie, sortowanie i wyrzucanie śmieci oraz odśnieżanie. Prace tego rodzaju włączone zostały do grupy zawodów *pracownicy przy pracach prostych*. Najczęściej wskazywano prace z zakresu prowadzenia stron internetowych, redagowania ogłoszeń internetowych, czy prowadzenia forum internetowego zaklasyfikowane do grupy zawodów *technicy i informatycy, specjaliści ds. technologii informacyjno-komunikacyjnych* (1,4%).

1.2. Średni czas przypadający na wolontariat

Średni czas poświęcony na wolontariat w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu, wyniósł prawie 8 godzin. Połowa osób przepracowała w badanym okresie maksymalnie 4 godziny, natomiast najczęstszym czasem wskazywanym przez respondentów były 2 godziny.

Wykres 1.4. Średnie, mediany i dominanty czasu pracy wolontariuszy według form wolontariatu (w godzinach)

w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu

Zdecydowanie więcej osób angażowało się w wolontariat indywidualny niż w ten zorganizowany w ramach jakiegoś podmiotu, jednak wolontariusze w ramach organizacji bądź instytucji poświęcali przeciętnie na taką pracę podobny wymiar czasu co osoby świadczące pracę społeczną poza zorganizowanymi strukturami. Na wolontariat świadczony w ramach organizacji przeznaczano średnio 8 godzin, a na indywidualny 7 godzin. O zbliżonym wymiarze czasu poświęcanego przez poszczególne osoby na obie formy wolontariatu świadczą również wartości środkowe (po około 4 godziny) i dominanta (po 2 godziny).

W zakresie wolontariatu w organizacjach rodzaj podmiotu, w którym był on świadczony, nie miał większego wpływu na średni czas pracy przypadający na jednego wolontariusza. Przeciętny czas pracy w ramach wolontariatu w organizacjach sektora

non-profit wynosił prawie 8 godzin. Podobny średni czas pracy nieodpłatnej odnotowano także wśród osób, które angażowały się w wolontariat w stowarzyszeniach, podobnych organizacjach społecznych i fundacjach oraz w sektorze publicznym. Natomiast w ramach organizacji i struktur religijnych średni czas pracy był nieco niższy i wyniósł niespełna 7 godzin.

Choć przeciętny czas zaangażowania w wolontariat indywidualny wynosił 7 godzin, to gdy uwzględnimy się podział ze względu na rodzaj odbiorców tej pracy, wskaźniki te kształtowały się następująco: średni czas nieodpłatnych prac na rzecz znajomych i przyjaciół wynosił trochę ponad 6 godzin, natomiast w przypadku prac na rzecz nieznanym i środowiska naturalnego bądź społeczeństwa w ogóle było to około 5 godzin.

Zróznicowanie przeciętnej liczby godzin poświęconych na wolontariat wiązało się z wybranymi cechami społeczno-demograficznymi osób, które angażowały się w takie prace.

Tak jak w przypadku liczby osób zaangażowanych w wolontariat kluczowy wpływ miał wiek wolontariuszy, a także ich wykształcenie. Obserwowane było to, że im starsi byli wolontariusze, tym przeciętny czas poświęcony na wolontariat był wyższy, mimo że mniej osób w takim wieku angażowało się w tego rodzaju aktywność.

Zaangażowanie w pracę społeczną wyrażone w przeciętnej liczbie godzin przepracowanych w ramach tego rodzaju pracy było tym większe, im wyższy był poziom wykształcenia wolontariuszy.

Przeciętny czas poświęcony na pracę społeczną nieznacznie różni się ze względu na płeć wolontariuszy. Wolontariuszki poświęcały na tego rodzaju pracę średnio 8 godzin, a wolontariusze niewiele ponad 7 godzin. Podobne były również wartości median (po 4 godziny) oraz dominant (po 2 godziny). Zauważalne było większe niż przeciętne poświęcanie czasu na prace wolontariackie przez osoby nie zamieszkujące z dziećmi (ponad 8 godzin).

Pozostałe cechy społeczno-demograficzne nie różnicowały istotnie przeciętnego czasu poświęcanego na wolontariat.

Średni czas poświęcony na pracę społeczną przez poszczególne osoby różnił się ze względu na rodzaj wykonywanych czynności w ramach tego rodzaju pracy. Najbardziej czasochłonne (mimo że wykonywało je zaledwie 1,4% osób zaangażowanych w wolontariat), były prace z zakresu informatyki. Przeciętny czas wykonywania tego rodzaju prac w badanym okresie wyniósł 13 godzin, połowa osób przepracowała 8 godzin, dominanta również wyniosła 8 godzin. Podobny przeciętny wymiar czasu zajmowały między innymi takie prace jak załatwianie spraw w urzędzie, pisanie i redagowanie pism, petycji, informowanie jak dotrzeć do celu, zbiórka żywności, ubrań, które zaklasyfikowano do grupy *pracowników biurowych* oraz opieka nad dziećmi, osobami starszymi, chorymi, opieka pielęgnarska, udzielanie pierwszej pomocy znajdujące się w grupie *pracowników opieki osobistej i pokrewnych*.

Tablica 1.1. Średnie, mediany i dominanty czasu pracy wolontariuszy według rodzajów prac wykonywanych w ramach wolontariatu (w godzinach)

	Średnia	Mediana	Dominanta
OGÓŁEM	8	4	2
Technicy, informatycy, specjaliści ds. technologii informacyjno-komunikacyjnych	13	8	8
Pracownicy biurowi (sekretarki, operatorzy urzędów biurowych)	13	7	2
Pracownicy opieki osobistej i pokrewni	13	7	2
Personel ds. biznesu, administracji, ekonomii i zarządzania	13	6	3
Pracownicy usług osobistych i ochrony (w tym strażacy)	12	6	2
Pomoce domowe, sprzątaczk	11	6	2
Personel z dziedzin społecznych i prawa	11	6	2
Personel nauk fizycznych, matematycznych i technicznych	11	6	1
Sprzedawcy i pokrewni	9	5	2
Specjaliści wychowania i nauczania	9	5	1
Robotnicy i rzemieślnicy	8	5	4
Rolnicy, leśnicy, rybacy	8	5	3
Pracownicy przy pracach prostych	8	4	1
Monterzy, kierowcy i operatorzy pojazdów	7	4	1

w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu

W zakresie wolontariatu indywidualnego najczęściej czasu średnio poświęcano na prace odpowiadające grupie zawodów *pomoce domowe i sprzątaczk* (13 godzin), a najmniej na prace odpowiadające kwalifikacjom *monterów i kierowców* (6 godzin). Wolontariusze w organizacjach najczęściej czasu przeznaczali na prace w zakresie informatyki (średnio 16 godzin), a najmniej na sprzątanie i czynności domowe (4,5 godziny).

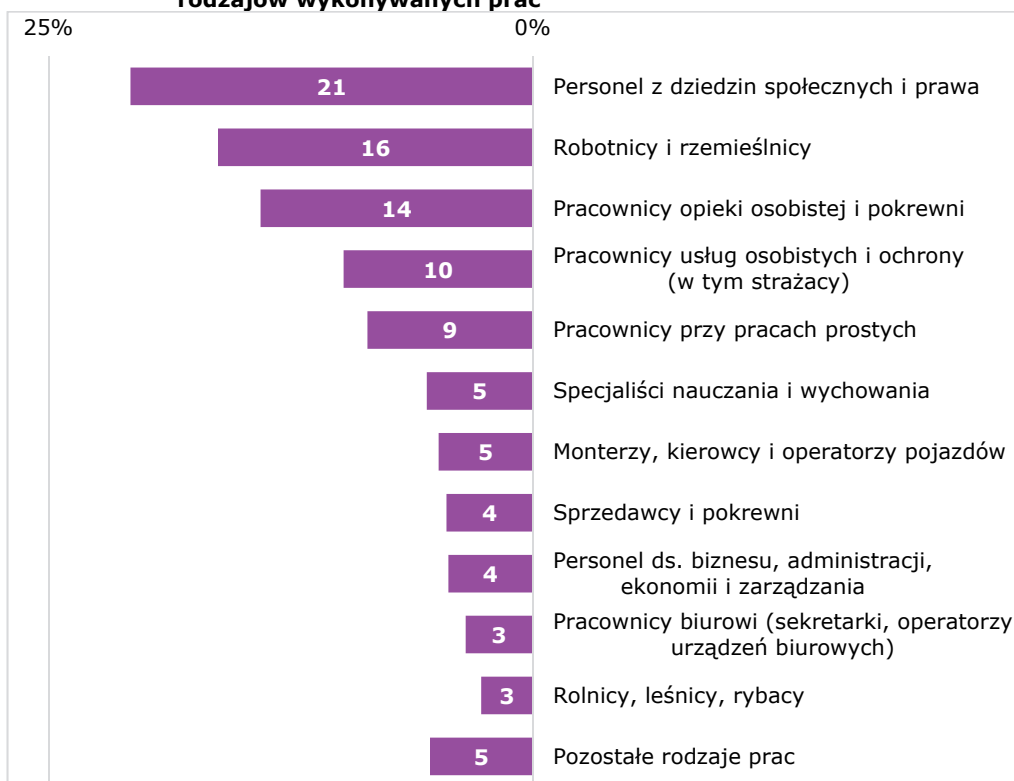
1.3. Łączny wymiar czasu przepracowanego w ramach wolontariatu

W 2015 r. wszystkie osoby w wieku 15 lat lub więcej poświęcające czas na wolontariat, wypracowały w ramach tej pracy łącznie 1 mld godzin, co odpowiadałoby ponad 565 tys. etatów przeliczeniowych. Liczba ta stanowiłaby 3,9% wyrażonej w etatach

przeciętnej liczby pracujących w Polsce w 2015 r.¹, gdyby w tej ostatniej wielkości uwzględnić nie tylko płatną pracę etatową, ale także wolontariat.

Prawie 2/3 wolontariatu (62,5%) stanowiła praca nieodpłatna świadczona na rzecz przyjaciół, sąsiadów lub znajomych (353 tys. etatów przeliczeniowych). Następną znaczną część stanowiła praca wykonywana w ramach organizacji sektora non-profit (21,9%). Natomiast nieodpłatna praca wykonywana na rzecz społeczeństwa, środowiska naturalnego odpowiadałaby odpowiednio nieco ponad 30 tys. etatów (5,4%), a na rzecz osób nieznanym 29 tys. etatów (5,1%). Nieduży udział w całościowym wymiarze czasu przeznaczonym na wolontariat miały prace wykonywane w ramach sektora publicznego (3,6%).

Wykres 1.5. Struktura czasu poświęconego na wolontariat w 2015 r. według rodzajów wykonywanych prac

Największy udział (20,8%) w całości prac wykonywanych w ramach wolontariatu miały czynności odpowiadające kwalifikacjom *personelu z dziedzin społecznych i prawa*. Po przeliczeniu na pełne etaty zaangażowanie to stanowiłoby 117,4 tys. etatów. Kolejnymi najczęściej wskazywanymi grupami aktywności były te odpowiadające pracom *robotników i rzemieślników* (16,2%) oraz *pracowników opieki osobistej* (14,1%). Prace wolontariatuszy

¹ Przeciętna liczba pracujących, za *Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2016*, Tabl. 7(168), s.244.

we wskazanych grupach zawodów wynosiłyby odpowiednio 91,1 tys. oraz 79,5 tys. etatów przeliczeniowych. Najmniej czasu poświęcono na prace z zakresu informatyki i technologii informacyjno-komunikacyjnych (1,2%, czyli 6,9 tys. etatów).

W przypadku wolontariatu świadczonego indywidualnie najwięcej czasu przeznaczono na prace *robotników i rzemieślników* (20,2%) oraz *pracowników opieki osobistej* (17,6%), co odpowiadałoby zatrudnieniu odpowiednio 83,5 tys. i 72,5 tys. osób. Wolontariusze poświęcili też czas na prace z zakresu *personelu z dziedzin społecznych i prawa* (14,9%), na prace usług osobistych i ochrony (10,6%) oraz na inne nie wymagające kwalifikacji zajęcia (10,2%).

Wśród wolontariuszy w organizacjach dominowały natomiast prace z zakresu *dziedzin społecznych i prawa*, a ich udział w wymiarze czasu przeznaczanego na tego rodzaju prace stanowił 36,6%, co odpowiadałoby pracy 55,8 tys. pełnoetatowych pracowników. Kolejną często wskazywaną grupą były prace odpowiadające kwalifikacjom personelu ds. biznesu, administracji, ekonomii i zarządzania (13,2%) oraz prace biurowe (8,9%).

1.4. Średnia wartość godziny wolontariatu

Przeciętna wartość pracy wolontariuszy została oszacowana zgodnie z przyjętą metodą kosztu zastąpienia prac wykonywanych w ramach wolontariatu² i wyniosła w 2015 roku około 22 zł za godzinę. Porównując tę wartość z analogicznie wyliczonymi kosztami zatrudnienia za godzinę pracy w różnych sekcjach gospodarki, można stwierdzić, iż była ona niższa o 5 zł od średniej stawki dla podmiotów gospodarki narodowej, które prowadziły działalność na terenie Polski (27 zł). Niska średnia wartość monetarna wolontariatu wynikała z większościowego udziału, jaki miały w nim prace nisko opłacane w gospodarce.

Oszacowana analogicznie wartość wolontariatu świadczonego w organizacjach, grupach lub instytucjach wynosiła prawie 23 zł. Natomiast wartość godziny pracy wolontariatu indywidualnego została wyceniona na niespełna 22 zł za godzinę. Ta niewielka różnica wynikała z różnej struktury poświęcanego czasu na poszczególne rodzaje prac w wolontariacie indywidualnym i zinstytucjonalizowanym. Pomoc świadczona indywidualnie obejmowała więcej prac prostych, które są niskopłatne w gospodarce.

1.5. Zagregowana wartość pracy wolontariuszy na tle gospodarki narodowej

Dla zobrazowania znaczenia badanego wolontariatu oszacowano jego wartość pieniężną i zgodnie z przyjętą metodą w przeliczeniu na 2015 r. wyniosła ona 21,5 mld zł.

² Więcej na temat metody wyceny pracy niezarobkowej w rozdziale 3.2 Wartość pracy niezarobkowej s. 53 oraz w rozdziale 4.2 Definicja pracy niezarobkowej poza gospodarstwem domowym

Obowiązujące międzynarodowe normy metodologiczne w zakresie rachunków narodowych powodują, że obecnie ani wolontariat w ramach jednostek organizacyjnych, ani świadczony indywidualnie nie jest włączony do PKB czy do powiązanych z nim statystyk gospodarki narodowej. Gdyby włączyć wartość pracy wolontariuszy do produktu krajowego brutto, to jej udział w PKB wyniósłby 1,2%. Z kolei udział wartości wolontariatu w rozszerzonej analogicznie wartości dodanej brutto polskiej gospodarki wyniósłby 1,3%, zaś udział w poszerzonej sumie kosztów związanych z zatrudnieniem w całej gospodarce narodowej – 3,1%.

W 2015 r., podobnie jak w przypadku struktury czasu pracy społecznej, prawie 3/4 całkowitej wartości pieniężnej pracy wolontariuszy stanowiła praca wykonywana w ramach wolontariatu indywidualnego. Jej wartość oszacowano na kwotę 15,5 mld zł. Druga główna forma świadczenia wolontariatu - praca społeczna w ramach struktur organizacyjnych - stanowiła ponad 1/4 wartości ogółem i wynosiła 6,1 mld zł. Udział tej wartości w poszerzonym PKB wyniósłby 0,3%. Praca wolontariuszy świadczona w stowarzyszeniach, fundacjach i podobnych organizacjach społecznych stanowiła połowę wymienionej kwoty – 3,0 mld zł, czyli 13,9% wartości wolontariatu ogółem.

Rozdział 2

Charakterystyka zaangażowania w wolontariat

W rozdziale tym przedstawione zostało zaangażowanie ludności Polski w wieku 15 lat i więcej w wolontariat w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu w ramach badania PNZ. Został on podzielony na dwie części. Pierwsza z nich prezentuje informacje na temat wolontariatu świadczonego w ramach organizacji lub instytucji. Druga część dotyczy wolontariatu indywidualnego. W obu podrozdziałach przedstawiona zostanie charakterystyka wolontariuszy według podstawowych cech społeczno-demograficznych oraz podstawowe informacje o poszczególnych grupach odbiorców pracy społecznej.

W ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu w wolontariat zaangażowało się 10,8 mln osób, co stanowiło 35,0% mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej. Średni czas, jaki wolontariusze przeznaczyci na tego rodzaju aktywność w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu, wyniósł 8 godzin, przy czym połowa osób pracowała maksymalnie 4 godziny, a najczęściej były to 2 godziny. Znacznie częściej deklarowano pracę w ramach wolontariatu indywidualnego niż formalnego (odpowiednio 30,9% i 8,5% mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej³). Przy czym wolontariusze w organizacjach przeciętnie pracowali o około 1 godzinę dłużej niż wolontariusze indywidualni (odpowiednio 8 i 7 godzin).

Wskaźnik zaangażowania w wolontariat wśród mężczyzn wyniósł 36,1%, nieco niższy udział odnotowano wśród kobiet 34,0%, które jedynie w przedziale wiekowym 35-44 lata charakteryzowały się większą aktywnością – 42,1% w stosunku do 39,3% wśród mężczyzn w tym wieku. Przeciętny czas świadczenia pracy wolontariackiej w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu dla mężczyzn wynosił 7 godzin, dla kobiet 8 godzin, mediany dla obu płci wynosiły 4 godziny, a dominanty 2 godziny.

W wolontariat, niezależnie od rodzaju odbiorcy tej pracy, najczęściej angażowali się ludzie młodzi, w wieku od 15 do 24 lat, co było związane głównie z aktywnością w ramach wolontariatu indywidualnego (40,0% wśród osób w tej grupie wieku), w przypadku wolontariatu w ramach organizacji lub instytucji zaangażowanie ludzi młodych (15-24 lata) wynosiło 9,5% i było niższe o 1,6 p.proc. od wskaźnika dla najbardziej aktywnych wolontariuszy z grupy osób w wieku od 35 do 44 lat.

³ Należy pamiętać, że każda osoba, która brała udział w badaniu PNZ mogła świadczyć wolontariat zarówno indywidualnie jak i w ramach zorganizowanych struktur.

Biorąc pod uwagę stan cywilny można określić, że najwięcej osób świadczących wolontariat było wśród panien i kawalerów (41,9%), co związane jest z młodym wiekiem osób najczęściej angażujących się w wolontariat. Przeciętny czas pracy niezarobkowej świadczonej przez tę grupę osób w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu wynosił 8 godzin (tyle samo co dla populacji ogółem).

Większe zaangażowanie ludzi młodych znajduje również potwierdzenie przy uwzględnieniu czynników związanych z wykształceniem. Przy uwzględnieniu osiągniętego poziomu wykształcenia Polaków można zauważyć, że im wyższe wykształcenie, tym wyższy udział osób świadczących pracę niezarobkową w ramach wolontariatu. W grupie osób posiadających wykształcenie wyższe odsetek wolontariuszy wynosił 42,0%, najrzadziej natomiast pomagały osoby z wykształceniem gimnazjalnym i niższym, gdzie wskaźnik był niższy o 11,6 p.proc. i wyniósł 30,4%.

Wśród osób, które kontynuowały naukę udział wolontariuszy wynosił 49,6%, natomiast wśród tych, którzy ukończyli edukację szkolną wskaźnik wynosił 33,4% (mniej o 16,2 p.proc). Wysoki odsetek osób świadczących wolontariat odnotowano także wśród osób biernych zawodowo z powodu nauki (46,5%), co potwierdza obraz statystycznego wolontariusza jako osoby stosunkowo młodej, przed zawarciem związku małżeńskiego i kontynuującej naukę.

W porównaniu z innymi formami aktywności ekonomicznej, najwyższym odsetkiem osób poświęcających swój wolny czas na pracę społeczną charakteryzowała się grupa osób bezrobotnych, wśród których 40,8% osób świadczyło tego rodzaju pracę. Nieco mniejszy wskaźnik odnotowano w przypadku osób pracujących (37,5%), przy czym najchętniej wolontariat świadczyły osoby pracujące zarobkowo w grupie *specjalistów* (45,3%) oraz *techników i innego średniego personelu* (41,9%).

Nie odnotowano znacznych różnic w rozpowszechnieniu wolontariatu ze względu na miejsce zamieszkania. Wśród mieszkańców miast udział w tej formie aktywności wyniósł 35,7%, natomiast dla terenów wiejskich 34,0%.

Wolontariusze mieszkający w miastach pracowali niezarobkowo w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu średnio 8 godzin, czyli o 1 godzinę dłużej niż osoby mieszkające na obszarach wiejskich.

Analizując rodzaje prac świadczonych w ramach wolontariatu można zauważyć, że są one często zróżnicowane w zależności od płci wolontariuszy, a także ich miejsca zamieszkania. Mężczyźni zdecydowanie częściej świadczyli prace odpowiadające kwalifikacjom *robotników i rzemieślników*, kobiety natomiast udzielały się bardziej w pracach z grupy *personel z dziedzin społecznych i prawa*, do których zaliczone były m. in. organizowanie i prowadzenie imprez sportowych, pomoc osobom niepełnosprawnym, a także rozmowy terapeutyczne i wsparcie duchowe.

W miastach bardziej popularne były prace z grupy *personel z dziedzin społecznych i prawa*, a mieszkańcy terenów wiejskich nieco częściej angażowali się w prace z grup *robotnicy i rzemieślnicy* oraz *pracownicy przy pracach prostych* (m. in. odśnieżanie, zamiatanie, wyrzucanie śmieci).

2.1. Specyfika wolontariatu w organizacjach i instytucjach

Zgodnie z definicją zawartą w *Ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* wolontariusz to osoba fizyczna, która ochotniczo i bez wynagrodzenia wykonuje świadczenia, z których korzystają podmioty działające nie dla zysku, w tym stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, jednostki sektora publicznego lub spółdzielnie socjalne, kluby sportowe i podmioty prowadzące działalność leczniczą. Za wolontariusza może być również uznany członek stowarzyszenia czy innej organizacji, jeśli wykonuje świadczenia na wyżej wymienionych warunkach⁴.

W badaniu PNZ zastosowano nieco szerszy niż wskazany w ustawie katalog organizacji, instytucji i grup, których wspieranie dobrowolną i bezpłatną pracą uznawane jest za wolontariat. Uwzględniono więc spółdzielnie, wspólnoty mieszkaniowe, Kościół katolicki i inne kościoły oraz związki wyznaniowe, różnego typu struktury samorządu pracowniczego, gospodarczego i zawodowego, jak też działające w szkołach rady rodziców i podobne, mniej sformalizowane grupy. Ponadto prezentowane dalej wyniki pod pojęciem wolontariatu formalnego uwzględniają również czas poświęcony na bezpłatne prace – także wtedy, gdy były wykonywane bez porozumienia, o którym mowa w ustawie, jak też wszelkie świadczenia wykonywane dobrowolnie i bezpłatnie przez członków organizacji oraz przez osoby pełniące funkcje w organach danej jednostki organizacyjnej (np. pracujący społecznie członkowie zarządu organizacji).

W badaniu PNZ uwzględniono kategorie jednostek organizacyjnych, w ramach których można było świadczyć wolontariat. W analizie danych wynikowych skoncentrowano się na kilku głównych kategoriach podmiotów m.in. na organizacjach sektora non-profit oraz na instytucjach sektora publicznego wraz z placówkami podległymi.

W tej grupie organizacji sektora non-profit ujęte zostały stowarzyszenia (w tym: kluby sportowe, ochotnicze straże pożarne, rady rodziców, stowarzyszenia zwykłe), podobne organizacje społeczne (np. koła łowieckie, Polski Czerwony Krzyż), fundacje oraz grupy nieformalne, a także kościoły, wspólnoty lub organizacje religijne albo placówki przez nie prowadzone.

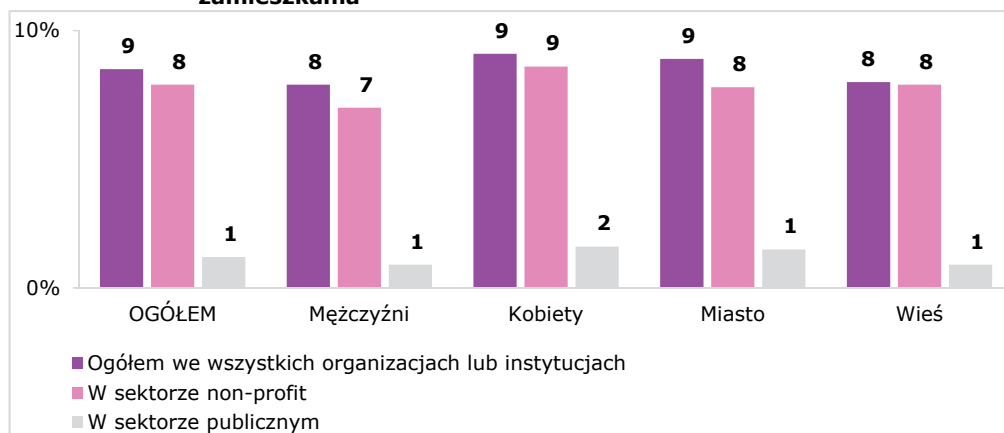
Drugą kategorię jednostek organizacyjnych korzystających z wolontariatu, którą uwzględniono w analizie, stanowią podmioty sektora publicznego, czyli instytucje rządowe i samorządowe lub placówki przez nie prowadzone. Do wolontariatu w ramach tej kategorii zaliczono m. in. wykonywanie obowiązków w różnych ciałach doradczych przy urzędach administracji rządowej lub w ramach samorządu lokalnego (m.in. bezpłatne wykonywanie obowiązków soltysa) oraz bezpłatne prace świadczone w placówkach prowadzonych przez samorząd lokalny lub przez administrację centralną (ośrodek pomocy społecznej, biblioteka, szkoła, szpital, świetlica, klub, muzeum, ośrodek kultury itp.).

W ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu, w wolontariat w ramach sformalizowanych struktur angażowało się 8,5%, czyli około 2,6 mln osób w wieku 15 lat

⁴ art. 2 oraz 42, ust. 3. ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie

i więcej, zamieszkujących w indywidualnych gospodarstwach domowych na terenie Polski. W tym okresie działalność podmiotów sektora non-profit wspierało nieodpłatną pracą 7,9% badanej populacji (2,4 mln osób), natomiast sektora publicznego – 1,2% (0,4 mln osób).

Wykres 2.1. Odsetek wolontariuszy w organizacjach lub instytucjach wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej według płci i miejsca zamieszkania

w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu

Osoby świadczące wolontariat w ramach struktur sformalizowanych w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu przeznaczały na ten rodzaj aktywności średnio 8 godzin, jednak mediana wyniosła nie więcej niż 4 godziny, a najczęściej deklarowaną wartością były 2 godziny. Średni czas poświęcony na wolontariat najdłuższy był w przypadku prac wykonywanych na rzecz stowarzyszeń, fundacji i innych tego typu organizacji pozarządowych (8 godzin), trochę krócej pracowano w ramach kościołów, wspólnot i organizacji religijnych (średnio 7 godzin) – należy przy tym pamiętać, że we wszystkich rodzajach organizacji najczęściej wskazywano 2 godziny świadczenia pracy, natomiast wartością środkową były 4 godziny.

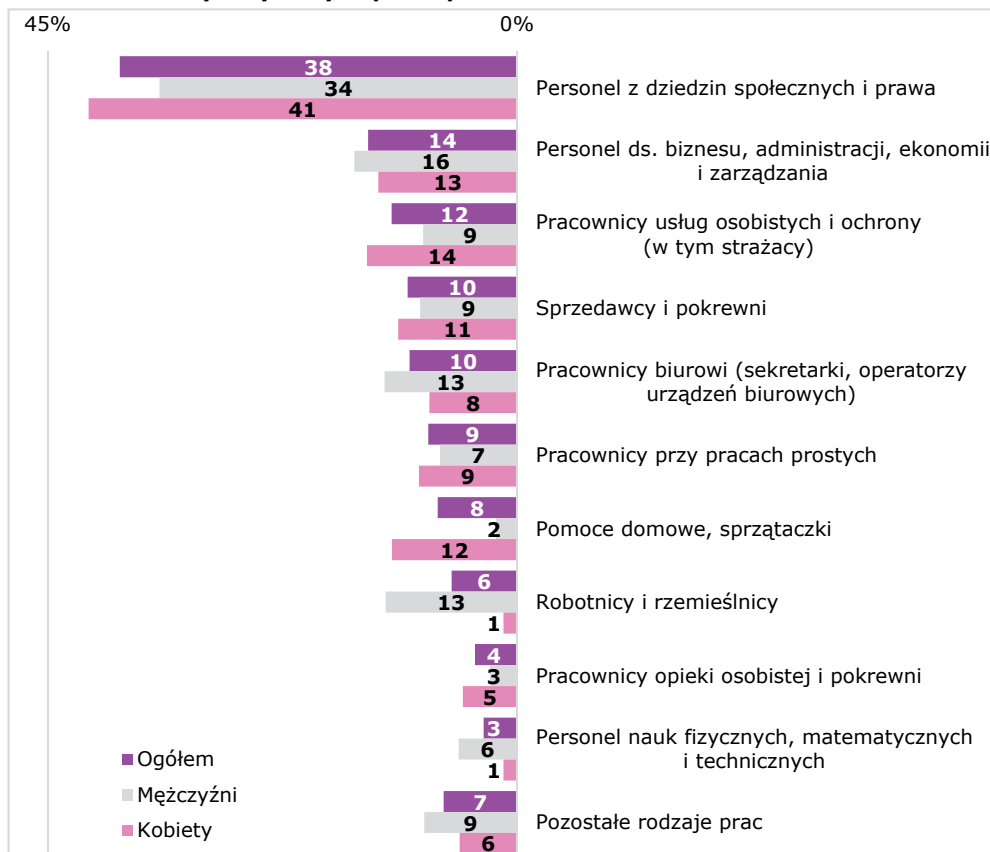
Oprócz jednostek sektora non-profit i sektora publicznego z pracy wolontariuszy korzystały w niewielkim stopniu także podmioty realizujące cele społeczne poprzez działalność gospodarczą, przede wszystkim spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe. Poświęcanie czasu na wspieranie działalności tych podmiotów łącznie zadeklarowało 0,9% osób, co stanowiło 10,1% wszystkich wolontariuszy w ramach organizacji lub instytucji.

Najwięcej osób zaangażowało się w prace odpowiadające w swoim charakterze kategorii *personel z dziedzin społecznych i prawa*. Prace zaklasyfikowane do tej grupy wykonywało 38,1% wolontariuszy w organizacjach i instytucjach. W tej grupie zostały ujęte prace, które są często spotykane w działaniach wszelkiego typu struktur zorganizowanych jak np.: zbiórki ubrań, żywności, pieniędzy, organizowanie imprez, działalność artystyczna.

WOLONTARIAT W ORGANIZACJACH I INSTYTUCJACH A PŁEĆ

W ogólnym ujęciu w wolontariat w ramach struktur zorganizowanych bardziej zaangażowane były kobiety – 9,1% z nich deklarowało tego typu aktywność w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu, podczas gdy wśród mężczyzn odsetek ten kształtował się na poziomie 7,9%.

Wykres 2.2. Odsetek wolontariuszy w organizacjach lub instytucjach wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej według rodzajów wykonywanych prac i płci^a

w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu

^a Dane nie sumują się do 100%, ponieważ każda osoba mogła wykonywać więcej niż jeden rodzaj pracy w całym badanym okresie.

W ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu zarówno wolontariusze jak i wolontariuszki przepracowywali średnio 8 godzin, również mediana (4 godziny) i dominanta (2 godziny) były identyczne w obu grupach.

Kobiety w większym stopniu aktywne były w ramach kościołów, wspólnot lub organizacji religijnych – 3,5% kobiet świadczyło ten rodzaj wolontariatu, wśród mężczyzn odsetek ten był niższy i wyniósł 1,7%. Podobnie było w przypadku pracy społecznej wykonywanej w ramach jednostek sektora publicznego. W ciągu 4 tygodni

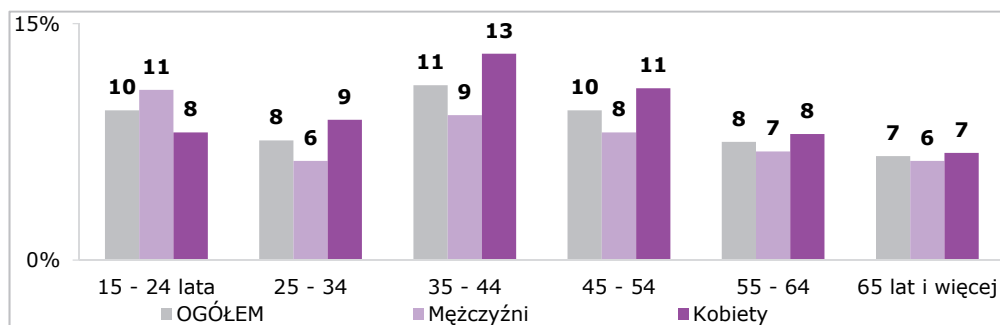
poprzedzających realizację wywiadu pracę rodzaju wykonywało 1,6% kobiet oraz 0,9% mężczyzn. Inaczej sytuacja przedstawiała się w przypadku prac w ramach stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych lub fundacji, gdzie mężczyźni okazali się aktywniejsi (4,4% spośród nich wobec 3,6% wśród kobiet).

Kobiety wyraźnie częściej niż mężczyźni świadczyły prace przyporządkowane do grup *pomoce domowe, sprzętaczki* (29,0% kobiet wobec 7,9% mężczyzn zaangażowanych w tego typu prace) oraz *personel z dziedzin społecznych i prawa* (43,3% kobiet wobec 41,3% mężczyzn), natomiast mężczyźni częściej angażowali się w prace z grup *robotnicy i rzemieślnicy* (13,5% mężczyzn wobec 1,0% kobiet) oraz *sprzedawcy i pokrewni* (12,6% mężczyzn wobec 8,5% kobiet).

WOLONTARIAT W ORGANIZACJACH I INSTYTUCJACH A WIEK

Biorąc pod uwagę wiek wolontariuszy można stwierdzić, że najbardziej zaangażowane w pracę społeczną w organizacjach okazały się osoby w wieku od 35 do 44 lat (11,1% wolontariuszy spośród wszystkich osób w tym przedziale wiekowym), przy czym zaangażowanie wśród kobiet w tym wieku było wyższe niż wśród mężczyzn (13,1% w stosunku do 9,2%). Lata życia przypadające na okres nauki i rozpoczynania kariery zawodowej cechował niższy odsetek osób zaangażowanych w wolontariat (odpowiednio 9,5% i 7,6%). Natomiast po relatywnie wysokiej aktywności wśród osób w przedziale wiekowym 35 – 44 lata, widoczne było mniejsze zaangażowanie w wolontariat formalny wśród osób w wyższych kategoriach wiekowych, do najniższego poziomu w przypadku osób w wieku 65 lat i więcej (6,6%).

Wykres 2.3. Odsetek wolontariuszy w organizacjach lub instytucjach wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej według wieku

w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu

Przeciętny czas pracy w ramach wolontariatu w organizacjach w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu był najdłuższy wśród osób w wieku od 25 do 34 lat (średnio 10 godzin) oraz wśród osób starszych w wieku 65 lat i więcej (9 godzin), w pozostałych przedziałach wiekowych średnia kształtowała się na poziomie 7 – 8 godzin.

Wśród osób młodych (15-24 lata) wolontariat w organizacjach lub instytucjach częściej deklarowali mężczyźni (10,8% mężczyzn w tym przedziale wiekowym wobec 8,1% kobiet).

WOLONTARIAT W ORGANIZACJACH I INSTYTUCJACH A NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ

Spośród osób posiadających orzeczenie o niepełnosprawności 6,5% świadczyło pracę niezarobkową w ramach struktur sformalizowanych w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu. Wolontariusze z orzeczoną niepełnosprawnością nieco częściej pracowali w ramach stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych (2,8%) niż podmiotów kościelnych (2,4%).

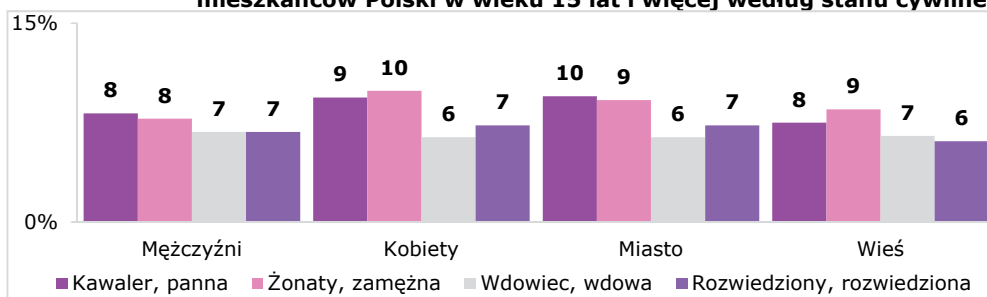
Bardziej aktywne w tej grupie wolontariuszy były kobiety – 7,3% kobiet posiadających orzeczenie o niepełnosprawności angażowało się w pracę społeczną w ramach struktur sformalizowanych, natomiast wśród mężczyzn z orzeczoną niepełnosprawnością wskaźnik ten wyniósł 5,7%.

Osoby posiadające orzeczenie o niepełnosprawności i jednocześnie mieszkające w miastach częściej świadczyły pracę w ramach rozmaitych struktur (6,9%) niż niepełnosprawni mieszkańcy obszarów wiejskich (5,6%).

WOLONTARIAT W ORGANIZACJACH I INSTYTUCJACH A SYTUACJA RODZINNA

Największy odsetek osób angażujących się w działania w ramach różnego typu organizacji lub instytucji odnotowano wśród osób w związkach małżeńskich (8,9%). Nieco niższe uczestnictwo w wolontariacie deklarowały panny i kawalerowie (8,7%), przy czym średnia czasu pracy poświęconego przez tę grupę respondentów była najwyższa (9 godzin przy średnim czasie pracy w ramach organizacji ogółem wynoszącym 8 godzin), najmniej wolontariuszy było wśród osób rozwiedzionych, a także wdów oraz wdowców (odpowiednio 7,1 i 6,4%).

Przy jednoczesnym uwzględnieniu kryterium stanu cywilnego i płci widoczne było zróżnicowanie w stopniu zaangażowania w wolontariat w organizacjach. Bardziej aktywne okazały się panny niż kawalerowie (9,4% w stosunku do 8,2%), mężatki niż żonaci (9,9% do 7,8%) oraz kobiety wśród rozwiedzionych (7,3% w porównaniu do 6,8% rozwiedzionych mężczyzn). Wśród wdów i wdowców większą aktywność odnotowano u mężczyzn (6,8% wdowców w porównaniu do 6,4% zaangażowanych wdów).

Wykres 2.4. Odsetek wolontariuszy w organizacjach lub instytucjach wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego

w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu

Bardziej zaangażowane w wolontariat formalny okazały się osoby posiadające dzieci (9,7% osób zamieszkujących w jednym gospodarstwie domowym z co najmniej jednym dzieckiem do lat 15 wobec 7,9% wśród osób, które nie zamieszkiwały z dzieckiem).

WOLONTARIAT W ORGANIZACJACH I INSTYTUCJACH A STATUS SPOŁECZNO-ZAWODOWY

Aktywność ekonomiczna respondentów, czyli status, jaki posiadali na rynku pracy w widocznym stopniu wpływały na ich zaangażowanie w wolontariat w organizacjach. Najbardziej aktywne były osoby pracujące (9,6%), przy czym częściej pracę społeczną świadczyły te osoby, które swoją pracę zarobkową wykonywały w niepełnym wymiarze godzin (15,1% w stosunku do 9,1% pracujących na pełnym etat).

Spojrzenie na wolontariuszy pod kątem zawodu wykonywanego zarobkowo pozwala stwierdzić, że najbardziej aktywnymi grupami byli *specjaliści*, spośród których 16,3% świadczyło pracę niezarobkową w ramach organizacji lub instytucji, *przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy* (13,6%) oraz *technicy i inny personel* (12,3%).

Osoby pracujące zarobkowo we wskazanych grupach zawodów najbardziej aktywne były zarówno w ramach stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, jak i w ramach sektora publicznego, natomiast grupą, która deklarowała nieznacznie częściej pracę w ramach kościołów, wspólnot lub organizacji religijnych byli pracownicy wykonujący prace proste.

Wśród osób biernych zawodowo stopień zaangażowania w wolontariat różnicowany był ze względu na przyczynę nieaktywności na rynku pracy:

- 1) z powodu nauki – 10,6%,
- 2) z powodu emerytury – 6,6%,
- 3) z powodu obowiązków rodzinnych – 4,3%,
- 4) inna przyczyna bierności zawodowej – 9,4%.

Wśród osób bezrobotnych, poszukujących pracy zarobkowej odsetek wolontariuszy był niski i wynosił 4,9%.

Uwzględniając główne źródło utrzymania najczęściej pracę niezarobkową w ramach sformalizowanych struktur świadczyły osoby utrzymujące się z pracy na własny

rachunek (11,3%), mniej aktywne były osoby pozostające na utrzymaniu innych osób (9,6%) oraz te, dla których praca najemna stanowiła główny dochód (8,9%).

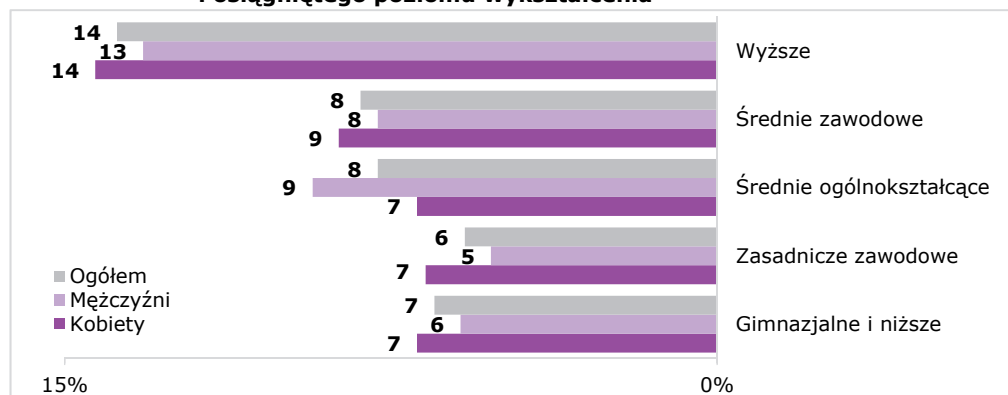
WOLONTARIAT W ORGANIZACJACH I INSTYTUCJACH A WYKSZTAŁCENIE

Biorąc pod uwagę osiągnięty poziom wykształcenia można stwierdzić, że generalnie im wyższy poziom wykształcenia, tym większy stopień zaangażowania w wolontariat w organizacjach, wyrażony zarówno odsetkiem osób zaangażowanych w pracę społeczną wśród mieszkańców Polski, jak i wymiarem czasu poświęconego na tego rodzaju aktywność. Najbardziej w prace w ramach organizacji lub instytucji angażowały się osoby posiadające wykształcenie wyższe (13,8%), osoby z tej grupy świadczyły pracę niezarobkową także najdłużej (średnio 10 godzin w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu, 2 godziny dłużej niż wynosiła średnia czasu ogółem). Najmniejszy udział odnotowano wśród osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz gimnazjalnym i niższym (odpowiednio 5,8% i 6,5%), również średnia czasu pracy w tych grupach była najniższa (odpowiednio 6 i 7 godzin).

Biorąc pod uwagę wykształcenie i płeć można zauważyć, że we wszystkich grupach wykształcenia bardziej aktywne były kobiety, jedynie wśród osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym większą aktywnością charakteryzowali się mężczyźni (9,3% w porównaniu z 6,9% wśród kobiet). Zróżnicowanie w stopniu zaangażowania w prace w ramach organizacji lub instytucji odnotowano pomiędzy osobami kontynuującymi naukę, a takimi, które zakończyły już edukację szkolną.

Okazuje się, że uczniowie i studenci częściej angażowali się w prace wolontariackie, wśród nich udział osób deklarujących tego typu prace w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu wynosił 11,9%, podczas gdy w przypadku osób, które zakończyły edukację szkolną 8,2%.

Wykres 2.5. Odsetek wolontariuszy w organizacjach lub instytucjach wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej według płci i osiągniętego poziomu wykształcenia

w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu

WOLONTARIAT W ORGANIZACJACH I INSTYTUCJACH A MIEJSCE ZAMIESZKANIA

Najbardziej aktywnymi wolontariuszami byli mieszkańcy dużych miast (powyżej 100 tys. mieszkańców), spośród których 10,0% pracowało społecznie w ramach struktur sformalizowanych. W miastach płęć nie różnicowała aktywności w sposób istotny, natomiast na terenach wiejskich wyraźnie bardziej aktywne okazały się kobiety (9,8% kobiet w stosunku do 6,2% mężczyzn mieszkających na obszarach wiejskich), przy czym większość z nich deklarowała wykonywanie prac w ramach kościołów, wspólnot lub organizacji religijnych – 4,9% kobiet mieszkających na obszarach wiejskich, w przypadku mężczyzn wskaźnik ten wynosił 1,8%.

2.1.1. Wolontariat w stowarzyszeniach, podobnych organizacjach społecznych, fundacjach i grupach nieformalnych

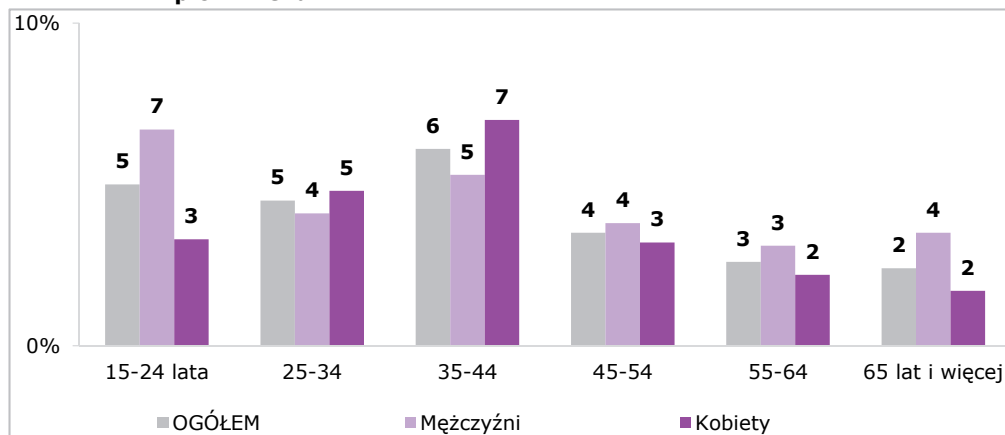
Stowarzyszenia, podobne organizacje społeczne oraz fundacje stanowią najliczniejszą grupę organizacji, w ramach których można było świadczyć wolontariat formalny. W 2015 r. w Polsce działało prawie 85 tys.⁵ organizacji tego rodzaju. Jednak obok tych typowych podmiotów trzeciego sektora, wśród których można wymienić: fundacje, stowarzyszenia sportowe, ochotnicze straże pożarne, typowe stowarzyszenia oraz podobne organizacje społeczne, działalność prowadzą także organizacje niemające własnej osobowości prawnej, np.: rady rodziców, samorządy uczniowskie i studenckie, stowarzyszenia zwykle oraz różnego typu grupy nieformalne, których liczebność trudno nawet oszacować.

Prawie połowa osób, które w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu angażowały się w jakąkolwiek pracę nieodpłatną w ramach struktur sformalizowanych, realizowała ją w ramach stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych. Średni czas pracy wykonanej w tego typu organizacjach wynosił 8 godzin.

W działalność w ramach stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych bardziej angażowali się mężczyźni – 4,4% mężczyzn potwierdziło świadczenie pracy w ramach wolontariatu w tego typu podmiotach w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu (wśród kobiet wskaźnik wynosił 3,6%). Większe zaangażowanie odnotowano wśród ludzi młodych i w średnim wieku (do 44 lat), gdzie aktywność kształtowała się na poziomie 5-6% w poszczególnych grupach wiekowych.

⁵ *Współpraca organizacji non-profit z innymi podmiotami w 2015 r.*, GUS, Warszawa 2017. (<http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoleczna-wolontariat/gospodarka-spoleczna-trzeci-sektor/wspolpraca-organizacji-non-profit-z-innymi-podmiotami-w-2015-r-,9,2.html>)

Wykres 2.6. Odsetek wolontariuszy w stowarzyszeniach i podobnych organizacjach społecznych wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej według płci i wieku

w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu

Najbardziej aktywnymi grupami wolontariuszy były osoby nie będące nigdy w związku małżeńskim i w trakcie jego trwania (odpowiednio 4,6% i 4,1%), przy czym wśród kobiet nieznacznie bardziej angażowały się mężatki (4,1%), natomiast wśród mężczyzn najbardziej aktywną grupą byli kawalerowie (5,0%).

Osoby, w których gospodarstwie domowym przebywało przynajmniej jedno dziecko do lat 15 częściej angażowały się w ten rodzaj wolontariatu - 5,0%, podczas gdy wśród osób nie zamieszkujących z dzieckiem odsetek ten wynosił 3,4%. Różnica była szczególnie widoczna wśród kobiet (5,2% kobiet zamieszkujących z dzieckiem w stosunku do 2,7% kobiet nie zamieszkujących z dzieckiem).

Przy uwzględnieniu poziomu osiągniętego wykształcenia można stwierdzić, że wolontariat w ramach stowarzyszeń był nieco bardziej popularny wśród osób z wyższym wykształceniem (12,6%), niezależnie od płci. Wyższy odsetek wolontariuszy odnotowano także wśród uczniów i studentów – 6,2% osób, które kontynuowały naukę deklarowało pracę w ramach stowarzyszeń, w przypadku osób, które już zakończyły edukację szkolną udział osób świadczących ten rodzaj pracy niezarobkowej wynosił 3,7%.

Biorąc pod uwagę osoby według miejsca zamieszkania w największym stopniu w nieodpłatną pracę w ramach stowarzyszeń, podobnych organizacji społecznych oraz fundacji angażowali się mieszkańcy miast (4,2%). Najbardziej aktywne były osoby zamieszkujące duże miasta powyżej 100 tys. mieszkańców – 4,9% z nich było wolontariuszami w ramach stowarzyszeń. Dla mieszkańców obszarów wiejskich omawiany odsetek wynosił 3,5%.

Najbardziej popularne rodzaje prac świadczonych w ramach stowarzyszeń, podobnych organizacji społecznych oraz fundacji to prace z zakresu *personelu* i *dziedziny społecznych i prawa* (37,3%). Do tej grupy prac zaklasyfikowano między innymi aktywności związane z: organizowaniem wystaw, organizowaniem i prowadzeniem imprez sportowych, promocją i wspieraniem wolontariatu, organizowaniem i prowadzeniem zajęć taneczno-muzycznych. Drugą co do liczebności grupą były osoby, których prace

przyporządkowane zostały do kategorii *personel ds. biznesu, administracji, ekonomii i zarządzania*, (15,8%), do której zaliczono takie prace jak: sporządzanie dokumentów finansowych, prowadzenie księgowości, organizowanie imprez, spotkań, zebrań, kursów, rozliczanie PIT. Nieznacznie rzadziej (15,6%) świadczone prace typowe dla *pracowników usług osobistych i ochrony (w tym strażaków)*. W tej grupie prac najczęściej wskazywano przygotowywanie posiłków, pieczenie ciast, opiekę nad zwierzętami oraz pilnowanie posesji, gaszenie pożarów. Rzadziej wykonywano prace odpowiadające obowiązkom *pracowników przy pracach prostych* (4,6%), a także *pomocy domowych i sprzątaczek* (0,9%).

Wśród innych prac świadczonych w ramach stowarzyszeń wymienić można:

- zbiórki pieniędzy, sprzedaż fantową, roznoszenie broszur, ulotek (kategoria *sprzedawcy i pokrewni*),
- pisanie i redagowanie pism, petycji, wniosków, załatwianie spraw w urzędach (kategoria *pracownicy biurów*),
- działalność artystyczna (kategoria *personel z dziedziny prawa, dziedzin społecznych i kultury*).

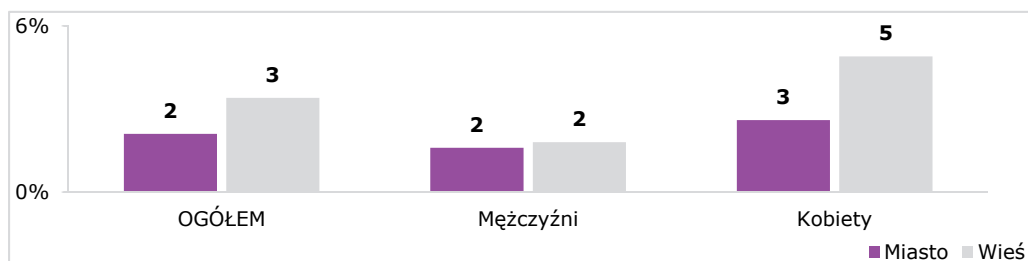
2.1.2. Wolontariat w podmiotach wyznaniowych

Wśród wolontariuszy angażujących się w nieodpłatne prace w ramach sformalizowanych struktur prawie 1/3 stanowili pracujący społecznie w ramach kościołów, wspólnot lub organizacji religijnych. W odniesieniu do ludności Polski w wieku 15 lat i więcej osoby te stanowiły 2,6%. Czas przeznaczony na prace tego typu w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu wynosił średnio 7 godzin.

Ponad 2/3 wolontariuszy w organizacjach związanych z kościołem stanowiły kobiety, których wysoka aktywność szczególnie widoczna była w przedziale wiekowym 45-54 lata. Warto zauważyć, że mimo mniejszego udziału wolontariuszy wśród mężczyzn przeciętny czas prac przez nich wykonywanych na rzecz podmiotów wyznaniowych był o 2 godziny dłuższy niż wśród kobiet (odpowiednio 8 godzin i 6 godzin).

W ramach wolontariatu w strukturach kościelnych i wyznaniowych najczęściej podejmowano się zajęć porządkowych związanych ze sprzątnięciem, myciem okien, odśnieżaniem.

Wykres 2.7. Odsetek wolontariuszy w ramach kościołów, wspólnot lub organizacji religijnych wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej według płci i miejsca zamieszkania

w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu

Zauważalnie więcej kobiet mieszkających na obszarach wiejskich angażowało się w prace w ramach kościołów i innych organizacji religijnych (4,9% wobec 2,6% kobiet w miastach), wśród mężczyzn miejsce zamieszkania nie różnicowało w sposób znaczący tego rodzaju wolontariatu.

Najchętniej w instytucjach religijnych udzielały się osoby z najwyższym oraz najniższym poziomem osiągniętego wykształcenia. Gdy uwzględniona zostanie dodatkowo płeć respondentów okazuje się, że relatywnie wysoki odsetek osób pracujących niezarobkowo w ramach kościołów odnotowano wśród kobiet posiadających wykształcenie gimnazjalne lub niższe oraz wykształcenie wyższe (odpowiednio 3,9% i 3,7%). Jednoczesne uwzględnienie w analizie takich czynników, jak płeć, miejsce zamieszkania oraz wykształcenie wskazuje, że najchętniej w ramach kościołów, wspólnot lub organizacji religijnych pomagały kobiety mieszkające na obszarach wiejskich, posiadające wykształcenie zasadnicze zawodowe (6,1%), natomiast najmniejszy odsetek wolontariuszy był wśród mężczyzn zamieszkałych w miastach, również z wykształceniem zasadniczym zawodowym (0,6%).

2.1.3. Wolontariat w związkach zawodowych, radach pracowników i pracowniczych kasach zapomogowo-pożyczkowych

Na podstawie wyników badania PNZ określono, że 0,4% mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej poświęcało swój wolny czas na wolontariat w ramach organizacji zrzeszających pracowników, takich jak związki zawodowe, rady pracowników lub pracownicze kasy zapomogowo-pożyczkowe. Analizując wolontariat świadczony w ramach tego typu organizacji należy podkreślić, że są one powoływane głównie w celu ochrony praw pracowników lub niesienia im pomocy w zakresie:

- walki o interesy zawodowe i socjalne (związki zawodowe),
- włączania w podejmowanie kluczowych dla zakładu pracy decyzji poprzez informowanie i przeprowadzanie konsultacji (rady pracowników),
- organizowania samopomocy finansowej (pracownicze kasy zapomogowo – pożyczkowe).

Nieco częściej wolontariat w tego rodzaju podmiotach deklarowali mężczyźni niż kobiety oraz mieszkańcy miast niż obszarów wiejskich, przy czym należy podkreślić, że wśród mieszkańców miast znacznie więcej było osób pracujących najemnie. Ponadprzeciętny odsetek osób świadczących tego rodzaju pracę odnotowano wśród osób w przedziale wiekowym 45-54 lata, szczególnie mężczyzn w tym wieku. Z kolei biorąc pod uwagę wykształcenie najbardziej aktywne były osoby z wykształceniem średnim zawodowym i wyższym.

2.1.4. Wolontariat w organizacjach samorządu zawodowego i gospodarczego

W wolontariat w organizacjach samorządu zawodowego i gospodarczego angażowało się 0,3% ludności Polski. Osoby te stanowiły niewielką część wszystkich

pracujących nieodpłatnie w ramach struktur sformalizowanych. W grupie organizacji samorządu zawodowego i gospodarczego, w działalność których angażowali się wolontariusze, znajdowały się takie podmioty jak:

- organizacje społeczno-zawodowe rolników, przede wszystkim kółka rolnicze i koła gospodyń wiejskich,
- rady adwokackie, izby lekarskie i aptekarskie oraz inne organizacje, do których przynależność jest obowiązkowa z tytułu wykonywania zawodu zaufania publicznego,
- cechy rzemieślnicze, izby gospodarcze i przemysłowo-handlowe,
- zrzeszenia handlu, usług lub transportu.

Na pracę w ramach tego rodzaju organizacji częściej swój wolny czas poświęcały kobiety oraz mieszkańcy na obszarach wiejskich, szczególnie w wieku od 45 do 54 lat. Struktura wolontariatu w organizacjach samorządu zawodowego i gospodarczego wskazuje na duże zaangażowanie społeczne w działalność kół gospodyń wiejskich oraz kółek rolniczych.

2.1.5. Wolontariat w partiach politycznych

Osoby zaangażowane w świadczenie pracy społecznej w ramach partii politycznych w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu okazały się najmniej liczną grupą wolontariuszy – stanowiły niewiele ponad 0,1% populacji w wieku 15 lat i więcej. Należy jednak pamiętać, że partie polityczne stanowią najmniej liczną grupę wśród organizacji sektora non-profit. W 2015 r. było 0,08 tys.⁶ partii politycznych zarejestrowanych w Ewidencji partii politycznych w Sądzie okręgowym w Warszawie. Na pracę społeczną w ramach partii politycznych poświęcano średnio 3 godziny w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu.

W wolontariat na rzecz partii politycznych chętniej angażowali się mężczyźni, a także mieszkańcy miast. Najczęściej tego typu pracę świadczyły osoby w wieku 35-44 lat. Uwzględnienie kryterium wykształcenia pozwala stwierdzić, że grupą najbardziej aktywną w działaniu w ramach partii politycznych były osoby posiadające wyższe wykształcenie.

Pracami, które wskazywano najczęściej było sporządzanie dokumentów finansowych, prowadzenie księgowości, organizowanie imprez oraz pisanie i redagowanie pism, petycji, wniosków, załatwianie spraw w urzędzie.

2.1.6. Wolontariat w spółdzielniach i wspólnotach mieszkaniowych

Spośród 2,6 mln wolontariuszy zaangażowanych w nieodpłatną pracę na rzecz organizacji i instytucji, w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu 1/10 stanowiły osoby świadczące wolontariat w ramach spółdzielni i wspólnot mieszkaniowych. W odniesieniu do całej populacji udział wykonujących ten rodzaj pracy wyniósł 0,9%. Większą aktywność przejawiali mężczyźni, którzy stanowili prawie 2/3 wszystkich osób pracujących w ramach tego rodzaju organizacji.

⁶ <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoeczna-wolontariat/gospodarka-spoeczna-trzeci-sektor/partie-polityczne-w-2014-r-,7,2.html>

Z uwagi na miejski charakter wspólnot mieszkaniowych i części spółdzielni, zaangażowanie mieszkańców obszarów wiejskich było znikome. Typowymi wolontariuszami spółdzielni lub wspólnot mieszkaniowych były osoby w wieku od 55 do 64 lat posiadające wykształcenie wyższe. Poświęcały one na tego rodzaju pracę średnio 5 godzin w przeciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu. Głównym źródłem utrzymania wolontariuszy w tego rodzaju podmiotach była praca najemna lub emerytura. Analizując stan cywilny można było zauważyć, że osoby będące w związku małżeńskim, rozwiedzione bądź w separacji, wdowcy oraz wdowy angażowały się w wolontariat na podobnym poziomie. Najmniejszy udział zauważyć można było wśród kawalerów i panien, co wiąże się z ich młodym wiekiem.

2.1.7. Wolontariat w sektorze publicznym

Na podstawie wyników badania PNZ można określić, że co siódma osoba spośród wszystkich wolontariuszy w ramach organizacji i instytucji poświęcała swój wolny czas w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu na pracę społeczną na rzecz sektora publicznego. Udział wolontariuszy w instytucjach publicznych w badanej populacji nie był wysoki i wyniósł 1,2%. Średni czas przeznaczony na pracę nieodpłatną świadczoną w ramach sektora publicznego wynosił prawie 8 godzin, połowa osób pracowała nie więcej niż 4 godziny, natomiast dominowały prace nie dłuższe niż 2 godziny. Mężczyźni na wolontariat w instytucjach publicznych poświęcili przeciętnie ponad 9 godzin, a kobiety 7 godzin.

Zasadnicza część wolontariatu w sektorze publicznym odbywała się w placówkach publicznych realizujących usługi społeczne, a nie w samych urzędach, przede wszystkim w szkołach, przedszkolach, szpitalach, ośrodkach pomocy społecznej, domach kultury, domach dziecka itp.

Okolo 2/3 osób, które pracowały społecznie w instytucjach publicznych stanowiły kobiety. Najbardziej aktywne były osoby do 44 roku życia. Pod względem stanu cywilnego, najbardziej aktywne okazały się osoby rozwiedzione oraz pozostające w związkach małżeńskich. Najczęściej wolontariuszami w sektorze publicznym były osoby z wykształceniem wyższym i średnim zawodowym. Biorąc pod uwagę miejsce zamieszkania większe zaangażowanie przejawiali mieszkańcy miast.

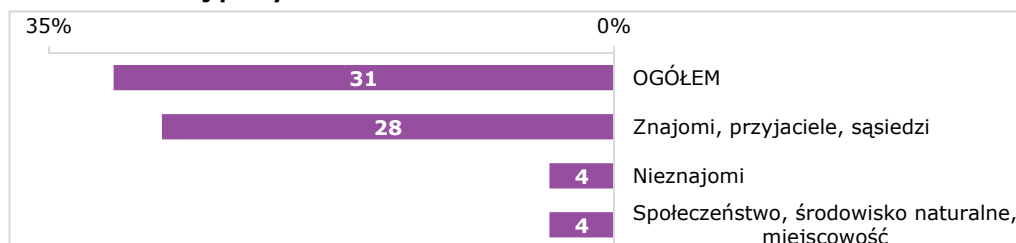
Typowymi pracami wykonywanymi dobrowolnie przez mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej w ramach instytucji publicznych była: działalność artystyczna, organizowanie imprez, zbiórka ubrań i żywności, korepetycje i zajęcia wyrównawcze, sporządzanie dokumentów finansowych, pisanie i redagowanie pism, a także proste prace fizyczne.

2.2. Specyfika wolontariatu świadczonego indywidualnie

W podrozdziale przedstawione zostały główne cechy zbiorowości osób angażujących się w wolontariat świadczony indywidualnie⁷, czyli poza organizacjami i instytucjami. Charakterystyka wolontariatu indywidualnego uwzględnia rodzaje działań podejmowanych na rzecz znajomych, nieznanym, społeczeństwa, środowiska naturalnego bądź miejscowości oraz różnice między tymi formami aktywności. Analizie poddane zostały główne cechy społeczno-demograficzne osób pracujących niezarobkowo, takie jak: płeć, wiek, stan cywilny, wykształcenie, zamieszkiwanie z dziećmi poniżej 15 roku życia, aktywność ekonomiczna, źródło utrzymania czy miejsce zamieszkania.

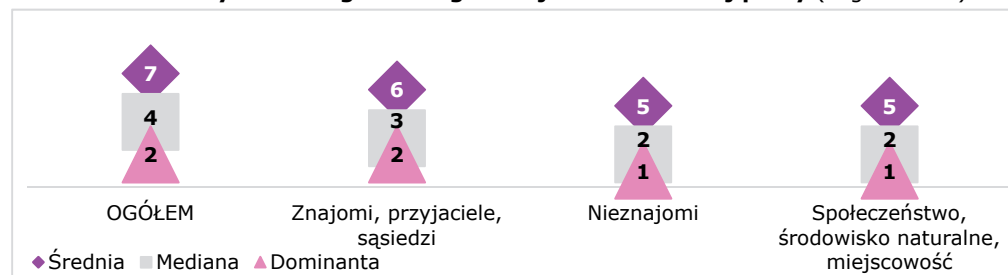
W ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu w wolontariat indywidualny angażowało się 9,5 mln mieszkańców Polski co odpowiadało 30,9% populacji osób w wieku 15 lat i więcej. Było to ponad 3,5-krotnie więcej osób niż tych świadczących wolontariat w organizacjach i instytucjach.

Wykres 2.8. Odsetek osób zaangażowanych w wolontariat indywidualny wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej według rodzaju odbiorców tej pracy

w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu

Wykres 2.9. Średnie, mediany i dominanty czasu pracy w ramach wolontariatu indywidualnego według rodzaju odbiorców tej pracy (w godzinach)

w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu

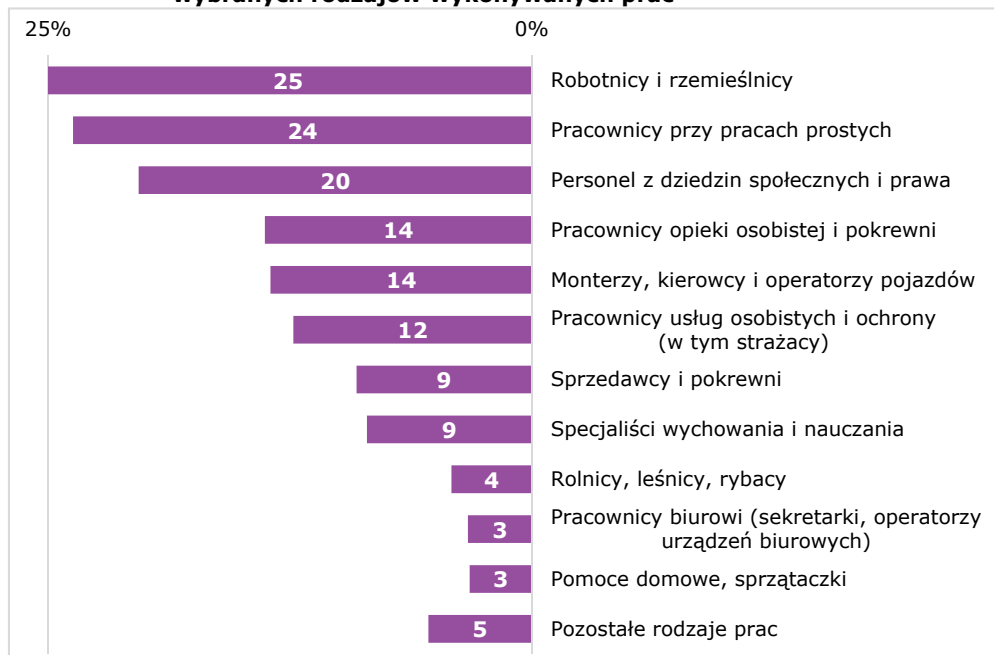
⁷ Bez uwzględnienia indywidualnej pracy niezarobkowej poza własnym gospodarstwem domowym na rzecz rodziny, ze względu na to, że nie została ona zaliczona do definicji wolontariatu podczas Międzynarodowej Konferencji Statystyków Pracy w 2013 r.

Odbiorcami większości działań podejmowanych w ramach wolontariatu bezpośredniego byli znajomi, przyjaciele oraz sąsiedzi. Osoby, które świadczyły wolontariat na ich rzecz stanowiły 27,6% ludności Polski. W prace na rzecz nieznanym, a także społeczeństwa, środowiska naturalnego oraz miejscowości angażowano się zdecydowanie rzadziej.

Średni czas, jaki osoby angażujące się w wolontariat indywidualny poświęciły na pomoc innym, wyniósł prawie 7 godzin, przy czym połowa z nich nie przepracowała w badanym okresie więcej niż 4 godzin, natomiast najczęstszym czasem wskazywanym przez respondentów były 2 godziny.

Respondenci wskazywali grupy prac, do których można by przypisać aktywności przez nich podejmowane w ramach wolontariatu. Osoby świadczące wolontariat indywidualny najczęściej wykonywały prace zaklasyfikowane do grupy *robotnicy i rzemieślnicy* (25,2%), do których należały głównie prace z zakresu napraw sprzętu RTV, AGD, pomoc przy przeprowadzkach, przenoszenie opału czy prace hydrauliczne. Na drugim miejscu pod względem liczby wskazań były prace porządkowe m.in. zamiatanie, odśnieżanie, wyrzucanie śmieci zaliczane do grupy *pracownicy przy pracach prostych* (23,7%). Trzecim rodzajem czynności najczęściej wymienianym przez respondentów były prace odpowiadające kwalifikacjom *personel z dziedzin społecznych i prawa* (20,3%) gdzie dominowały prace związane z udzielaniem porad prawnych, organizowaniem i prowadzeniem imprez sportowych, przeprowadzaniem rozmów terapeutycznych.

Wykres 2.10. Odsetek osób zaangażowanych w wolontariat indywidualny według wybranych rodzajów wykonywanych prac

w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu

WOLONTARIAT INDYWIDUALNY A PLEĆ

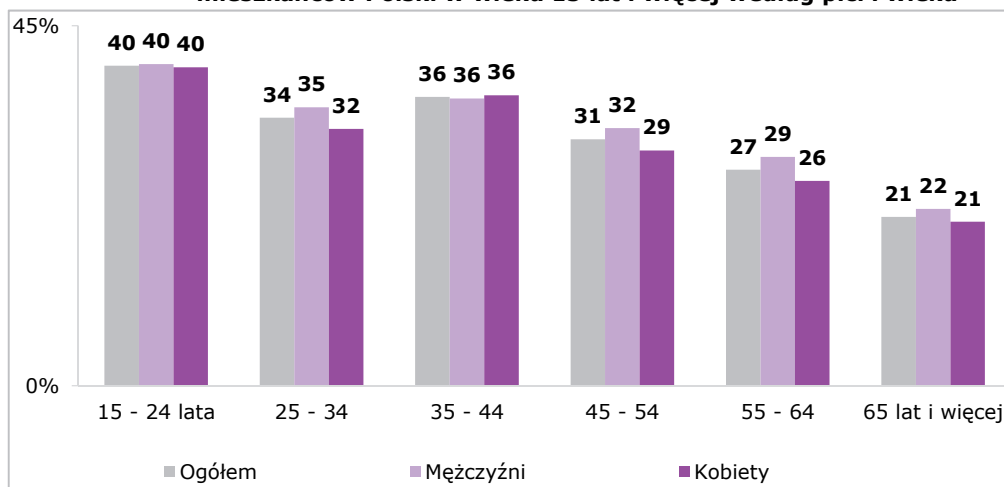
Biorąc pod uwagę płeć respondentów można zauważyć, że nie różnicowała ona istotnie populację świadczącej nieodpłatne prace wykonywane indywidualnie w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu. Mężczyźni nieco częściej niż kobiety wykonywali takie prace, a ich aktywność wyniosła odpowiednio 32,3% i 29,6% w skali całego kraju. Zarówno na terenach miejskich, jak i wiejskich mężczyźni angażowali się w wolontariat świadczony indywidualnie na porównywalnym poziomie. Natomiast wśród kobiet zauważyć można niewielką przewagę wolontariatu świadczonego w miastach (30,7%) w stosunku do tego świadczonego przez mieszkanki obszarów wiejskich (27,7%).

W zaokrągleniu do pełnych godzin, kobiety poświęcały średnio 7 godzin na nieodpłatną pomoc w ramach wolontariatu nieformalnego, podczas gdy mężczyźni przeznaczali na nią średnio 6 godzin. Mediana dla mężczyzn i kobiet świadczących wolontariat indywidualny wynosiła 4 godziny.

WOLONTARIAT INDYWIDUALNY A WIEK

Wiek był jedną z cech, która różnicowała znacząco poziom zaangażowania osób wykonujących różnego rodzaju prace w ramach wolontariatu indywidualnego. W ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu największy odsetek osób, deklarujących wolontariat bezpośredni, zaobserwowano wśród osób w grupie wiekowej od 15 do 24 lat (40,0%). Jednocześnie osoby w tym wieku poświęcały przeciętnie najmniejszą liczbę godzin na tego rodzaju aktywność (6 godzin).

Wykres 2.11. Odsetek osób zaangażowanych w wolontariat indywidualny wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej według płci i wieku

w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu

Zauważalną tendencją był zmniejszający się w kolejnych grupach wieku od 45 roku życia udział osób zaangażowanych w bezpłatną pomoc osobom znajomym lub

nieznajomym, społeczeństwu lub środowisku naturalnemu. Najniższy udział wolontariuszy indywidualnych występował wśród osób najstarszych, w wieku 65 lat i więcej (21,1%), czyli prawie o 10 p.proc. mniej niż analogiczny wskaźnik dla wszystkich wolontariuszy bezpośrednich niezależnie od ich wieku. Warto podkreślić jednak, że osoby starsze przeznaczały na tego rodzaju aktywność najwięcej czasu (średnio 8 godzin).

W poszczególnych grupach wiekowych zaangażowanie mężczyzn i kobiet utrzymywało się na podobnym poziomie z niewielką przewagą mężczyzn. Najbardziej widoczne było to wśród osób w wieku od 55 do 64 lat, gdzie wśród mężczyzn udział wolontariuszy indywidualnych był wyższy o 3 p.proc. Wynikało to z faktu, że kobiety w tym wieku bardziej angażują się w pomoc własnej rodzinie, opiekując się swoimi wnukami lub rodzicami.

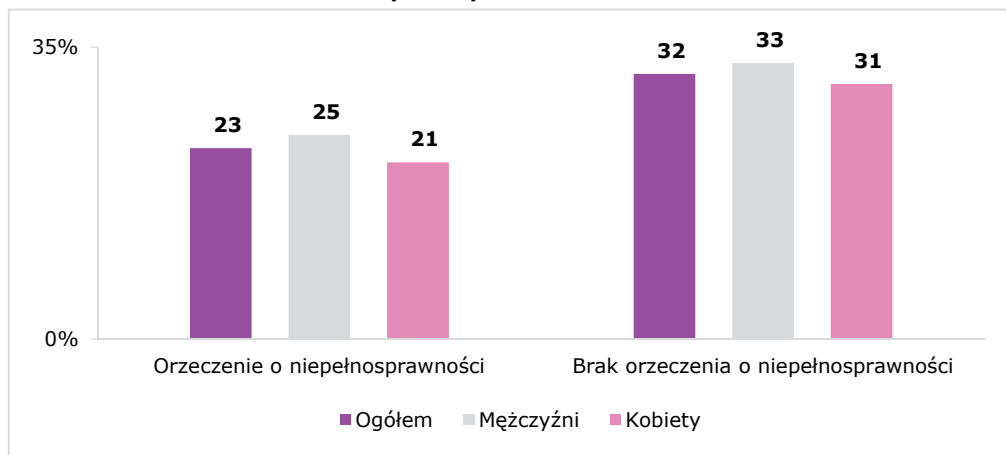
Po uwzględnieniu wieku i miejsca zamieszkania wolontariuszy można zauważyć, że miejsce zamieszkania nie było czynnikiem silnie różnicującym zaangażowanie w wolontariat świadczony bezpośrednio, choć wśród najmłodszych (do 24 lat) mieszkańcy miast istotnie częściej świadczyli prace w ramach wolontariatu indywidualnego niż mieszkańcy obszarów wiejskich (43,7% wobec 36,0%). Mogło być to spowodowane większą dostępnością i popularnością prac wykonywanych w ramach wolontariatu w mieście. Podobną różnicę (o 5 p.proc.) można dostrzec wśród osób w wieku 65 lat i więcej, gdzie większe zaangażowanie również występowało na obszarach miejskich. Jedynie w przedziale wiekowym 35-44 lata dało się zaobserwować niewielką przewagę wolontariuszy wykonujących nieodpłatną pracę na terenach wiejskich (36,3% wobec 35,9% wolontariuszy w miastach).

WOLONTARIAT INDYWIDUALNY A NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ

Wśród wolontariuszy indywidualnych 7,9% (0,7 mln) stanowiły osoby posiadające orzeczenie o niepełnosprawności. W grupie wszystkich mieszkańców Polski z orzeczoną niepełnosprawnością 22,9% osób angażowało się w wolontariat indywidualny w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację badania. Nieco częściej tego rodzaju pracę świadczyli mężczyźni (24,5% wobec 21,2% wśród kobiet).

Stopień niepełnosprawności miał wpływ na świadczenie pomocy innym. Osoby z orzeczeniem umiarkowanym i lekkim angażowały się na porównywalnym poziomie wynoszącym odpowiednio 25,1% i 24,9% badanej populacji w stosunku do 16,3% wśród osób z orzeczoną znaczną niepełnosprawnością. Biorąc pod uwagę miejsce zamieszkania zauważyć można, że osoby z orzeczeniem o niepełnosprawności zamieszkujące w miastach zdecydowanie częściej bezpłatnie wykonywały pracę w ramach wolontariatu nieformalnego (25,8%).

Wykres 2.12. Odsetek osób zaangażowanych w wolontariat indywidualny wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej według posiadanego orzeczenia o niepełnosprawności

w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu

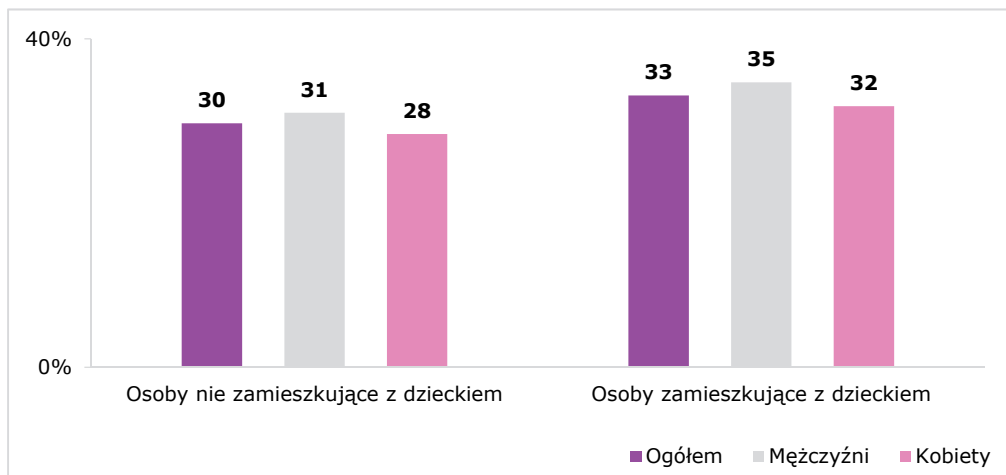
Średni czas pracy osób z orzeczeniem o niepełnosprawności w ramach wolontariatu indywidualnego nie przekraczał 8 godzin w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu (o 1 godzinę więcej niż w przypadku wszystkich osób pracujących nieodpłatnie niezależnie od faktu posiadania orzeczenia o niepełnosprawności). Mimo tak wysokiej średniej połowa osób pracowała nie więcej niż 4 godziny w badanym okresie, a najczęściej wykonywane były prace trwające nie dłużej niż 1 godzinę.

WOLONTARIAT INDYWIDUALNY A SYTUACJA RODZINNA

Sytuacja rodzinna osób świadczących wolontariat indywidualny określona przez ich stan cywilny, zamieszkiwanie we wspólnym gospodarstwie domowym z dzieckiem bądź nieaktywność na rynku pracy ze względu na obowiązki rodzinne wpływała na zaangażowanie w tego rodzaju prace. Kawalerowie i panny (38,0%) oraz rozwiedzeni bądź w separacji (37,1%) najczęściej wykonywali prace niezarobkowe na rzecz innych osób niezamieszkujących z nimi w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu. Wdowcy i wdowy w najmniejszym stopniu angażowali się w wolontariat indywidualny (20,6%), przy czym co warto podkreślić, przeznaczali na tego rodzaju pracę średnio najwięcej czasu (8 godzin). Natomiast najmniej czasu (średnio 6 godzin) na wolontariat świadczony indywidualnie poświęcały osoby pozostające w związkach małżeńskich.

Analizując wyniki badania można stwierdzić, że zamieszkiwanie z dzieckiem do lat 15 nie wpływało znacząco na większe zaangażowanie w wolontariat świadczony indywidualnie. Zarówno respondentki, jak i respondenci zamieszkujący w jednym gospodarstwie z dzieckiem do lat 15 nieco częściej świadczyli wolontariat indywidualny niż osoby niezamieszkujące z dzieckiem, lecz przeznaczali średnio o godzinę mniej na jego wykonywanie (6 godzin wobec 7 godzin wśród osób nie zamieszkujących z dzieckiem).

Wykres 2.13. Odsetki osób zaangażowanych w wolontariat indywidualny wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej zamieszkiwania z dzieckiem w jednym gospodarstwie domowym

w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu

WOLONTARIAT INDYWIDUALNY A STATUS SPOŁECZNO ZAWODOWY

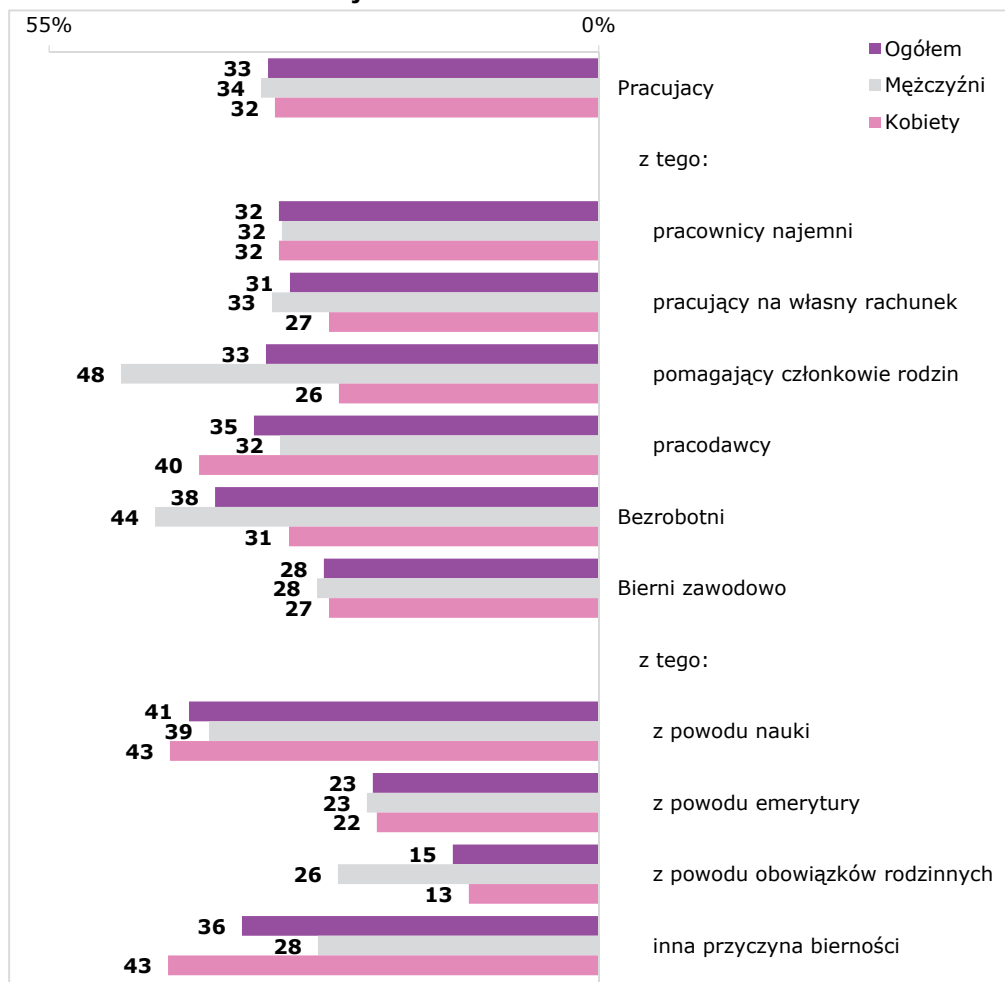
Wykonywanie pracy zawodowej i jej wymiar różnicują zaangażowanie w wolontariat indywidualny.

W ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu osoby pracujące zarobkowo charakteryzowały się niższym uczestnictwem w wolontariacie indywidualnym (33,1%) niż osoby bezrobotne (38,4%). Czas jaki bezrobotni poświęcali na pomoc innym był stosunkowo wysoki i wynosił średnio 10 godzin. Wśród osób pracujących zarobkowo najczęściej w wolontariat angażowali się pracodawcy a najrzadziej pracujący na własny rachunek (34,5% wobec 30,9%), przy czym co warto dodać średnia czasu poświęcanego przez poszczególne grupy aktywne zawodowo kształtowała się na podobnym poziomie (6 godzin).

Jednak najniższy odsetek wolontariuszy zaobserwowano wśród biernych zawodowo (27,5%), przy czym wykonywali oni czynności trwające średnio o godzinę dłużej niż pracujący zawodowo.

Osoby zatrudnione w niepełnym wymiarze czasu pracy częściej pracowały nieodpłatnie w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu niż osoby zatrudnione na pełen etat (35,8% wobec 32,9%). Dodatkowo poświęcali oni na te prace średnio o 2 godziny więcej (8 godzin) niż pracownicy pełnoetatowi (6 godzin). Jednakże w obu przypadkach dominowały prace trwające 2 godziny, przy medianie wynoszącej odpowiednio 3 godziny dla całego etatu i 4 godziny dla niepełnego etatu.

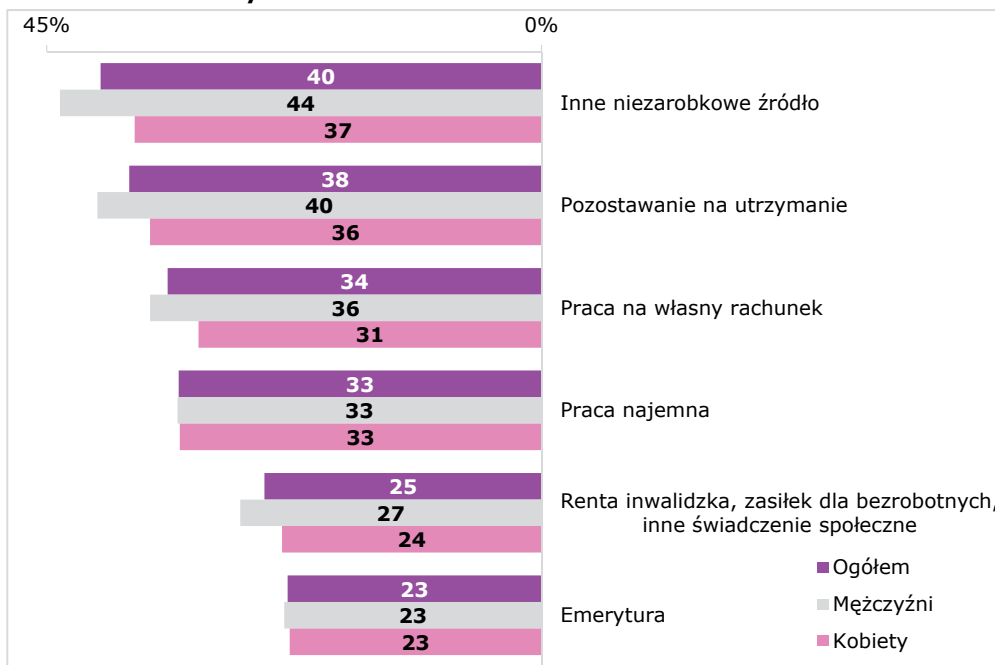
Wykres 2.14. Odsetki osób zaangażowanych w wolontariat indywidualny wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej według aktywności ekonomicznej

w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu

Analizując zebrane dane pod względem źródła utrzymania ankietowanych można zauważyć, że najchętniej w wolontariat indywidualny, angażowały się osoby, które utrzymywały się z niezarobkowego źródła (40,1%), pozostawały na utrzymaniu (37,5%) lub pracowały na własny rachunek (34,0%). Grupą, która wykazywała najrzadziej zaangażowanie w wolontariat indywidualny, były osoby utrzymujące się z emerytury (23,1%), jednakże czas jaki poświęciły na ową pomoc był wysoki (8 godzin).

Wykres 2.15. Odsetki osób zaangażowanych w wolontariat indywidualny wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej według głównego źródła utrzymania

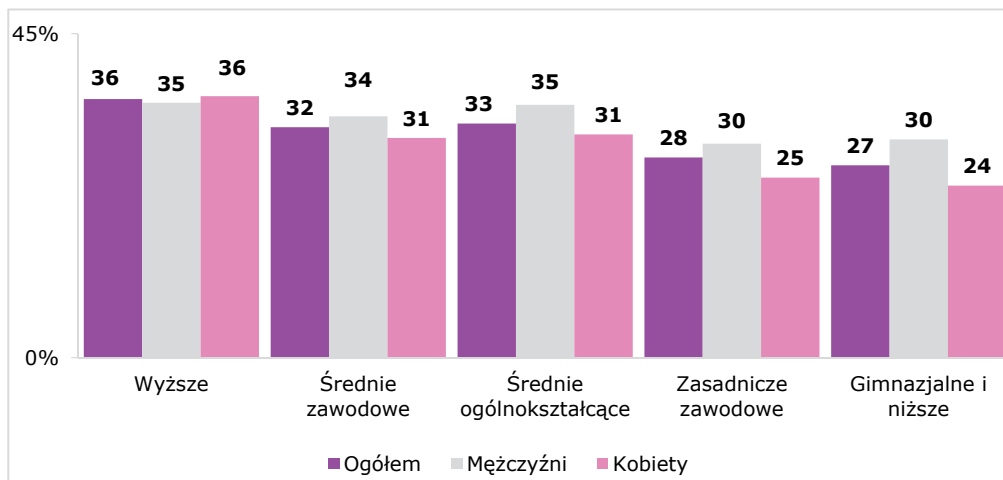

w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu

WOLONTARIAT INDYWIDUALNY A WYKSZTAŁCENIE

Wykształcenie dość wyraźnie różnicowało zaangażowanie mieszkańców Polski, którzy świadczyli wolontariat indywidualny na rzecz znajomych, nieznanym, społeczeństwa lub środowiska naturalnego. Udział osób zaangażowanych w ten rodzaj wolontariatu wzrastał wraz z poziomem wykształcenia i był największy wśród osób z wykształceniem wyższym (35,9%), przy czym w tej kategorii minimalnie większe zaangażowanie przejawiały kobiety niż mężczyźni. Osoby z wykształceniem średnim zawodowym oraz ogólnokształcącym odznaczały się wysokim uczestnictwem w wolontariacie (odpowiednio 32,0% i 32,5%) przy nieco większym zaangażowaniu wśród mężczyzn niż wśród kobiet (odpowiednio o 3,0 p.proc i o 4,1 p.proc.). Wolontariusze z wykształceniem ogólnokształcącym poświęcali średnio na tego rodzaju prace najwięcej czasu (8 godzin). W grupie osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym, charakteryzującej się najniższym wskaźnikiem zaangażowania w wolontariat (26,7%), zauważyć można było największe różnice pod względem płci, gdzie zdecydowanie częściej nieodpłatne prace wykonywali mężczyźni (30,3% mężczyzn w stosunku do 23,9% kobiet). Grupa ta wskazywała również najmniejszą średnią liczbę godzin przeznaczoną na pomoc innym (6 godzin).

Wykres 2.16. Odsetki osób zaangażowanych w wolontariat indywidualny wśród mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej według najwyższego osiągniętego poziomu wykształcenia

w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu

Analizując wyłącznie wolontariuszy indywidualnych, którzy w badanym okresie kontynuowali naukę szkolną odnotowano ich wysokie – ponad 40% – zaangażowanie w tego typu wolontariat. Uwzględniając rodzaj placówki edukacyjnej do której uczęszczali, najrzadziej wolontariuszami były osoby uczące się w szkołach zasadniczych zawodowych (34,7%). Natomiast studenci uczelni wyższych odznaczali się najwyższym stopniem zaangażowania w prace nieodpłatne na rzecz znajomych, nieznanym oraz społeczeństwa i środowiska naturalnego (49,6%).

2.2.1. Wolontariat indywidualny świadczony na rzecz znajomych, przyjaciół lub sąsiadów

W badanym okresie 9 na 10 osób, świadczących wolontariat indywidualny, angażowało się w pomoc swoim znajomym, przyjaciółom lub sąsiadom. Stanowili oni 27,6% całej badanej populacji, czyli 8,5 mln osób.

Udział mężczyzn i kobiet wśród osób świadczących tego rodzaju pracę w ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu był nieznacznie zróżnicowany i wyniósł wśród mężczyzn 28,9%, a wśród kobiet 26,5%. Analizując wiek respondentów można zauważyć, że osoby młode w przedziale wiekowym 15-24 lata najczęściej spośród wszystkich grup wiekowych wykonywały prace na rzecz znajomych, przyjaciół lub sąsiadów. Ponad 1/3 osób do 24 roku życia (37,1%) deklarowała, że poświęcało swój czas na tę formę wolontariatu. Znamienne było również to, że od 45 roku aktywność wolontariuszy była coraz niższa, a wśród osób od 65 roku życia zaangażowanych w pomoc osobom znajomym było 21,1% osób. Może wynikać to z faktu, iż wśród osób starszych jest liczna grupa potrzebujących pomocy od innych osób (takiej jak gotowanie, pomoc

w zakupach itp.) oraz grupa silnie zaangażowanych w pomoc najbliższej rodzinie poprzez opiekę nad wnukami lub swoimi rodzicami.

Zaangażowanie wolontariuszy kształtowało się na porównywalnym poziomie pod względem miejsca zamieszkania. Wśród mieszkańców miast udział wolontariacie indywidualnym wyniósł 31,6%, a wśród osób zamieszkujących tereny wiejskie – 29,7%.

Rozpatrując stan cywilny zarówno panny i kawalerowie, jak i rozwiedzeni bądź w separacji stanowili grupę najczęściej pomagającą znajomym, przyjaciołom lub sąsiadom (odpowiednio 35,1% i 32,3%).

Biorąc pod uwagę wykształcenie można zauważyć, że największym zaangażowaniem w wolontariat na rzecz znajomych, przyjaciół lub sąsiadów charakteryzowały się osoby z wykształceniem wyższym i średnim ogólnokształcącym (odpowiednio 31,1% i 29,2%).

Średni czas jaki wolontariusze poświęcali na pomoc znajomym, przyjaciołom czy sąsiadom wynosił 6 godzin, przy czym połowa z nich deklarowała nie więcej niż 3 godziny.

2.2.2. Wolontariat indywidualny świadczony na rzecz nieznajomych

Wolontariat indywidualny skierowany do osób nieznajomych świadczyło 1,2 mln osób, które stanowiły 4,1% wszystkich mieszkańców Polski w wieku 15 lat i więcej. Biorąc pod uwagę wiek wolontariuszy można stwierdzić, że najczęściej nieznajomym pomagały osoby w wieku od 15 do 24 lat (6,6%), co mogłoby wynikać z braku posiadania rodziny mniejszej liczby obowiązków wobec niej. Aktywność młodych ludzi widoczna jest również przy uwzględnieniu stanu cywilnego, gdzie największe zaangażowanie można dostrzec wśród kawalerów i panien (5,5%). Rozpatrując płeć, mężczyźni częściej niż kobiety wykonywali nieodpłatnie prace na rzecz nieznajomych (4,4% wobec 3,7%).

Wyższe niż przeciętnie zaangażowanie w indywidualny wolontariat na rzecz nieznajomych można było dostrzec wśród osób z wykształceniem wyższym i średnim ogólnokształcącym (odpowiednio 6,6% i 5,6%) oraz wśród mieszkańców miast (4,9% wobec 2,8% mieszkańców terenów wiejskich).

Częstymi rodzajami wykonywanych prac w tej kategorii było udzielanie porad prawnych, udzielanie informacji (np. na forach internetowych), propagowanie wiedzy oraz naprawy samochodów, rowerów i innych pojazdów.

Średni czas jaki wolontariusze przeznaczyci na pomoc nieznajomym wynosił nieco ponad 5 godzin, przy czym respondenci najczęściej wskazywali, że w ciągu czterech tygodni poprzedzających badanie była to 1 godzina.

2.2.3. Wolontariat indywidualny świadczony na rzecz społeczeństwa, środowiska naturalnego, miejscowości

Najmniej liczną grupą (1,1 mln osób), świadczącą nieodpłatną pracę w ramach całego wolontariatu indywidualnego, były osoby zaangażowane w prace na rzecz

społeczeństwa, środowiska naturalnego oraz miejscowości. Stanowiły one 3,5% badanej populacji.

Analizując cechy społeczno-demograficzne tej grupy, można zauważyć wzmożoną aktywność osób po 35 roku życia, posiadających wykształcenie wyższe oraz rozwiedzionych lub w separacji. Zarówno kobiety, jak i mężczyźni podejmowali się nieodpłatnych prac na porównywalnym poziomie. Podobnie miejsce zamieszkania nie było czynnikiem różnicującym poziom tego typu aktywności wolontariackiej.

W ciągu 4 tygodni poprzedzających realizację wywiadu charakterystycznymi pracami, wykonywanymi przez wolontariuszy na rzecz społeczeństwa bądź środowiska naturalnego, były zajęcia nie wymagające specjalistycznej wiedzy czy umiejętności. Wyróżniały się prace związane z utrzymaniem czystości takie jak: odśnieżanie, zmiatanie, sprzątanie klatki schodowej, zbieranie, sortowanie i wyrzucanie śmieci oraz pomoc dzikim i bezdomnym zwierzętom.

Średni czas pracy, jaki respondenci przeznaczali na wyżej wymienione czynności, wynosił niecałe 5 godzin w badanym okresie, zaś najczęściej była to 1 godzina.

Rozdział 3

3. Potencjał ekonomiczny wolontariatu

3.1. Wolontariat jako część krajowych zasobów pracy

Świadczenie wolontariatu wiąże się z dobrowolnym poświęcaniem czasu wolnego na nieodpłatną pracę na rzecz innych osób niezamieszkujących wspólnie z nim w jednym gospodarstwie domowym, a także nienależących do rodziny wolontariusza. Wymiar, struktura oraz wartość wolontariatu stanowią przedmiot analizy niniejszego rozdziału. W prezentacji i omówieniu danych zostały uwzględnione zagadnienia takie jak: rodzaje wykonywanych prac, rodzaje jej odbiorców, cechy społeczno-demograficzne wolontariuszy. Przeliczenie poświęconego na wolontariat czasu na etaty, umożliwia także zestawienie wymiaru pracy wolontariuszy z wyrażoną w etatach przeciętną liczbą pracujących w gospodarce narodowej i zobrazowanie przez to jego skali.

3.1.1. Struktura łącznego czasu poświęconego na wolontariat według odbiorców tej pracy

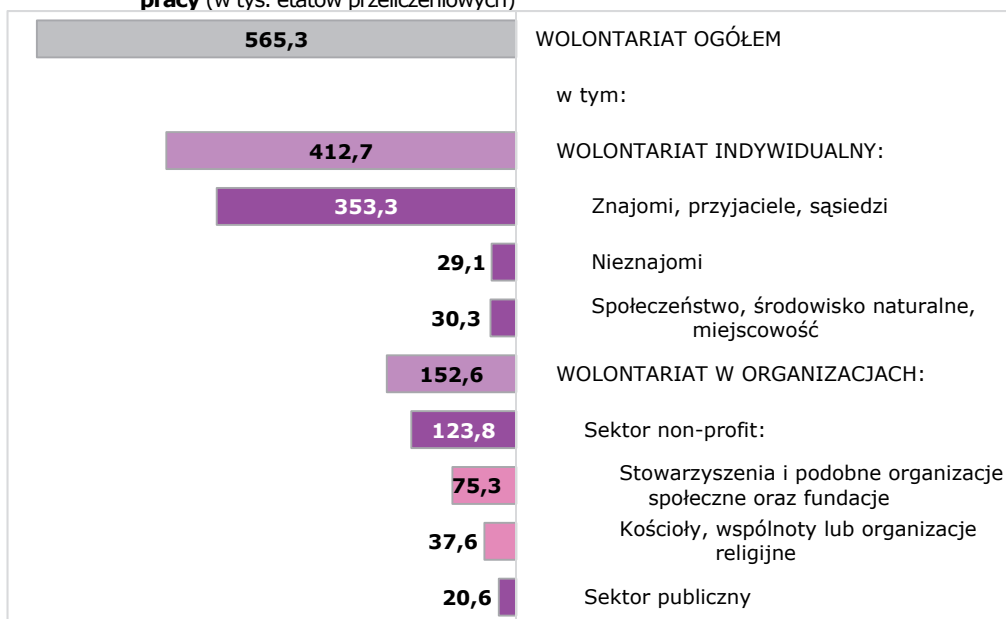
W całym 2015 r. osoby w wieku 15 lat i więcej poświęciły około 1 mld godzin na wolontariat, co odpowiadało wymiarowi czasu pracy 565 tys. pełnoetatowych pracowników.

Gdyby łączny czas pracy wolontariuszy przeliczony na pełne etaty dodać do przeciętnej liczby osób pracujących zawodowo w ramach polskiej gospodarki narodowej wyrażonej w pełnych etatach (14,1 mln)⁸, a następnie określić jego udział to wyniósłby on 3,9%.

Analizując statystyki czasu poświęconego na wolontariat można stwierdzić, że w 2015 r. średni czas, przypadający na jedną osobę w wieku 15 lat i więcej, niezależnie od tego, czy angażowała się w tego rodzaju aktywność czy też nie, wyniósł 32 godziny w roku. Po określeniu tego czasu tylko do zakresu osób, które wykonywały jakąś pracę niezarobkową, wymiar ten wzrósł do 100 godzin w roku.

Wolontariat indywidualny stanowił prawie 3/4 (73,0%) całego czasu poświęconego na pracę społeczną w 2015 r. i odpowiadał 412,7 tys. pełnym etatom przeliczeniowym. Pozostałą część czasu przeznaczono na wolontariat w ramach organizacji lub instytucji (27,0%, czyli 152,6 tys. etatów przeliczeniowych).

⁸ Przeciętna liczba pracujących, za *Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2016*, Tabl. 7(168), s.244.

Wykres 3.1. Suma czasu poświęconego na wolontariat w 2015 r. według rodzaju odbiorców tej pracy (w tys. etatów przeliczeniowych)

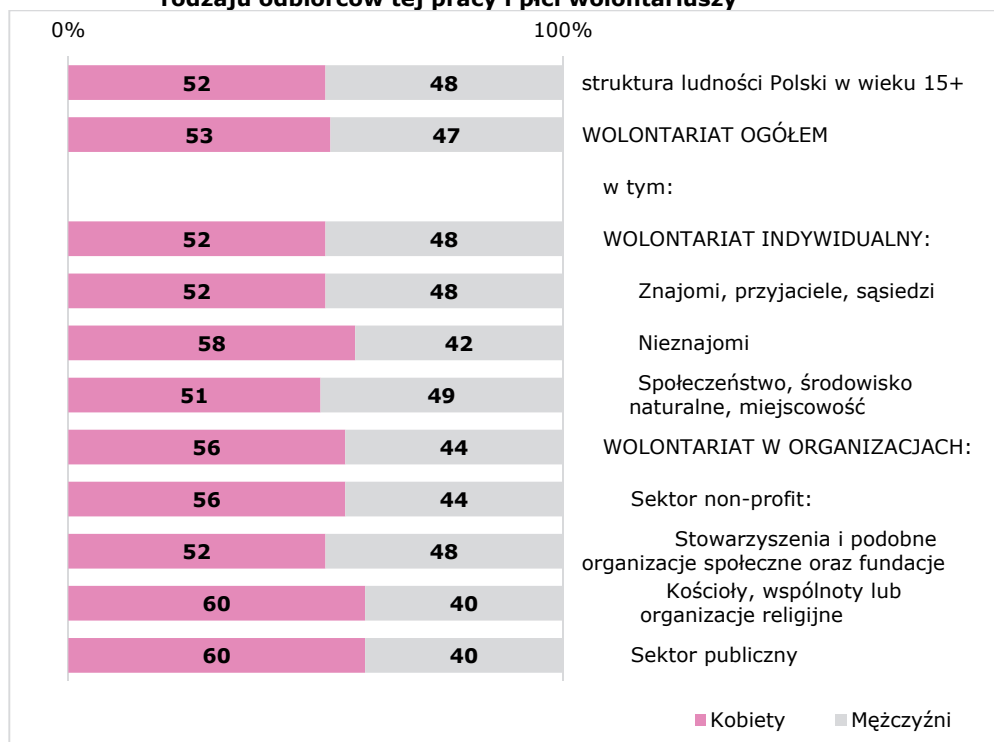
Bardziej szczegółowa analiza czasu poświęconego na wolontariat pokazuje, że największa jego część - poświęcona na pomoc przyjaciołom, znajomym i sąsiadom - stanowiła prawie 2/3 (62,5%) sumy łącznego czasu wygenerowanego w ramach pracy społecznej i byłaby równoważna 353,3 tys. etatów przeliczeniowych. Następną znaczną część, stanowiła praca w ramach organizacji sektora non-profit (21,9%), która przeliczona wyniosła 123,8 tys. etatów. Zdecydowanie mniej czasu wolontariusze poświęcili na pracę społeczną na rzecz środowiska naturalnego lub miejscowości (30,3 tys. etatów, 5,4%), a także na pomoc osobom nieznanym (29,1 tys. etatów, 5,1%). Najmniej czasu zajęła wolontariuszom praca społeczna w ramach sektora publicznego (20,6 tys. etatów, 3,6%) oraz w pozostałych rodzajach organizacji (np. wspólnotach lub spółdzielniach mieszkaniowych) – 1,5%.

3.1.2. Struktura czasu poświęconego na wolontariat według podstawowych cech społeczno-demograficznych wolontariuszy

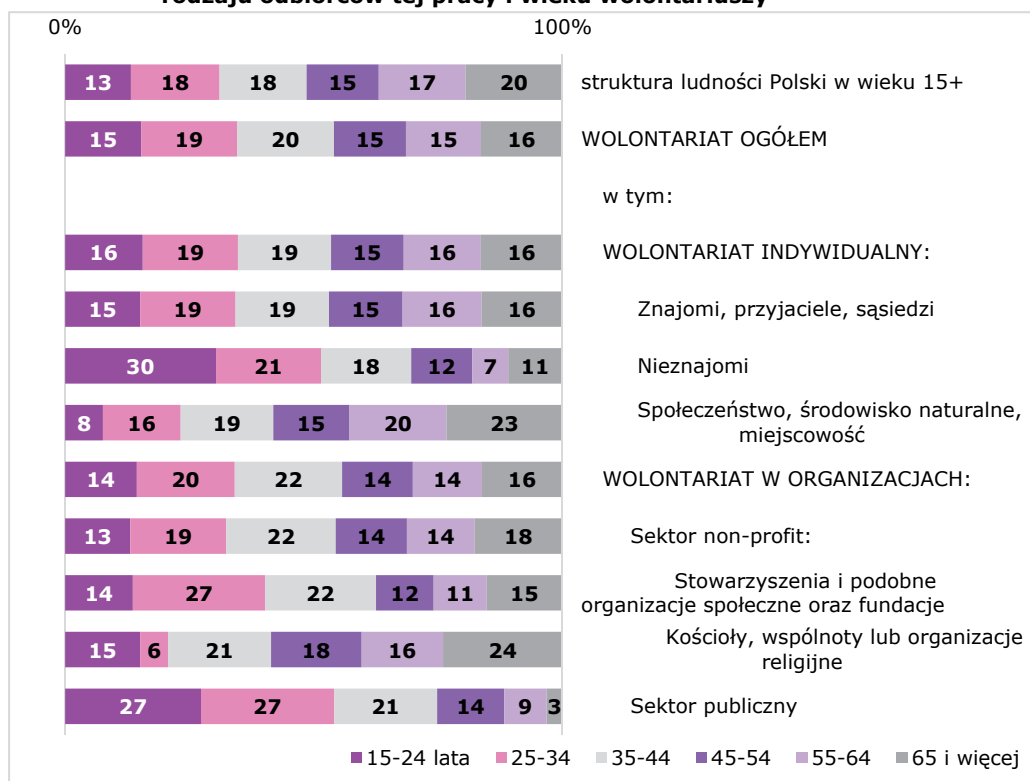
Zaangażowanie w wolontariat, mierzone przeznaczonym na ten rodzaj aktywności czasem, w całym 2015 roku nie wykazuje istotnego zróżnicowania pod względem płci wolontariuszy. Aktywność kobiet odpowiadała 300,8 tys. etatom przeliczeniowym (53,2%), a mężczyźni 264,5 tys. (46,8%). Kobiety poświęciły więcej czasu niż przeciętnie na wolontariat w ramach kościołów, wspólnot lub organizacji religijnych

(60,0%), w sektorze publicznym (59,7%), a także na pracę społeczną na rzecz osób nieznanymych (57,8%).

Wykres 3.2. Struktura czasu poświęconego na wolontariat w 2015 r. według rodzaju odbiorców tej pracy i płci wolontariuszy

Rozpatrując strukturę wolontariatu, mierzonego poświęconym na niego czasem według wieku osób go świadczących, można zauważyć, że była ona podobna do struktury ludności Polski w wieku 15 lat i więcej w 2015 r. Największa różnica w strukturze sumy czasu wolontariatu zauważalna była w udziale czasu pracy osób w wieku 65 i więcej lat (16,4% wolontariuszy wobec 19,5% osób w tej grupie wieku w całej populacji), a także 55–64 lata (15,1% wobec 17,4%). Nieco większą część w strukturze wolontariatu, w stosunku do struktury całego społeczeństwa, stanowiła praca społeczna osób w grupach wiekowych 15–24 lata (różnica o 2,1 p.proc), 35–44 lata (różnica o 2,0 p.proc.) oraz 25–34 lata (różnica o 1,5 p.proc.).

Wykres 3.3. Struktura czasu poświęconego na wolontariat w 2015 r. według rodzaju odbiorców tej pracy i wieku wolontariuszy

Gdy pod uwagę obok wieku weźmie się także płeć wolontariuszy, można zauważyć zróżnicowanie zaangażowania kobiet i mężczyzn w pracę społeczną, mierzoną czasem poświęconym na tego rodzaju aktywność, w najmłodszych i najstarszych grupach wieku. Zauważalne jest większe uczestnictwo w wolontariacie mężczyzn w wieku 25–34 lata, którzy wygenerowali 20,5% sumy czasu pracy społecznej mężczyzn oraz w grupie wieku 35–44 lata (19,3%). Wśród kobiet natomiast największą część stanowił czas wypracowany przez wolontariuszki w wieku od 35 do 44 lat (19,6%) oraz 65 i więcej lat (19,0%). Mniejsze zaangażowanie w wolontariat kobiet niż mężczyzn w wieku od 25 do 34 lat może być związane z większym zaangażowaniem kobiet w tej grupie w życie rodzinne – opiekę nad własnymi dziećmi.

Biorąc pod uwagę wiek wolontariuszy oraz rodzaj odbiorcy pracy społecznej można zauważyć, że osoby w wieku od 15 do 24 lat oraz od 25 do 34 lat miały zdecydowanie większy niż wolontariusze w innych grupach wieku wkład w pracę społeczną na rzecz osób nieznanymi (odpowiednio 30,3% oraz 21,1%), a także w ramach sektora publicznego (odpowiednio 27,3% oraz 26,8%). Natomiast osoby w wieku 65 i więcej lat wypracowały największą część wolontariatu w ramach kościołów, wspólnot lub organizacji religijnych (24,0%) oraz na rzecz społeczeństwa, środowiska naturalnego, miejscowości (23,3%).

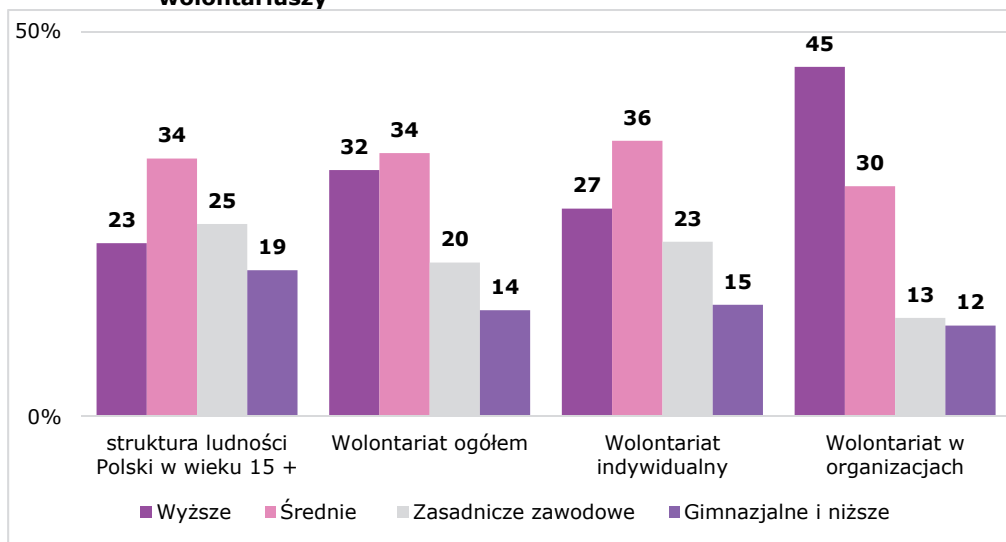
Wykres 3.4. Struktura czasu poświęconego na wolontariat w 2015 r. według rodzaju odbiorców tej pracy i miejsca zamieszkania wolontariuszy

Okolo 2/3 (66,1%) wolumenu wolontariatu świadczone było przez mieszkańców miast, a 1/3 (33,9%) przez osoby zamieszkujące na wsi, przy 60% ludności miejskiej i 40% wiejskiej w społeczeństwie. Bardziej miejski charakter miała praca społeczna wykonywana na rzecz osób nieznanym (70,7%), a także w ramach stowarzyszeń, podobnych organizacji społecznych lub fundacji (70,7%) oraz podmiotów sektora publicznego (70,4%). Większe zaangażowanie mieszkańców miast niż wsi w tego rodzaju wolontariat, wynikało z faktu częstszego niż na wsiach umiejscowienia siedzib wspomnianych organizacji i instytucji, a w przypadku wolontariatu indywidualnego, szczególnie w przypadku mieszkańców większych miast, większej liczby osób nieznanym w otoczeniu wolontariusza.

Mieszkańcy wsi mieli przeciętnie wyższy udział w czasie pracy w ramach kościołów, wspólnot lub organizacji religijnych (40,7%), a także na rzecz społeczeństwa, środowiska naturalnego lub jakiejś miejscowości (37,3%) oraz osób znanych np. sąsiadów czy przyjaciół (34,9%) co wiąże się z większym niż na terenach miejskich poczuciem związku ze społecznością lokalną.

Rozkład czasu pracy społecznej ze względu na wykształcenie jakim legitymowali się wolontariusze, nie różnił się bardzo mocno od struktury ludności Polski w wieku 15 lat i więcej. Jednakże suma czasu pracy osób z wykształceniem wyższym była o 9,5 p.proc. wyższa niż udział osób z takim wykształceniem w społeczeństwie.

Wykres 3.5. Struktura czasu poświęconego na wolontariat w 2015 r. według rodzaju odbiorców tej pracy i poziomu osiągniętego wykształcenia wolontariuszy

Podobna tendencja utrzymywała się w przypadku struktury czasu poświęconego na wolontariat indywidualny, natomiast dużo różnica w zaangażowaniu w pracę społeczną występuje w ramach wolontariatu w organizacjach. Im wyższy był poziom wykształcenia wolontariuszy, tym większy wkład czasu w całą pracę świadczoną nieodpłatnie w ramach organizacji. Udział pracy osób z wyższym wykształceniem, w wolumenie tego rodzaju wolontariatu, wyniósł 45,4% – tj. o 22,9 p.proc. więcej niż ich udział w strukturze społeczeństwa.

Struktura czasu pracy wolontariuszy, uwzględniająca aktywność ekonomiczną, była podobna do struktury ludności Polski w wieku 15 lat i więcej. Najwięcej czasu na wolontariat, niezależnie od tego do jakiego rodzaju odbiorcy była ona kierowana, przeznaczyły osoby pracujące zarobkowo oraz następnie osoby biernie zawodowo. Nieznacznie większe dysproporcje w strukturze czasu pracy w stosunku do struktury ludności Polski odnotowano w ramach wolontariatu w organizacjach, gdzie udział czasu pracy wolontariackiej osób pracujących zarobkowo był o 4,0 p.proc. wyższy niż w społeczeństwie. Natomiast w ramach wolontariatu indywidualnego zauważalna jest znacznie większa, wyrażona poświęconym na wolontariat czasem, aktywność osób bezrobotnych niż ich udział w strukturze ludności Polski (8,4% wobec 3,9%, czyli 4,5 p.proc.)

Wykres 3.6. Struktura czasu poświęconego na wolontariat w 2015 r. według rodzaju odbiorców tej pracy i aktywności ekonomicznej wolontariuszy na rynku pracy

Uwzględniając informacje o aktywności ekonomicznej osób zaangażowanych w wolontariat oraz o rodzajach odbiorców tych działań, można zauważyć wyższy niż przeciętny udział pracy społecznej wykonywanej w ramach podmiotów sektora publicznego przez osoby posiadające pracę zarobkową (67,3% wobec 51,7% w tej grupie osób w całej populacji). Kolejnymi grupami, o wysokim udziale wolontariuszy deklarujących posiadanie zatrudnienia, były stowarzyszenia, podobne organizacje społeczne, fundacje, a także osoby nieznanym (po 58,3%). Ponadto ponadprzeciętnym udziałem wyróżnia się grupa osób biernych zawodowo, która wygenerowała ponad połowę (57,0%) wolontariatu w ramach kościołów, wspólnot lub organizacji religijnych.

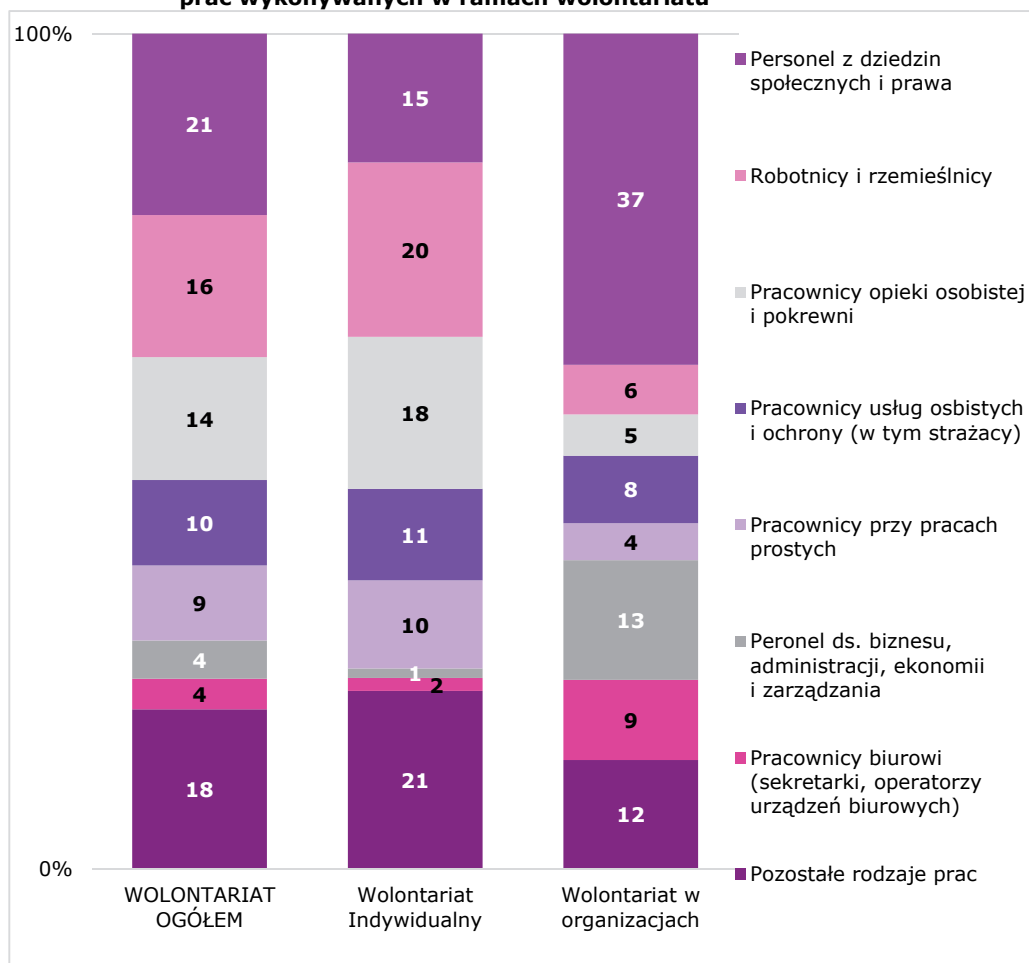
3.1.3. Struktura łącznego czasu poświęconego na wolontariat według rodzajów wykonywanych prac

Wyniki badania PNZ, w zakresie czasu poświęconego na wolontariat według typów prac wykonywanych w ramach tej aktywności, wskazują, że głównymi jej rodzajami były działania odpowiadające pracom *personelu z dziedziny społecznych i prawa* (20,8%), następnie czynności odpowiadające kwalifikacjom *robotników i rzemieślników* (16,3%), a także prace związane z opieką (14,1%).

Struktura łącznego czasu pracy wygenerowanego w ramach wolontariatu z uwzględnieniem rodzajów wykonywanych czynności, różni się w zależności od tego czy były one świadczone w ramach wolontariatu indywidualnego, czy za pośrednictwem jakiejś organizacji bądź instytucji. Różnice te wynikają z trochę innego charakteru wykonywanych w ich ramach działań.

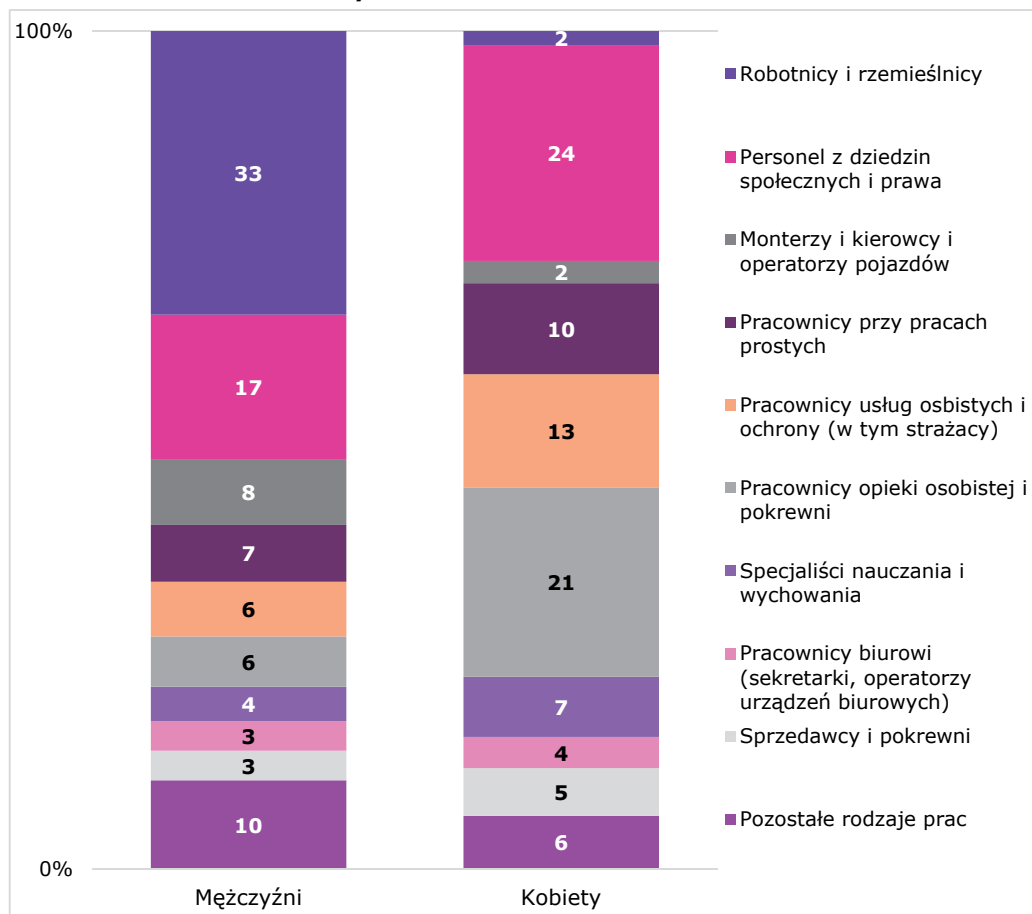
Okolo 1/5 czasu prac, podejmowanych w ramach wolontariatu indywidualnego, stanowiły czynności związane z remontami oraz naprawami sprzętów i ubrań (*robotnicy i rzemieślnicy* - 20,2%). Następna, znaczną część stanowiły prace związane z opieką nad innymi osobami (*pracownicy opieki osobistej i pokrewni* – 17,6%). Relatywnie wysoki udział miały też aktywności związane z udzielaniem porad prawnych, informowaniem, propagowaniem wiedzy (*personel z dziedzin społecznych i prawa* – 14,9%). Po okolo 1/10 sumy czasu pracy stanowiły usługi fryzjerskie, kosmetyczne, albo przygotowywanie posiłków (*pracownicy usług osobistych i ochrony, w tym strażacy* – 10,6%), a także proste prace takie jak zamiatanie czy odśnieżanie (*pracownicy przy pracach prostych* - 10,2%).

Trochę inny charakter miały natomiast prace wykonywane w ramach organizacji i instytucji. Były to czynności w większym stopniu przypominające pracę zarobkową niż domową. Największy wkład miały aktywności odpowiadające kwalifikacjom *personelu z dziedzin społecznych i prawa* – 36,8%. Prace te dotyczyły prowadzenia zajęć sportowych lub kulturalnych, animowania grup, udzielania porad prawnych, czy wsparcia emocjonalnego. Relatywnie duży udział w wolumenie wolontariatu miał też czas poświęcony przez osoby, które zajmowały się organizowaniem spotkań, imprez, prowadzeniem dokumentacji, w tym księgowej lub zarządzaniem nieruchomościami (*personel ds. biznesu, administracji, ekonomii i zarządzania* – 13,3%). Istotne z punktu widzenia specyfiki wolontariatu w organizacjach były prace biurowe, a także takie działania jak zbiórki ubrań i innych darów rzeczowych (*pracownicy biurowi* - 8,9%). Kolejna kategoria prac wykonywanych w ramach pracy społecznej – *pracownicy usług osobistych i ochrony, w tym strażacy* (7,5%) – miała również znaczenie w strukturze wolontariatu w organizacjach, jednak obok wskazywanych w ramach wolontariatu indywidualnego działań typu gotowanie czy opieka nad zwierzętami istotne znaczenie miały również działania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa, głównie poprzez ochronę przeciwpożarową. Warto także zwrócić uwagę na kategorię *robotnicy i rzemieślnicy* (5,5%), która charakteryzowała się tym, że obok drobnych napraw i remontów istotne znaczenie miały także działania rękodzielnicze, np. haftowanie czy wytwarzanie biżuterii.

Wykres 3.7. Struktura czasu poświęconego na wolontariat w 2015 r. według rodzaju prac wykonywanych w ramach wolontariatu

Rodzaje podejmowanych w ramach wolontariatu działań różniły się ze względu na płeć osób je wykonujących. Analizując strukturę czasu poświęconego na pracę społeczną według płci można zauważyć, że wyróżniała się grupa prac związanych z naprawami i remontami – mężczyźni na tego typu działania poświęcili ponad 16 razy więcej swojego czasu niż kobiety (33% łącznego czasu pracy mężczyzn wobec 2% – pracy kobiet). Odwrotną zależność odnotowano natomiast w ramach prac opiekuńczych, na które kobiety poświęciły prawie 4 razy więcej czasu niż mężczyźni (21% czasu pracy kobiet wobec 6% wśród mężczyzn).

Wykres 3.8. Struktura czasu poświęconego na wolontariat w 2015 r. według rodzaju prac wykonywanych w ramach wolontariatu z uwzględnieniem płci wolontariuszy

3.2. Wartość pracy niezarobkowej

W tym podrozdziale przedstawiona została wartość wolontariatu na tle kosztów pracy w różnych obszarach gospodarki narodowej oraz wartości dóbr i usług wyprodukowanych przez wszystkie podmioty gospodarki narodowej Polski.

Wartość wolontariatu opisywana poniżej odpowiada średnim kosztom pracy wykonywanej jako praca zarobkowa w zawodach odpowiadających czynnościom, które wykonywały osoby zaangażowane w tego rodzaju aktywność. Metoda przeprowadzenia tej wyceny została opisana w rozdziale metodologicznym.

3.2.1. Średnia wartość wolontariatu – na godzinę i na osobę

Średnia wartość wolontariatu w 2015 r. określona za pomocą stawek rynkowych kosztu wyniosła 22 zł za godzinę⁹. Oszacowana wartość 1 godziny wolontariatu w ramach organizacji oraz w świadczonego indywidualnie była podobna i wyniosła odpowiednio nieco ponad 23 zł oraz niespełna 22 zł. Porównując wartość wolontariatu z wyliczonymi analogicznie kosztami zatrudnienia za godzinę pracy w różnych sekcjach gospodarki można stwierdzić, że była ona niższa niż średnie stawki w większości sekcji PKD, w których prowadziły działalność zlokalizowane na terenie Polski podmioty gospodarcze.

Wartość pracy niezarobkowej przypadająca w 2015 r. na jedną osobę w wieku 15 lat i więcej wyniosła 2 227 zł. Zauważalna jest wyższa niż przeciętna wartość wolontariatu wykonywanego w ramach jakiejś organizacji lub instytucji (2 456 zł na wolontariusza) niż w przypadku tego świadczonego indywidualnie (1 849 zł). Zróżnicowanie średniej wartości pracy na osobę ją wykonującą w odniesieniu do obu wymienionych rodzajów wolontariatu wynikało ze średniej liczby godzin na osobę (odpowiednio 106 godzin i 84 godziny w ciągu 2015 r.).

⁹ Brutto razem z pochodnymi pracodawcy.

Wykres 3.9. Wartość godziny poświęconej na wolontariat 2015 r. na tle godzinowych kosztów zatrudnienia¹⁰ w sektorach gospodarki narodowej i sekcjach PKD^a

¹⁰ Średnie godzinowe stawki kosztów zatrudnienia przedstawione na wykresie wyliczono na podstawie danych o 19 sekcjach gospodarki narodowej (bez gospodarstw domowych zatrudniających pracowników) z publikacji GUS *Struktura wynagrodzeń według zawodów w październiku 2014 r.*, Tabl. 3, s. 58-60. Dane te dotyczyły jedynie zatrudnienia w podmiotach o liczbie pracowników 10 i więcej oraz zostały przeliczone na zbiorowość wszystkich pracujących w gospodarce narodowej średnio w ciągu całego 2015 r. Uwzględniono także relację między wynagrodzeniem brutto a kosztami pracodawcy związanymi z zatrudnianiem pracowników – zgodnie publikacją GUS *Rocznik Statystyczny Pracy 2016*, Tabl. 7(168), s. 244.

3.2.2. Wartość badanej pracy niezarobkowej w odniesieniu do podstawowych kategorii makroekonomicznych dla gospodarki narodowej

W związku z obowiązującymi międzynarodowymi normami (SNA 2008, ESA 2010) wartość wolontariatu nie jest włączana do statystyk gospodarki narodowej, takich jak produkt krajowy brutto (PKB) czy wartość dodana¹¹. W tej części przedstawiono porównanie oszacowanej wartości wolontariatu z różnymi miarami gospodarki narodowej.

Tablica 3.1. Wartość pieniężna wolontariatu w 2015 r. i jego udział w hipotetycznych agregatach makroekonomicznych gospodarki narodowej^{bc} uwzględniających wolontariat^d

	w mld zł	Udział w hipotetycznych agregatach gospodarki narodowej		
		PKB	Wartość dodana brutto	Koszty związane z zatrudnieniem
		w %		
OGÓŁEM	21,5	1,2	1,3	3,1
Wolontariat indywidualny:	15,5	0,9	1,0	2,3
Znajomi, przyjaciele, sąsiedzi	13,4	0,7	0,8	1,9
Nieznajomi	1,3	0,1	0,1	0,2
Społeczeństwo, środowisko naturalne, miejscowość	0,9	0,1	0,1	0,1
Wolontariat w organizacjach:	6,1	0,3	0,4	0,9
Sektor non-profit:	4,9	0,3	0,3	0,7
Stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne oraz fundacje	3,0	0,2	0,2	0,4
Kościoły, wspólnoty oraz organizacje religijne	1,4	0,1	0,1	0,2
Sektor publiczny	0,8	0,0	0,1	0,1

^b Hipotetyczne agregaty makroekonomiczne zostały obliczone poprzez dodanie do wartości agregatów dla gospodarki narodowej (takich jak PKB, wartość dodana brutto oraz koszty związane z zatrudnieniem) wartości wolontariatu obliczonej na podstawie wyników z badania PNZ

^c Dane dla gospodarki narodowej dotyczą 2015 r. i pochodzą z *Rocznika statystycznego RP 2016*, s. 714.

^d Dane nie sumują się do 100% ze względu na zastosowane zaokrąglenia.

Wartość wolontariatu oszacowanego według stawek rynkowych dla tego rodzaju prac wykonywanych przez pracowników płatnych w odpowiadających danej pracy nieodpłatnej zawodach wyniosła w 2015 roku 21,5 mld złotych. Dla przedstawienia powyższej liczby w perspektywie całej gospodarki narodowej wyrażonej w pieniądzu można stwierdzić, że gdyby dodać wartość wolontariatu do podstawowych kategorii makroekonomicznych gospodarki narodowej to stanowiłaby ona – 1,2% rozszerzonego

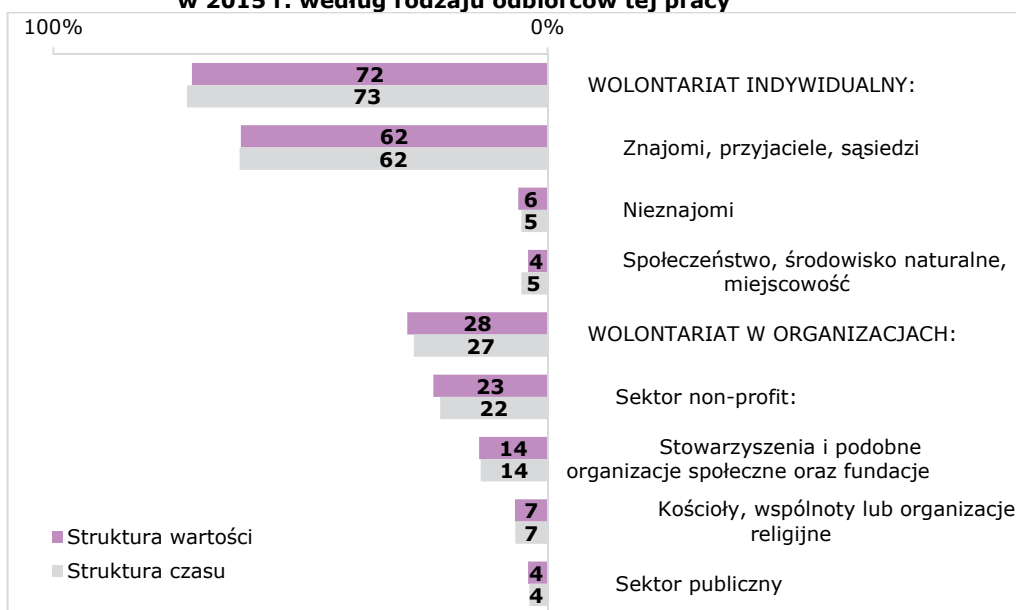
¹¹ *Manual on the measurement of volunteer work*, ILO, Geneva 2011.

PKB Polski, 1,3% - zagregowanej w skali kraju wartości dodanej brutto, oraz 3,1% kosztów związanych z zatrudnieniem ponoszonymi przez wszystkich pracodawców w gospodarce narodowej.

3.2.3. Struktura wartości wolontariatu a struktura łącznego czasu poświęconego na wolontariat

Struktura zagregowanej wartości wolontariatu ze względu na odbiorców była podobna do struktury zagregowanego czasu tej pracy - dominującymi odbiorcami byli znajomi wolontariuszy. Drugim, co do wielkości odbiorcą były podmioty należące do sektora non-profit, trzecim – osoby nieznajome. Na czwartym miejscu znalazły się instytucje sektora publicznego oraz kategoria obejmująca głównie pracę na rzecz środowiska lub społeczności. Mimo podobieństwa między strukturą czasu poświęconego na wolontariat a strukturą jej wartości widoczne jest niewielkie obniżenie udziału wartości pracy na rzecz osób znajomych, a także środowiska lub społeczności. Nieco podwyższone były natomiast udziały wolontariatu wspierającego działalność organizacji non-profit oraz na rzecz osób nieznajomych.

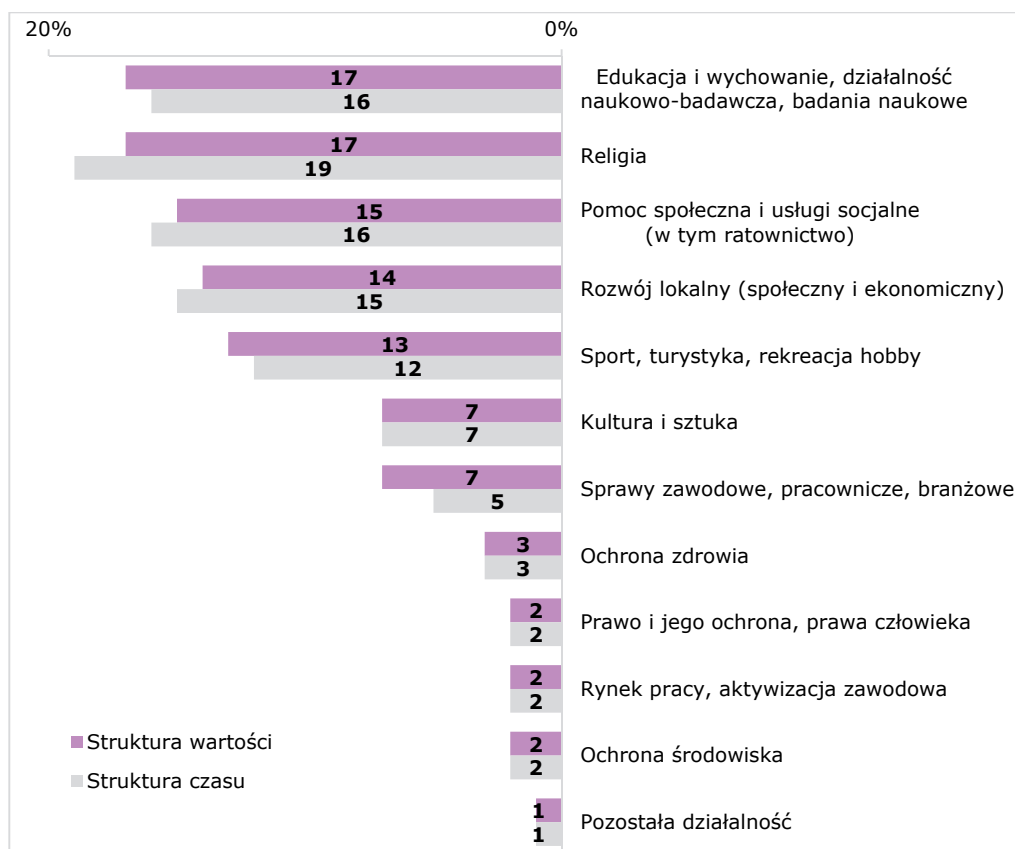
Wykres 3.10. Struktura wartości oraz struktura czasu poświęconego na wolontariat w 2015 r. według rodzaju odbiorców tej pracy

Biorąc pod uwagę główną dziedzinę działalności organizacji, grup lub instytucji, w których świadczone pracę społeczną, można zauważyć, że największa część wartości całego wolontariatu koncentrowała się w podmiotach działających w obszarze edukacji i wychowania oraz religii, a następnie pomocy społecznej i rozwoju lokalnego. Struktura zagregowanej wartości wolontariatu ze względu na dziedzinę prowadzonej działalności była podobna do struktury zagregowanego czasu tej pracy. Jednakże największą różnicę

odnotowano w przypadku podmiotów zajmujących się religią oraz sprawami zawodowymi, pracowniczymi i branżowymi. Ze względu na to, że były to prace wymagające wysokich kompetencji prawniczych odnotowano przewagę odsetka wartości tej pracy nad odsetkiem wolumenu czasu odnoszących się do tej dziedziny.

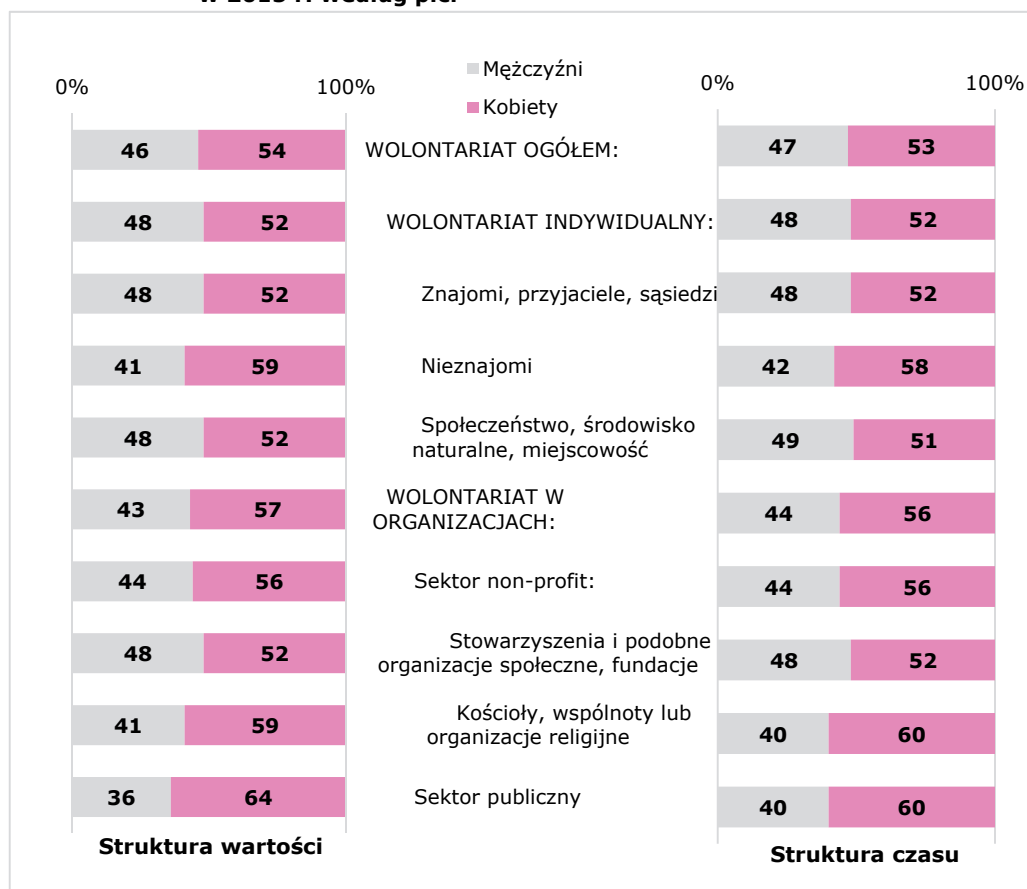
Wykres 3.11. Struktura wartości oraz struktura czasu poświęconego na wolontariat w 2015 r. według głównej dziedziny działalności organizacji, w których świadczone wolontariat

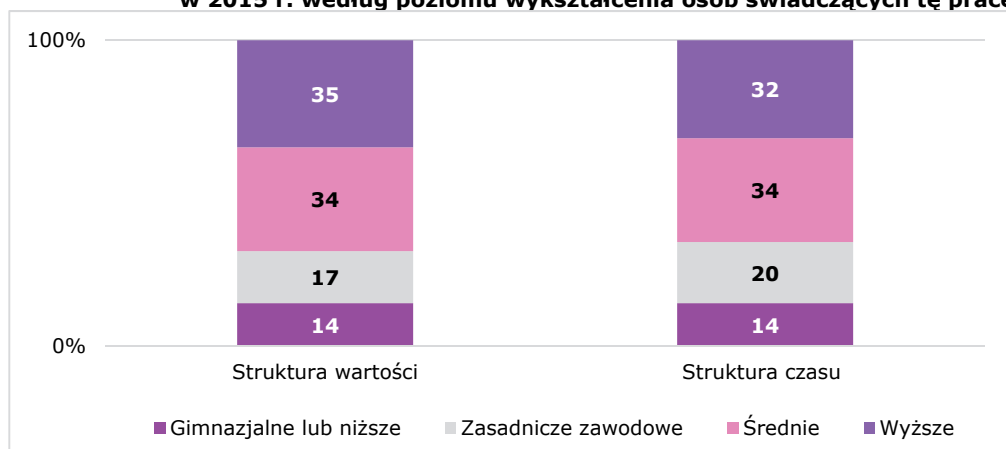
Z kolei organizacjami, w których praca społeczna była wyceniana poniżej średniej były podmioty zajmujące się działalnością religijną, pomocą społeczną i usługami socjalnymi oraz ratownictwem, a także rozwojem lokalnym.

Tak jak w przypadku analizy czasu poświęconego na pracę społeczną, można zauważyć przewagę ogólnej wartości tej pracy wykonanej przez kobiety (54%), choć przewaga ta jest nieco większa niż w strukturze wolumenu czasu pracy (53%).

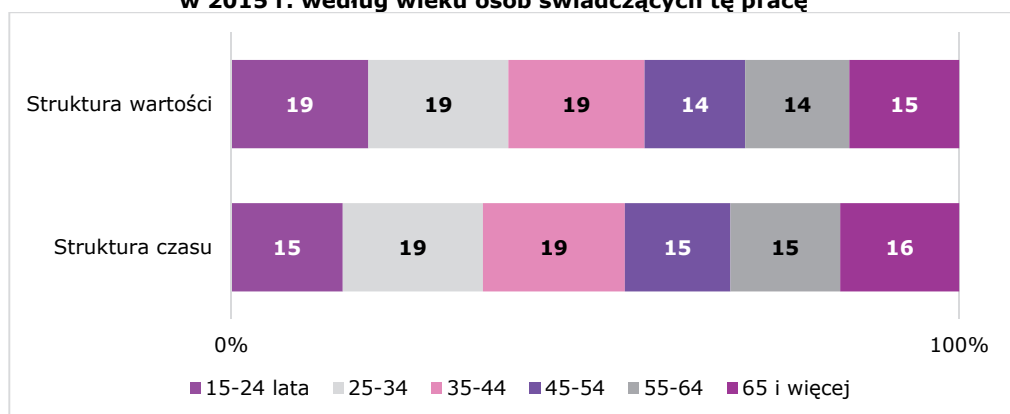
Wyraźna przewaga kobiet zauważalna była w przypadku wartości wolontariatu świadczonego w instytucjach sektora publicznego (64%), ale także w zakresie wolontariatu w ramach kościołów, wspólnot lub organizacji religijnych oraz na rzecz osób nieznanomych (po 59%).

Wykres 3.12. Struktura wartości oraz struktura czasu poświęconego na wolontariat w 2015 r. według płci

Trochę większe rozbieżności struktury wartości oraz czasu pracy wolontariackiej stwierdzono także wśród osób, angażujących się w tego rodzaju aktywność, pogrupowanych według poziomu najwyższego osiągniętego przez nie wykształcenia. Okazuje się, że w przypadku osób z wyższym wykształceniem udział w wartości badanej przez nie pracy społecznej był o 3 p.proc. większy niż ich udział w całości czasu poświęconego na wolontariat. Wskazuje to na podejmowanie przez te osoby prac bardziej specjalistycznych i wycenianych wyżej niż średnia dla całej badanej pracy społecznej. Jednocześnie wśród osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym widać, że ich udział w ogólnej wartości badanej pracy niezarobkowej był niższy (również o 3 p.proc.) niż udział w sumie czasu pracy.

Wykres 3.13. Struktura wartości oraz struktura czasu poświęconego na wolontariat w 2015 r. według poziomu wykształcenia osób świadczących tę pracę

Porównanie struktury wartości wolontariatu ze strukturą poświęconego na niego czasu według grup wiekowych ujawnia jeszcze jeden czynnik oddziałujący na wycenę czasu poświęcanego na pomaganie innym. Osoby zaangażowane w wolontariat, w wieku do 24 lat miały większy udział w całkowitej wartości pracy społecznej niż w strukturze czasu pracy. Odwrotna prawidłowość zachodzi natomiast dla osób powyżej 65 roku życia. Spowodowane jest to tym, że osoby w wieku do 24 lat podejmowały się w ramach wolontariatu prac bardziej specjalistycznych i wycenianych wyżej niż średnia dla całej badanej pracy społecznej. Ponad 2/3 (70%) wartości ich wolontariatu dotyczyło prac z zakresu specjalistów, zwłaszcza z zakresu nauczania i wychowania (37%).

Wykres 3.14. Struktura wartości oraz struktura czasu poświęconego na wolontariat w 2015 r. według wieku osób świadczących tę pracę

Rozdział 4

Metodologia badania

4.1. Cel badania

Celem badania PNZ było pozyskanie danych obrazujących skalę i wartość dobrowolnej i nieodpłatnej pracy wykonywanej poza własnym gospodarstwem domowym przez mieszkańców Polski, którzy ukończyli 15 lat.

Populacja objęta badaniem, zakres tematyczny zadawanych respondentom pytań oraz definicja wolontariatu są zgodne ze standardami prezentowanymi w podręczniku *Manual on the Measurement of Volunteer Work (MMVW)* wydanym przez Międzynarodową Organizację Pracy (MOP) w 2011 r.¹² oraz z ustaleniami zawartymi w *Resolution concerning statistics of work, employment and labour underutilization* przyjętymi przez Międzynarodową Konferencję Statystyków Pracy w 2013 r.¹³

Badanie wolontariatu zrealizowane zostało zgodnie ze standardami rekomendowanymi przez MOP jako moduł dodatkowy do Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL). Dane zbierane były metodą wywiadu bezpośredniego z wykorzystaniem urządzenia mobilnego, przy użyciu którego ankier zapisywał odpowiedzi respondentów na pytania ankiety (CAPI) za pomocą dedykowanej aplikacji lub z wykorzystaniem kwestionariusza papierowego (metoda PAPI).

Formularz do badania wolontariatu w Polsce zawiera także pytania wykraczające poza definicję wolontariatu i został skonstruowany w ten sposób, aby móc właściwie rozpoznać zjawisko wolontariatu oraz szersze zjawisko pracy niezarobkowej poza własnym gospodarstwem domowym i uzyskać pełną zgodność definicyjną. W związku z tym badaniem PNZ objęto także nieodpłatną pracę świadczoną bezpośrednio na rzecz członków rodziny nie zamieszkujących we wspólnym gospodarstwie domowym z respondentem, jednakże ze względu na przyjęty przedmiot analizy w publikacji, zgodny z międzynarodową definicją wolontariatu, informacje o pracy niezarobkowej na rzecz członków rodziny spoza gospodarstwa domowego respondenta nie zostały zaprezentowane w tej publikacji¹⁴.

¹² *Manual on the Measurement of Volunteer Work*, ILO, Genewa 2011.

¹³ *Resolution concerning statistics of work, employment and labour underutilization*
http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---stat/documents/normativeinstrument/wcms_230304.pdf

¹⁴ *Resolution concerning statistics of work, employment and labour underutilization*, s.8.

Kształt pytań formularza PNZ został dostosowany do polskich uwarunkowań kulturowych, co także zalecali twórcy metodologii mierzenia wolontariatu. Przy opracowywaniu wyników zastosowano wskazane w podręczniku *Manual on the Measurement of Volunteer Work* metody wyliczania podstawowych wskaźników, w tym w zakresie szacowania wartości pracy niezarobkowej.

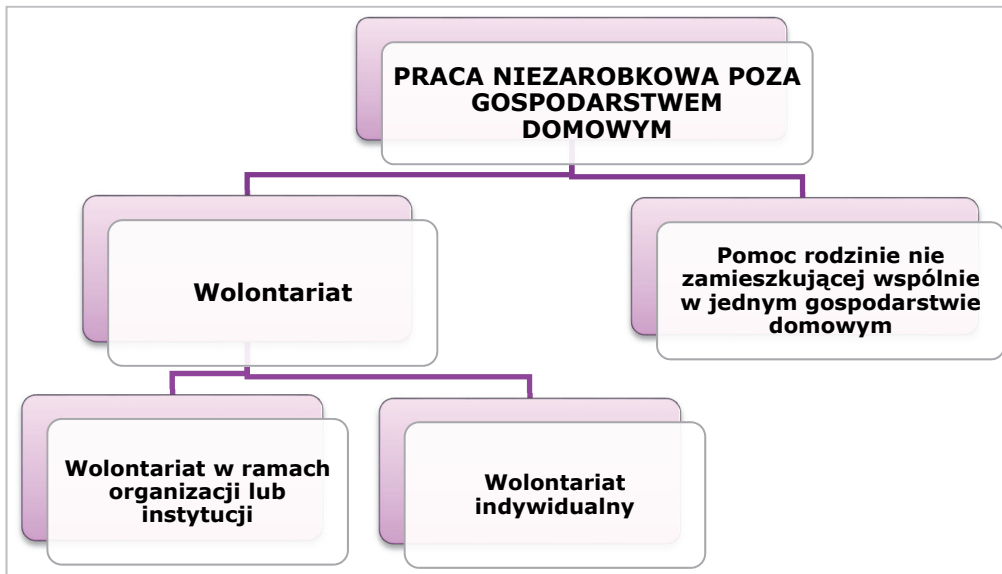
4.2. Definicja pracy niezarobkowej poza gospodarstwem domowym

Zgodnie z zaleceniami Międzynarodowej Organizacji Pracy i ze względu na brak powszechności określenia *wolontariat*, narzędzia do badania PNZ zostały skonstruowane tak, aby przeprowadzić ankietę i respondenta przez objęte obserwacją zagadnienie bez używania samych definicji, ale poprzez ich zobrazowanie za pomocą opisu.

Rozwiązanie to pozwoliło na zaprezentowanie respondentowi zestawu cech określających pracę niezarobkową poza gospodarstwem domowym:

- 1) były to działania, aktywności, prace,
- 2) podejmowane w wolnym czasie (nie opłaconym przez pracodawcę),
- 3) świadczone dobrowolnie (bez przymusu),
- 4) miały charakter niezarobkowy (bez wynagrodzenia),
- 5) stanowiły pomoc dla osób, środowiska lub społeczności lub też było to wsparcie działalności organizacji, grup, instytucji,
- 6) nie były adresowane do własnego gospodarstwa domowego, ani jego członków.

Schemat 1. Rodzaje pracy niezarobkowej poza własnym gospodarstwem domowym

Do opracowania wyników badania PNZ w zakresie określenia wykonywanej pracy niezarobkowej przyjęta została rekomendowana w podręczniku Międzynarodowej Organizacji Pracy metoda wyceniania pracy niezarobkowej, odnosząca się do kosztu zastąpienia danej czynności pracą osób, wykonujących te same czynności w ramach pracy zarobkowej. Wartość pracy niezarobkowej wyrażona w złotych została obliczona przy pomocy metody stawek rynkowych, poprzez pomnożenie czasu pracy niezarobkowej poza własnym gospodarstwem domowym przez średni koszt, jaki w 2014 r. w gospodarce narodowej poniósł pracodawca, zatrudniający do wykonania takiej samej pracy płatnego pracownika. Stawki godzinowe otrzymano w wyniku pomnożenia stawki wynagrodzenia brutto za godzinę pracy¹⁵ przez mnożnik, określający relację całości kosztów zatrudnienia ponoszonych przez pracodawcę do wynagrodzeń brutto w gospodarce narodowej¹⁶.

4.3. Organizacja badania

Badanie miało charakter badania reprezentacyjnego ludności Polski w wieku 15 lat i więcej, zamieszkującej w indywidualnych gospodarstwach domowych. Zrealizowane zostało jako moduł do *Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności*¹⁷. Prowadzone było metodą CAPI, czyli poprzez wywiad bezpośredni w oparciu o przygotowany w formie elektronicznej (na urządzenia mobilne ankieterów) zestandaryzowany kwestionariusz zawierający pytania do respondentów oraz możliwe do wybrania odpowiedzi, lub z wykorzystaniem formularza papierowego (metoda PAPI). Ankieta PNZ była przeprowadzana z obecnymi w trakcie realizacji wywiadu BAEL członkami gospodarstw domowych z 1/2 kwartalnej próby badania BAEL. Były to te gospodarstwa domowe, w których w okresie kolejnych 13 tygodni pierwszego kwartału 2016 r. prowadzono drugą i czwartą falę ankietyzacji w ramach cyklu panelowego BAEL. Ze względu na ujęcie tygodniowe wspomniany kwartał różnił się od kwartału kalendarzowego o tyle, że obejmował okres od 11.01.2016 r. do 10.04.2016 r., natomiast okresem referencyjnym w przypadku badania PNZ były 4 tygodnie poprzedzające badanie.

¹⁵ Wynagrodzenia brutto dla poszczególnych grup zawodowych przyjęto na podstawie danych zawartych w publikacji GUS *Struktura wynagrodzeń według zawodów w październiku 2014 r.* (tabl. 6, s. 81), przy czym zastosowano wskaźniki korygujące tę wartość w związku z uwzględnieniem wszystkich pracujących w gospodarce narodowej (Badanie struktury wynagrodzeń obejmowało wyłącznie podmioty zatrudniające powyżej 9 osób), jak również dynamikę wynagrodzeń w całym 2015 r.

¹⁶ Relację pełnych kosztów zatrudnienia ponoszonych przez pracodawcę do wynagrodzenia brutto określono na podstawie danych zawartych w publikacji GUS *Koszty pracy w gospodarce narodowej w 2016 r.* s. 70.

¹⁷ Informacje na temat metodologii badania BAEL znajdują się w publikacji:

<http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/pracujacy-bezrobotni-biemi-zawodowo-wg-bael/aktywnosc-ekonomiczna-ludnosci-polski-i-kwartal-2016-roku,4,20.html>

W celu zapewnienia odpowiedniej realizacji badania przed jego rozpoczęciem przeprowadzono cykl 6 szkoleń dla ankierów, mających realizować badanie PNZ oraz dla ich koordynatorów regionalnych z wszystkich urzędów statystycznych. Podczas tych szkoleń autorzy badania przekazywali ich uczestnikom ważne z punktu widzenia realizacji badania informacje metodologiczne charakterystyczne dla tego modułu. Odbywało się także praktyczne ćwiczenie na temat sposobu przeprowadzenia wywiadu PNZ zarówno za pomocą aplikacji mobilnej, jak i w formie kwestionariusza papierowego.

Podczas wizyty w gospodarstwie domowym, ankier będący pracownikiem urzędu statystycznego informował respondentów, że badanie objęte jest tajemnicą statystyczną, a osoby objęte badaniem były pytane o zgodę na przeprowadzenie wywiadu. Różnica między sposobem realizacji badania BAEL i PNZ polegała na tym, że w badaniu PNZ nie były prowadzone wywiady zastępcze, które polegały na tym, że jeśli któryś członek gospodarstwa domowego nie był obecny podczas wizyty ankiera, nie wypełniano dla niego kwestionariusza PNZ na podstawie informacji od obecnych członków gospodarstwa domowego.

Podczas całego wywiadu ankier prosił o udzielenie odpowiedzi na pytania zawarte w dwóch kwestionariuszach BAEL (Kartoteka gospodarstwa domowego ZG, Ankieta indywidualna ZD). Po zakończeniu tej części wywiadu ankier przekazywał osobie badanej folder o badaniu PNZ, wyjaśniający czym jest praca niezarobkowa oraz czemu posłużą wyniki tego badania, a następnie po wyrażeniu zgody przez respondenta, przeprowadzał wywiad PNZ. Na zakończenie całej wizyty w gospodarstwie domowym, w ramach podziękowania za udział w badaniu, przeprowadzający wywiad wręczał respondentowi upominek w postaci torby płóciennej promującej wyniki poprzedniej edycji badania PNZ.

W rezultacie przeprowadzonego w terenie badania uzyskano zbiór danych, zawierający przesłane przez ankierów wywiady przeprowadzone metodą CAPI oraz wprowadzone do aplikacji wywiady z formularzy papierowych. Baza ta została następnie poddana dodatkowej weryfikacji zakresowej i logicznej oraz dołączono do niego zmienne zawierające m. in. wagi umożliwiające uogólnienie wyników na badaną populację.

4.4. Narzędzia zastosowane w badaniu

Narzędziami użytymi do realizacji badania były aplikacja na urządzenia mobilne dla ankierów do realizacji badania metodą CAPI lub kwestionariusz PNZ w formie papierowej oraz instrukcja dla ankiera dotycząca prowadzenia wywiadu i wypełniania ankiety PNZ.

Kwestionariusz do badania, spełnia główne założenia narzędzia badawczego zawartego w międzynarodowym podręczniku *Manual on the Measurement of Volunteer Work*. Przełożenie tych wytycznych polegało na dostosowaniu jego układu do kulturowych uwarunkowań polskich respondentów. W tym celu ułożono formularz w ten sposób, aby jako pierwsze zadać pytania dotyczące poświęcania czasu na pomoc w najbliższym i najbardziej znanym respondentowi otoczeniu. W kwestionariuszu jako pierwsze znalazły się więc pytania dotyczące pracy niezarobkowej świadczonej indywidualnie w okresie

4 tygodni poprzedzających badanie. Były to pytania o prace wykonywane na rzecz członków rodziny spoza własnego gospodarstwa domowego, dla przyjaciół, znajomych, sąsiadów, dla osób nieznanymi oraz działania na rzecz społeczeństwa, środowiska naturalnego, miejscowości.

W dalszej części ankiety pytania dotyczyły pracy niezarobkowej świadczonej w ramach organizacji, instytucji, kościoła, innego związku wyznaniowego lub innej jednostki organizacyjnej w okresie 4 tygodni poprzedzających badanie. Poszczególnym formom organizacyjno-prawnym podmiotów, w których świadczone pracę niezarobkową poświęcono osobne pytania. Wymieniono tam następujące kategorie organizacji/instytucji:

1. fundacje, stowarzyszenia lub inne organizacje pozarządowe,
2. kościoły, wspólnoty i organizacje religijne,
3. związki zawodowe, rady pracowników, samorzady załogi lub pracownicze kasy zapomogowo-pożyczkowe,
4. związki pracodawców lub organizacji samorządu gospodarczego albo zawodowego,
5. partie polityczne,
6. urzędy, jednostki pomocnicze, instytucje rządowe lub samorządowe lub ich placówki albo inicjatywy będące częścią działalności tej placówki,
7. wspólnoty mieszkaniowe, spółdzielnie.

Zarówno w ramach pytań o wolontariat indywidualny, jak i ten świadczony w ramach organizacji lub instytucji, wyróżniono poszczególne grupy rodzajów prac, do których przypisywano czynności wymieniane przez respondentów. Następnie podczas opracowywania danych przekodowywano je na 14 wybranych dużych grup zawodów (według Klasyfikacji Zawodów i Specjalności) oraz określono łączny czas poświęcony na ich wykonanie w badanym okresie.

W zakresie wolontariatu w organizacjach lub instytucjach w kwestionariuszu ujęto także pytania pozwalające określić rodzaj podstawowej działalności podmiotu, w ramach którego odbywała się wykonywana przez wolontariusza praca.

Listę dziedzin działalności ujęto w słowniku pomocniczym rodzajów działalności organizacji. Odpowiadała ona stosowanej w sprawozdaniu statystycznym badania SOF-1 klasyfikacji działalności podmiotów non-profit i była spójna z Międzynarodową Klasyfikacją Działalności Organizacji Non-Profit (*The International Classification of Non-Profit Organizations – ICNPO*). Działalności pogrupowane zostały w 14 dziedzinach:

1. kultura i sztuka,
2. sport, turystyka, rekreacja, hobby,
3. edukacja i wychowanie,
4. działalność naukowo-badawcza, badania naukowe,
5. ochrona zdrowia,
6. pomoc społeczna i usługi socjalne,
7. ochrona środowiska,
8. rynek pracy, aktywizacja zawodowa,
9. rozwój lokalny w wymiarze społecznym i ekonomicznym,
10. prawo i jego ochrona, prawa człowieka,

11. wsparcie dla instytucji, organizacji pozarządowych i inicjatyw obywatelskich,
12. działalność międzynarodowa,
13. religia,
14. sprawy zawodowe, pracownicze, branżowe,
15. pozostała działalność.

Na kształt narzędzi do badania PNZ w 2016 r. wpływ miały głównie doświadczenia z realizacji poprzedniej edycji badania (2011 r.) oraz wnioski zawarte w Raporcie z Przeglądu Jakości Badania z 2012 r. Na tej podstawie dokonano szeregu zmian w kwestionariuszu PNZ w stosunku do narzędzia wykorzystanego w pierwszej edycji badania w 2011 r. Zmieniony został sposób obliczania czasu poświęconego na poszczególne prace deklarowane przez respondentów. Zrezygnowano z pytań o to, ile razy wykonywano daną pracę oraz ile zazwyczaj zajmowała ona czasu, pozostawiając pytanie o określenie sumarycznej liczby godzin i minut pracy niezarobkowej w ciągu 4 tygodni poprzedzających badanie¹⁸.

W porównaniu z poprzednią edycją badania zrezygnowano z dodatkowych kart (Lista pól działalności; Lista form organizacyjno-prawnych podmiotów, w których świadczone pracę niezarobkową; Lista form organizacji członkowskich) wykorzystywanych przez ankierów, wprowadzając na ich miejsce bardziej zwarte słowniki pomocnicze, umieszczone na końcu formularza papierowego oraz w aplikacji w postaci list rozwijalnych przy pytaniach wymagających ich użycia.

W przypadku pytań o organizacje, zmieniono jedno ogólne pytanie na kilka pytań o poszczególne typy organizacji. Zrezygnowano też z pytań o członkostwo oraz przeorganizowano ścieżkę wywiadu.

W porównaniu z edycją badania realizowanego w 2011 r., zrezygnowano z pytań odnoszących się do całego roku jako okresu referencyjnego (w badaniu realizowanym w 2011 r. pytano o świadczenie pracy niezarobkowej zarówno w ciągu 4 tygodni poprzedzających badanie jak i w ciągu roku 2010).

Opracowany kwestionariusz papierowy oraz aplikacja zostały przetestowane przez ankierów z dwóch urzędów statystycznych (w Gdańsku i w Krakowie) podczas realizacji BAEL w III kwartale 2014 r. W wyniku analizy raportów ankierów, przeprowadzających pilotaż oraz analizy wypełnionych ankiet pilotażowych, wprowadzono dodatkowe udogodnienia w funkcjonalności aplikacji.

Instrukcja wypełniania kwestionariusza badania PNZ została przygotowana w celu podniesienia jakości realizacji wywiadu i sprawnego przeprowadzenia badania przez ankierów statystycznych. Zostały w niej opisane podstawy prawne, cel i przedmiot badania. Przedstawiono też organizację badania i zadania związane z jego realizacją w terenie przez ankierów. Ujęte zostały pojęcia, definiujące pracę niezarobkową, zastosowane w badaniu z dokładnym wskazaniem zakresu ich zastosowania (przykłady, wyjątki) oraz sposobu wykorzystania ich w pracy z respondentami. Szczegółowo

¹⁸ Zmiany tej dokonano ze względu na fakt, że respondentom łatwiej było określić sumę czasu, poświęconego na pracę niezarobkową dla danego okresu, niż wskazać częstotliwość wykonywania konkretnej pracy oraz przeciętnego czasu trwania takiej pracy.

omówione zostały zasady działania aplikacji, za pomocą której ankieterzy realizowali wywiady PNZ. Wskazano funkcjonalności programu, zasady zaznaczania odpowiedzi na poszczególne pytania, a także uzupełniania informacji w zakresie rodzaju i czasu pracy, rodzaju organizacji lub instytucji, także dziedzin ich działalności.

4.5. Badana populacja, próba oraz uogólnianie wyników

W związku z tym, że badanie PNZ było realizowane jako moduł dodatkowy Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności, próbę przedmiotowego badania stanowili członkowie gospodarstw domowych w wieku 15 lat i więcej, obecni w mieszkaniu podczas realizacji wywiadu BAEL w I kwartale 2016 r. Podobnie jak w innych kwartałach do Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności wylosowano 54,7 tys. mieszkań, z czego udało się zbadać 31,7 tys. gospodarstw domowych, w których ankietyzacją objęto 66,8 tys. osób.

Próba wybrana do badania PNZ to 1/2 próby kwartalnej *Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności*. W podpróbie tej w I kwartale 2016 r. znajdowało się więc około 27,4 tys. mieszkań. Badanie BAEL zrealizowano w 16,2 tys. z nich i zebrano dane o zamieszkujących w nich 34,3 tys. osób w wieku 15 lat i więcej, w tym o 23,3 tys. osób w wywiadzie bezpośrednim CAPI oraz wśród 0,5 tys. osób przy użyciu kanału CATI.

W BAEL pozyskiwano dane zarówno o osobach obecnych, jak też krótkotrwale nieobecnych (za pomocą wywiadu zastępczego), natomiast w badaniu PNZ – tylko o osobach obecnych w momencie wizyty ankietera, badanie to zrealizowano w 14,4 tys. gospodarstwach domowych i zebrano dane o 21,5 tys. osób¹⁹.

Wskaźnik wypełnionych kwestionariuszy PNZ w stosunku do zrealizowanych w wywiadach bezpośrednich (CAPI) ankiet BAEL wyniósł 92,4%.

Dane z badania PNZ zostały uogólnione na populację osób mających ukończone 15 lat, zamieszkujących w indywidualnych gospodarstwach domowych na terenie Polski w I kwartale 2016 r.

Uogólniając wyniki zastosowano procedurę ważenia oraz estymacji danych z badania BAEL²⁰ skorygowane o to jaka część osób, o których uzyskano dane w ramach BAEL wzięła udział w badaniu PNZ.

4.6. Podstawowe zmienne i wskaźniki

Na podstawie badania PNZ pozyskano dane dotyczące:

- 1) liczby i odsetka osób w wieku 15 lat i więcej, które w badanym okresie (w ciągu 4 tygodni poprzedzających badanie) wykonywały jakąkolwiek pracę niezarobkową poza własnym gospodarstwem domowym;

¹⁹ 8% osób, które uczestniczyło w wywiadzie bezpośrednim BAEL odmówiło wypełnienia ankiety PNZ.

²⁰ Szczegółowy opis procedury uogólniania danych z badania BAEL znajduje się w publikacji Aktywność Ekonomiczna Ludności Polski I kwartał 2016 r., s. 15-16

- 2) liczby godzin świadczonej pracy niezarobkowej, która obejmuje czynności o charakterze pracy, na które respondenci poświęcili łącznie przynajmniej 60 minut²¹ swojego wolnego czasu;
- 3) rodzajów prac niezarobkowych wykonywanych przez respondentów, które ankierzy kodowali przy użyciu słownika pomocniczego opartego na Klasyfikacji Zawodów i Specjalności²²;
- 4) typów odbiorców pracy niezarobkowej:
 - rodzina nie zamieszkująca we wspólnym gospodarstwie domowym z respondentem,
 - przyjaciele, znajomi, sąsiedzi respondenta,
 - osoby nieznanne (np. osoby spotkane przypadkowo na ulicy),
 - środowisko naturalne, miejscowość, z którą respondent jest związany, społeczność lokalna lub społeczeństwo w ogóle,
 - organizacje, instytucje i inne jednostki organizacyjne, których rodzaj określono według:
 - formy organizacyjno-prawnej, np.: stowarzyszenie, fundacja, jednostka kościelna, spółdzielnia czy instytucja publiczna,
 - rodzaju działalności:
 - podmiotów sektora non-profit²³ zgodnie z klasyfikacją spójną z Międzynarodową Klasyfikacją Organizacji Non-Profit (ICNPO);
 - podmiotów z pozostałych sektorów²⁴ klasyfikowanych zgodnie z sekcjami Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD).

Dzięki temu, że o różne typy odbiorców pracy niezarobkowej zadawano rozłączne pytania, można było w dowolnym zakresie definicyjnym konstruować wskaźniki dotyczące pracy niezarobkowej poza gospodarstwem domowym, wolontariatu ogółem, wolontariatu świadczonego w ramach organizacji czy wolontariatu świadczonego indywidualnie.

Oprócz powyższych zmiennych, bezpośrednio odnoszących się do wykonywanej pracy, do opracowania danych wykorzystano także zmienne demograficzne i społeczne charakteryzujące osoby deklarujące świadczenie tej pracy pozyskane w ramach BAEL. Były to między innymi zmienne określające płeć, wiek, wykształcenie, stan cywilny, status na rynku pracy, indywidualne źródło dochodów, miejsce zamieszkania, zawód, sektor

²¹ Na formularzu PNZ pytano o aktywności trwające przynajmniej 15 min. Zgodnie z międzynarodową metodologią do prezentacji danych i wskaźników w publikacji oraz tablicach wynikowych zakres czasu został zawężony do prac trwających powyżej 1 godziny.

²² Klasyfikacja Zawodów i Specjalności wprowadzona rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 kwietnia 2010 r., klucze powiązań między dużymi grupami KZiS a stosowanymi kategoriami prac niezarobkowych opisane zostały w aneksie metodologicznym.

²³ Do podmiotów sektora non-profit zaliczone zostały stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, fundacje, kościoły, wspólnoty i organizacje religijne, związki zawodowe, rady pracowników, samorządy załogi, pracownicze kasy zapomogowo-pożyczkowe, związki pracodawców, organizacje samorządu gospodarczego, organizacje samorządu zawodowego, partie polityczne.

²⁴ W grupie pozostałych podmiotów znalazły się urzędy, jednostki pomocnicze, instytucje rządowe, instytucje samorządowe lub ich placówki, wspólnoty mieszkaniowe, spółdzielnie i inne podmioty.

zatrudnienia i wymiar czasu pracy zawodowej respondenta, obecność co najmniej jednego dziecka w wieku poniżej 15 lat w składzie badanego gospodarstwa domowego, a także posiadanie lub nie orzeczenia o stopniu niepełnosprawności.

Istotnymi wskaźnikami były także te dotyczące:

- oszacowania łącznego wymiaru przepracowanego czasu wyrażonego sumą godzin poświęconych na prace niezarobkowe, przeliczoną na pełne etaty (przy uwzględnieniu czasu pracy faktycznie przepracowanego w 2015 r.²⁵);
- relacji etatów przeliczeniowych PNZ do sumy czasu pracy niezarobkowej i pracy płatnej w gospodarce narodowej²⁶;
- wartości pieniężnej pracy niezarobkowej opartej na wycenie średniego w gospodarce narodowej kosztu godziny pracy osób wykonujących tę samą czynność w ramach pracy zarobkowej;
- relacji wartości pieniężnej pracy niezarobkowej poza własnym gospodarstwem domowym w stosunku do produktu krajowego brutto, wartości dodanej brutto i kosztów uwzględniających zatrudnienie w gospodarce narodowej, osiągniętych po zsumowaniu realnych wskaźników²⁷ z oszacowaną wartością pracy niezarobkowej.

4.7. Definicje pojęć stosowanych w publikacji

Aktywność ekonomiczna – określa status ludności (w wieku 15 lat i więcej) na rynku pracy. Ludność w wieku 15 lat i więcej dzieli się – z punktu widzenia aktywności ekonomicznej na: pracujących, bezrobotnych i nieaktywnych zawodowo.

Pracujący i bezrobotni tworzą razem zbiorowość aktywnych zawodowo. W przypadku badania aktywności ekonomicznej ludności (BAEL) aktywność ekonomiczną ocenia się na podstawie sytuacji w określonym tygodniu.

Bezrobotni – osoby w wieku 15-74 lata, które spełniają jednocześnie trzy warunki:

- w okresie badanego tygodnia nie były osobami pracującymi,
- aktywnie poszukiwały pracy, tzn. podjęły konkretne działania w ciągu 4 tygodni (wliczając jako ostatni – tydzień badany), aby znaleźć pracę,
- były gotowe (zdolne) podjąć pracę w ciągu dwóch tygodni następujących po tygodniu badanym.

Do bezrobotnych zostały zaliczone także osoby, które nie poszukiwały pracy, ponieważ miały pracę załatwioną i oczekiwały na jej rozpoczęcie przez okres nie dłuższy niż 3 miesiące oraz były gotowe ją podjąć.

²⁵ Czas przepracowany na 1 zatrudnionego w 2015 r. za: *Zatrudnienie i wynagrodzenia w gospodarce narodowej w 2015 r.*, GUS, Warszawa 2016, tabl. 7, s. 26.

²⁶ Praca płatna została ujęta jako liczba osób pracujących zarobkowo w ramach gospodarki narodowej wyrażona w pełnych etatach (tzw. etatach przeliczeniowych), za: *Rocznik statystyczny RP 2016*, tabl. 5 (166), s. 242.

²⁷ Wartość PKB, dane dot. wartości dodanej brutto i kosztów związanych z zatrudnieniem przyjęto za: *Rocznik statystyczny RP 2016*, tabl. 9 (572), s. 700 i tabl. 14 (577), s. 714.

Dominanta – zwana także wartością modalną; jest to najczęściej występująca wartość w badanej zbiorowości statystycznej (szeregu rozdzielczym).

Koszty związane z zatrudnieniem – pełne wynagrodzenie, pieniężne lub w naturze, płacone przez pracodawcę na rzecz pracownika, w zamian za wykonywaną przez niego pracę w czasie okresu księgowego. Obejmują one: wynagrodzenia i inne koszty związane z zatrudnieniem pieniężne i w naturze oraz składki na ubezpieczenia społeczne płacone przez pracodawców.

Mediana – wartość cechy, która dzieli uporządkowaną zbiorowość statystyczną na dwie równoliczne części w ten sposób, że poniżej i powyżej tej wartości znajduje się jednakowa liczba obserwacji.

Nieaktywni (bierni) zawodowo – osoby w wieku 15 lat i więcej, które w badanym tygodniu:

- nie pracowały, nie miały pracy i jej nie poszukiwały;
- nie pracowały, poszukiwały pracy, ale nie były gotowe do jej podjęcia w ciągu dwóch tygodni następujących po tygodniu badanym;
- nie pracowały i nie poszukiwały pracy, ponieważ miały pracę załatwioną i oczekiwały na jej rozpoczęcie w okresie:
 - dłuższym niż 3 miesiące,
 - do 3 miesięcy, ale nie były gotowe tej pracy podjąć.

PKD – Polska Klasyfikacja Działalności jest klasyfikacją określającą rodzaje działalności podmiotów gospodarczych. Jest zbudowana hierarchicznie i ustala symbole, nazwy i zakres grupowań klasyfikacyjnych na pięciu różnych poziomach, tj. sekcji i podsekcji, działów, grup, klas oraz podklas – w tej publikacji dane prezentowane są na poziomie sekcji. Zastosowana w tej publikacji PKD 2007 opracowana na podstawie Statystycznej Klasyfikacji Działalności Gospodarczych we Wspólnocie Europejskiej – Statistical Classification of Economic Activities in the European Community – NACE Rev. 2. PKD 2007 wprowadzona została z dniem 1 I 2008 r. rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 24 XII 2007 r.

Praca niezarobkowa – jest to działanie (aktywność) podejmowane dobrowolnie, bez wynagrodzenia, mające na celu przyniesienie korzyści osobom lub grupie osób spoza gospodarstwa domowego; może również być świadczona na rzecz społeczeństwa, środowiska naturalnego, konkretnej miejscowości lub społeczności. Wykonywanie pracy niezarobkowej wiąże się z poświęceniem na nią wolnego czasu. Czynność zaliczana do pracy niezarobkowej winna mieć charakter pracy, to znaczy za jej wykonanie można byłoby uzyskać zapłatę (wynagrodzenie), ale osoba wykonująca tę pracę nie oczekiwała za nią wynagrodzenia i nie otrzymała go. Praca niezarobkowa może być świadczona indywidualnie albo w ramach działalności organizacji/institucji

Praca niezarobkowa świadczona indywidualnie (bezpośrednio) – praca niezarobkowa, która nie jest wykonywana w ramach struktur organizacyjnych. Zalicza się do niej: pomoc rodzinie mieszkającej poza gospodarstwem domowym osoby świadczącej

pracę (w tym rodzicom, dziadkom, dzieciom, wnukom, teściom, rodzeństwu), pomoc przyjaciołom, znajomym i sąsiadom, pomoc osobom nieznanym oraz działania na rzecz społeczeństwa, środowiska naturalnego, miejscowości, w której się mieszka lub przebywa albo społeczności lokalnej.

Pracujący – osoby w wieku 15 lat i więcej, które w okresie badanego tygodnia:

- wykonywały przez co najmniej 1 godzinę pracę przynoszącą zarobek lub dochód tzn. były zatrudnione w charakterze pracownika najemnego, pracowały we własnym (lub dzierżawionym) gospodarstwie rolnym lub prowadziły własną działalność gospodarczą poza rolnictwem, pomagały (bez wynagrodzenia) w prowadzeniu rodzinnego gospodarstwa rolnego lub rodzinnej działalności gospodarczej poza rolnictwem,
- miały pracę, ale jej nie wykonywały:
 - z powodu choroby, urlopu macierzyńskiego lub wypoczynkowego,
 - z innych powodów, przy czym długość przerwy w pracy wynosiła:
 - do 3 miesięcy,
 - powyżej 3 miesięcy, ale osoby te były pracownikami najemnymi i w tym czasie otrzymywały co najmniej 50% dotychczasowego wynagrodzenia.

Do pracujących - zgodnie z międzynarodowymi standardami - zaliczani byli również uczniowie, z którymi zakłady pracy lub osoby fizyczne zawarły umowę o naukę zawodu lub przyuczenie do określonej pracy, jeżeli otrzymują wynagrodzenie.

Produkt krajowy brutto (PKB) – Obrazuje końcowy rezultat działalności wszystkich podmiotów gospodarki narodowej. Obliczanie wartości rocznego PKB polega na oszacowaniu trzech równych co do wartości kategorii makroekonomicznych określających PKB poprzez:

- 1) rozmiary działalności produkcyjnej; PKB równa się sumie wartości dodanej wszystkich sektorów instytucjonalnych lub wszystkich sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) krajowych jednostek produkcyjnych powiększonej o podatki od produktów i pomniejszonej o dotacje do produktów,
- 2) końcowy rezultat działalności produkcyjnej; PKB obliczany jest jako suma popytu krajowego, tj. spożycia i akumulacji oraz salda wymiany produktów z zagranicą,
- 3) suma rozchodów na rachunku tworzenia dochodów gospodarki ogółem (koszty związane z zatrudnieniem, podatki związane z produkcją i importem pomniejszone o dotacje, nadwyżka operacyjna brutto oraz dochód mieszany gospodarki ogółem).

Przeciętne wynagrodzenie godzinowe – Stosunek sumy wynagrodzeń osobowych brutto, honorariów wypłaconych niektórym grupom pracowników za prace wynikające z umowy o pracę, wypłat z tytułu udziału w zysku do podziału lub z nadwyżki bilansowej w spółdzielniach oraz dodatkowych wynagrodzeń rocznych dla pracowników jednostek sfery budżetowej do liczby godzin opłaconych (bądź przepracowanych) w danym okresie.

Sektor non-profit – jest to sektor organizacji prywatnych, nie nastawionych na zysk. Zaliczają się do niego organizacje spełniające równocześnie następujące cechy:

1. posiadają charakter formalny, trwałą strukturę organizacyjną,

2. są instytucjonalnie odseparowane od administracji publicznej,
3. mają niezarobkowy charakter (ewentualna nadwyżka przychodów nad kosztami nie może być rozdzielana między członków, założycieli, pracowników czy kierownictwo organizacji),
4. są samorządne (samodzielnie decydujące o działaniach i władzach organizacji),
5. charakteryzują się dobrowolnością uczestnictwa w organizacji. (za: *Handbook on Non-profit Institutions in the System of National Accounts, Statistics Division, Department of Economic and Social Affairs, United Nations 2003*).

W Polsce wymogi powyższej definicji spełniają:

- fundacje,
- stowarzyszenia, w tym także kluby sportowe, ochotnicze straże pożarne, związki stowarzyszeń,
- inne organizacje społeczne podobne do stowarzyszeń działające jednak na mocy ustaw branżowych lub umów międzynarodowych jak np. koła łowieckie, rady rodziców lub Polski Czerwony Krzyż,
- jednostki kościelne lub wyznaniowe będące organizacjami członkowskimi albo placówkami świadczącymi pozareligijne usługi społeczne,
- organizacje samorządu gospodarczego i zawodowego, takie jak kółka rolnicze i koła gospodyń wiejskich, izby i zrzeszenia branżowe, cechy, organizacje samorządu zawodowego zawodów zaufania publicznego,
- organizacje pracodawców,
- związki zawodowe,
- partie polityczne,
- kościoły i związki wyznaniowe, w tym parafie, zakony itp.

Wartość dodana brutto – wartość produktów (wyrobów i usług) wytworzona przez jednostki krajowe rynkowe i nierynkowe pomniejszona o zużycie pośrednie poniesione w związku z jej wytworzeniem.

Wolontariat (praca społeczna) – jest to działanie (aktywność) podejmowane dobrowolnie i bez wynagrodzenia mające na celu przyniesienie korzyści osobom lub grupie osób spoza gospodarstwa domowego (wyluczając rodzinę wolontariusza); może również być świadczona na rzecz społeczeństwa, środowiska naturalnego, konkretnej miejscowości lub społeczności. Świadczenie wolontariatu wiąże się z poświęceniem na niego wolnego czasu. Czynność zaliczana do wolontariatu powinna mieć charakter pracy, to znaczy za jej wykonanie można byłoby uzyskać zapłatę (wynagrodzenie), ale osoba wykonująca tę pracę nie oczekiwała za nią wynagrodzenia i nie otrzymała go. Wolontariat może być świadczona indywidualnie albo w ramach działalności organizacji/institucji

Wolontariat świadczony w ramach organizacji lub instytucji (wolontariat formalny) – praca niezarobkowa (praca wolontariacka, praca społeczna), którą respondent wykonał jako członek jakiejś organizacji lub osoba wspomagająca pewne działanie organizacji, stowarzyszenia, fundacji, komitetu, instytucji publicznej, spółdzielni, kościoła czy innej jednostki organizacyjnej. Dotyczy to również działań, programów

i inicjatyw funkcjonujących przy wyżej wymienionych jednostkach organizacyjnych a nawet przy firmach prywatnych (patrz Aneks 5.1.).

Wolontariat świadczony indywidualny (bezpośrednio) – praca niezarobkowa, która nie jest wykonywana w ramach struktur organizacyjnych. Zalicza się do niej: pomoc przyjaciółom, znajomym i sąsiadom, pomoc osobom nieznajomym oraz działania na rzecz społeczeństwa, środowiska naturalnego, miejscowości, w której się mieszka lub przebywa albo społeczności lokalnej.

Wolontariusz – to osoba fizyczna, która dobrowolnie i bez wynagrodzenia wykonuje świadczenia na rzecz organizacji, instytucji, osób indywidualnych spoza rodziny wolontariusza, szerszej społeczności lub środowiska naturalnego. Wykonywanie tych świadczeń jest określane jako praca społeczna lub wolontariat.

Rozdział 5

Aneks

5.1. Zastosowana w badaniu PNZ lista form organizacyjno-prawnych podmiotów, w których świadczone prace niezarobkową

FUNDACJE, STOWARZYSZENIA LUB INNE ORGANIZACJE

- Fundacja,
- Klub sportowy (z wyjątkiem tych działających jako spółki), uczniowski klub sportowy,
- Organizacja harcerska, organizacja studencka,
- Ochotnicza straż pożarna, Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe (GOPR), Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe (WOPR) itp.,
- Polski Czerwony Krzyż (PCK), Polski Związek Łowiecki (koła łowieckie), Polski Związek Wędkarski (koła wędkarskie), Polski Związek Działkowców itp.,
- Organizacja kobieca, np. Stowarzyszenie Amazonek,
- Stowarzyszenie, związek stowarzyszeń, towarzystwo, federacja,
- Rada rodziców, samorząd uczniowski, samorząd studencki,
- Komitet budowy wodociągu lub drogi, pomnika, komitet mieszkańców itp.,
- Prowadzona przez stowarzyszenie, fundację lub inną organizację pozarządową placówka taka jak szkoła, przedszkole, ośrodek kultury, gazeta internetowa, chór, zespół muzyczny, muzeum, teatr, klub, świetlica, poradnia, przychodnia, warsztat terapii zajęciowej itp.,
- Grupa nieformalna, grupa lub klub internetowy.

KOŚCIOŁY, WSPÓLNOTY I ORGANIZACJE RELIGIJNE

- Parafia, zbór, kościół, rada parafialna, inne inicjatywy wspomagające kościół,
- Wspólnota lub ruch religijny np. kółko różańcowe, neokatechumenat,
- Zespół charytatywny, Caritas parafialna i diecezjalna, szkolne koła Caritas itp.,
- Organizacje członkowskie jak np. Bractwo Młodzieży Prawosławnej, Akcja Katolicka,

- Prowadzona przez parafię, zakon lub inną organizację religijną szkoła, przedszkole, ośrodek kultury, muzeum, chór, zespół muzyczny, teatr, klub, świetlica, poradnia, przychodnia, dom pomocy społecznej, warsztat terapii zajęciowej itp.
- Inna organizacja lub instytucja kościelna/wyznaniowa.

ZWIAZKI ZAWODOWE (w tym związek zawodowy rolników), RADY PRACOWNIKÓW, SAMORZADY ZAŁOGI LUB PRACOWNICZE KASY ZAPOMOGOWO-POŻYCZKOWE

PARTIE POLITYCZNE

ZWIAZKI PRACODAWCÓW LUB ORGANIZACJI SAMORZADU GOSPODARCZEGO ALBO ZAWODOWEGO

- Cech, izba gospodarcza, izba przemysłowo-handlowa, izba rzemieślnicza
- Rada adwokacka, izba lekarska, izba aptekarska i inne organizacje, do których przynależność jest obowiązkowa z powodu wykonywania zawodu zaufania publicznego,
- Zrzeszenie handlu, usług lub transportu,
- Organizacja społeczno-zawodowa rolników, jak kółko rolnicze,
- Koło gospodyń wiejskich.

URZEDY, JEDNOSTKI POMOCNICZE, INSTYTUCJE RZĄDOWE LUB SAMORZADOWE LUB ICH PLACÓWKI ALBO INICJATYWA BĘDĄCA CZĘŚCIĄ DZIAŁALNOŚCI TEJ PLACÓWKI

- Bezpłatne wykonywanie obowiązków soltysa,
- Różne ciała doradcze przy organach samorządu lokalnego lub urzędach administracji rządowej,
- Prowadzona przez samorząd lokalny lub przez administrację centralną placówka taka jak ośrodek pomocy społecznej, szkoła, szpital, świetlica, klub, muzeum, ośrodek kultury itp., inny organ państwowy, np. sąd.

WSPÓLNOTY MIESZKANIOWE, SPÓŁDZIELNIE (np. bank spółdzielczy, spółdzielcza kasa oszczędnościowo-kredytowa (SKOK), spółdzielnia mleczarska, inna spółdzielnia rolnicza, spółdzielnia inwalidów, spółdzielnia spożywców, spółdzielnia pracy, spółdzielnia mieszkaniowa) LUB INNE (np. firmy prywatne).

5.2. Kategorie rodzajów pracy niezarobkowej zastosowane w publikacji a duże grupy zawodów (specjalności) KZiS 2010

Rodzaje wykonywanej pracy niezarobkowej		Duże grupy Klasyfikacji Zawodów i Specjalności (KZiS 2010) ²⁸	
Lp.	nazwa	kod	nazwa
1	Pracownicy opieki osobistej i pokrewni	22	Specjaliści do spraw zdrowia
		32	Średni personel do spraw zdrowia
		53	Pracownicy opieki osobistej i pokrewni
2	Personel ds. biznesu, administracji, ekonomii i zarządzania	24	Specjaliści do spraw ekonomicznych i zarządzania
		33	Średni personel do spraw biznesu i administracji
3	Pomoce domowe, sprzątaczk	91	Pomoce domowe i sprzątaczk
4	Pracownicy usług osobistych i ochrony (w tym strażacy)	51	Pracownicy usług osobistych
		54	Pracownicy usług ochrony
		94	Pracownicy pomocniczy przygotowujący posiłki
5	Robotnicy i rzemieślnicy	71	Robotnicy budowlani i pokrewni (z wyłączeniem elektryków)
		72	Robotnicy obróbki metali, mechanicy maszyn i urządzeń i pokrewni
		73	Rzemieślnicy i robotnicy poligraficzni
		74	Elektrycy i elektronicy
		75	Robotnicy w przetwórstwie spożywczym, obróbce drewna, produkcji wyrobów tekstylnych i pokrewni
		93	Robotnicy pomocniczy w górnictwie, przemyśle, budownictwie i transporcie
6	Pracownicy przy pracach prostych	96	Ładowacze nieczystości i inni pracownicy przy pracach prostych
7	Personel z dziedzin społecznych i prawa	26	Specjaliści z dziedziny prawa, dziedzin społecznych i kultury
		34	Średni personel z dziedziny prawa, spraw społecznych, kultury i pokrewny
	Rolnicy, leśnicy, rybacy	61	Rolnicy produkcji towarowej
		62	Leśnicy i rybacy
		63	Rolnicy i rybacy pracujący na własne potrzeby
		92	Robotnicy pomocniczy w rolnictwie, leśnictwie i rybolóstwie
9	Pracownicy biurowi (sekretarki, operatorzy urządzeń biurowych)	41	Sekretarki, operatorzy urządzeń biurowych i pokrewni
		42	Pracownicy obsługi klienta
		43	Pracownicy do spraw finansowo-statystycznych i ewidencji materiałowej
		44	Pozostali pracownicy obsługi biura
10	Monterzy, kierowcy i operatorzy pojazdów	81	Operatorzy maszyn i urządzeń wydobywczych i przetwórczych
		82	Monterzy
		83	Kierowcy i operatorzy pojazdów
11	Specjaliści wychowania i nauczania	23	Specjaliści nauczania i wychowania
12	Sprzedawcy i pokrewni	52	Sprzedawcy i pokrewni
		95	Sprzedawcy uliczni i pracownicy świadczący usługi na ulicach
13	Technicy, informatycy, specjaliści ds. technologii informacyjno-komunikacyjnych	25	Specjaliści do spraw technologii informacyjno-komunikacyjnych
		35	Technicy informatycy
14	Personel nauk fizycznych, matematycznych i technicznych	21	Specjaliści nauk fizycznych, matematycznych i technicznych
		31	Średni personel nauk fizycznych, chemicznych i technicznych

²⁸ Na podstawie rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 kwietnia 2010 r.; w tabeli nie uwzględniono 5 dużych grup KZiS ze względu na brak występowania przypisanych do nich rodzajów prac niezarobkowych w zbiorze wynikowym badania PNZ.